

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΘΕΜΑ : «ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ»**

ΟΝ/ΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΚΕΜΕΡΛΗ ΙΟΥΛΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΓΙΑΝΝΟΥΚΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΠΥΡΓΟΣ, 2021

Ναός του Απόλλωνα, Αρχαία Κόρινθος

Πήγασος(έμβλημα του δήμου Κορινθίων), Πλατεία Ελ. Βενιζέλου Κόρινθος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	σελ. 6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	σελ. 7
ΜΕΡΟΣ Α΄	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	σελ. 8
1.1 Ορισμοί Τουρισμού.....	σελ. 8
1.2 Ιστορική Αναδρομή.....	σελ. 9
1.2.α Κλασική εποχή.....	σελ. 9
1.2.β Μεσαίωνας.....	σελ. 9
1.2.γ Αναγέννηση- Μεταρρύθμιση.....	σελ. 9
1.2.δ Ο Μεγάλος Γύρος της Ευρώπης.....	σελ. 10
1.2.στ Τουρισμός και ακτή.....	σελ. 10
1.3 Σύγχρονος τουρισμός.....	σελ. 11
1.3.α Τμηματοποίηση της αγοράς.....	σελ. 13
1.4 Είδη τουρισμού.....	σελ. 13
1.5 Είδη τουρίστα.....	σελ. 16
1.6 Τρία ζητήματα συνδεδεμένα με τον τουρισμό.....	σελ. 16
1.7 Μέτρηση του τουρισμού.....	σελ. 16
1.8 Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού-Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού.....	σελ. 18
1.8.α Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ).....	σελ. 18
1.8.α Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO).....	σελ. 22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Τουριστικά εργαλεία.....	σελ. 24
2.1 Τουριστική Ανάπτυξη.....	σελ.24
2.2 Τοπική Ανάπτυξη.....	σελ.24
2.3 Αειφόρος Ανάπτυξη.....	σελ.25
2.4 Τουριστική Ζήτηση.....	σελ.26
2.4.α Τμηματοποίηση κινήτρων.....	σελ. 27
2.5 Τουριστική Προσφορά.....	σελ.29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Βιώσιμη ανάπτυξη & Εναλλακτικές μορφές τουρισμού..	σελ.30
3.1 Βιώσιμη ανάπτυξη.....	σελ. 30
3.2 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	σελ. 32
3.2.α Θρησκευτικός τουρισμός.....	σελ. 33
3.3.β Γαστρονομικός τουρισμός.....	σελ. 33
3.3.γ Αθλητικός τουρισμός.....	σελ. 34
3.3.δ Ιαματικός τουρισμός.....	σελ. 35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Πολιτιστικός τουρισμός.....	σελ. 36
4.1 Grand tour.....	σελ. 37
4.2 Τουριστικό πολιτιστικό πακέτο.....	σελ. 37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Επιπτώσεις τουρισμού.....	σελ. 38
5.1 Κοινωνικό-πολιτισμικές επιπτώσεις.....	σελ. 38
5.2 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις.....	σελ. 40
5.3 Οικονομικές επιπτώσεις.....	σελ. 41
5.3.α Φορολογικά έσοδα.....	σελ. 42
5.3.β Η δόμηση των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού.....	σελ. 45

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Κόρινθος.....	σελ. 48
1.1. Η πόλη της Κορίνθου.....	σελ. 48
1.1.α Κοντινές εξορμήσεις.....	σελ. 50
1.1.β Μεταφορά.....	σελ.51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κόρινθος-Learning city(UNESCO).....	σελ. 51
2.1 Η ταυτότητα της Εφορίας Αρχαιοτήτων Κορίνθου.....	σελ. 52
2.2 Πολιτισμός: το κλειδί για βιώσιμη ανάπτυξη.....	σελ. 53
2.3 Τεχνικά έργα σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της Κορινθίας...	σελ. 53
2.3.α Κάστρα και αρχαιολογικά μνημεία της Κορινθίας.....	σελ. 54
2.4 Αρχαιολογικοί χώροι και θεματικός τουρισμός.....	σελ. 58
2.5 Τα αρχαία λιμάνια της Κορινθίας.....	σελ. 59
2.6 Εκπαιδευτικά προγράμματα στους αρχαιολογικούς χώρους.....	σελ. 59
2.7 2018: Ευρωπαϊκό έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Δράσεις-Εκδηλώσεις- Συνεργασίες.....	σελ. 62
2.8 Συμβολή Δήμου Κορινθίων.....	σελ. 62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου.....	σελ. 63
3.1 Ιστορία του Μουσείου.....	σελ. 63
3.1.α Μουσειακός χώρος.....	σελ. 64
3.1.β Κόρινθος: μια ισχυρή πόλη-κράτος.....	σελ. 64
3.2 Συλλογή.....	σελ. 64
3.3 Πρόσβαση στο μουσείο.....	σελ. 68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ποσοτική έρευνα-Ερωτηματολόγια-Πίτες-Σχολιασμός.....	σελ.69

4.1 Ερωτηματολόγιο.....	σελ. 69
4.2 Πίτες-Γραφήματα.....	σελ. 71
4.3 Σχολιασμός.....	σελ. 83
4.4 Στατιστικά στοιχεία.....	σελ. 84
4.5 Επιπτώσεις.....	σελ.86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα.....	σελ. 88
5.1 Συμπεράσματα.....	σελ. 88
5.2 Προτάσεις.....	σελ. 89
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	σελ. 90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ. 91

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή αποτελεί μέρος των σπουδών στο πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Διοίκησης, Οικονομίας και Επικοινωνίας Τουριστικών και Πολιτιστικών Μονάδων με κατεύθυνση στην Διοίκηση Πολιτισμικών και Τουριστικών Μονάδων. Η εργασία αναφέρεται στην τουριστική ανάπτυξη και πως ο πολιτισμός συμβάλει στην βιωσιμότητα και την αειφορία της. Ο πολιτισμός αφυπνίζει μνήμες και μας γνωστοποιεί γεγονότα. Αντικατοπτρίζει το παρελθόν διαμορφώνει το παρόν και μας δίνει ελπίδα για το μέλλον. Είναι ο τρόπος με τον οποίο εξελίχθηκε η ζωή και η κοινωνία μας. Επίσης, είναι ένας σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης του τουρισμού, αφού έχουν μια αλληλεξαρτώμενη σχέση. Η θεματολογία της εργασίας βασίζεται στην μελέτη του μουσειακού χώρου της Αρχαίας Κορίνθου. Θα αναφερθούν και θα σχολιαστούν στατιστικά στοιχεία επισκεψιμότητας του μουσείου και πως η πολιτιστική αυτή δραστηριότητα συνέβαλε στην τουριστική ανάπτυξη και κατ' επέκταση στην κοινωνία της Κορίνθου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός και ο πολιτισμός είναι δύο μεγάλες δυνάμεις που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν συγκοινωνούντα δοχεία, τρέχουν στην πορεία του χρόνου μαζί. Το ένα συμπληρώνει το άλλο με άλλα λόγια, καθώς το ένα είναι σταθερό μέσα τον χρόνο και το άλλο είναι ταχύτατα αναπτυσσόμενο. Και τα δύο μαζί συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη σε πολλά επίπεδα στην περιοχή της Κορίνθου. Πρέπει να τονιστεί ότι τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της Κορίνθου είναι το εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, ο πολιτισμικός και ιστορικός της πλούτος. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ενημερώσει τους αναγνώστες που θα την διαβάσουν πόσο σημαντικά συμβάλλει ο πολιτισμός στον τουρισμό. Στην παρακάτω εργασία γίνεται αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του τουρισμού, στις κατηγορίες του τουρισμού και στα είδη των τουριστών καθώς επίσης αναλύονται οι επιπτώσεις του στην οικονομία στο περιβάλλον και στην κοινωνία. Ορίζουμε τι είναι ο πολιτιστικός τουρισμός ποια είναι τα χαρακτηριστικά του και ποιο το τουριστικό του πακέτο. Στην συνέχεια κάνουμε αναφορά στο πρόγραμμα της UNESCO, το οποίο είναι πολιτιστικά και κοινωνικά ένας πολύ σημαντικός κόμβος για την πόλη της Κορίνθου. Έπειτα κάνουμε μια εκτενής περιγραφή στην πόλη της Κορίνθου και του Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου. Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά παραθέτουμε το ερωτηματολόγιο και τον σχολιασμό των απαντήσεων του, με την βοήθεια των οποίων φτάνουμε στα συμπεράσματα και τις προτάσεις. να αναφερθεί ότι στη κατάσταση που βρίσκεται σήμερα ο ελληνικός τουρισμός καθώς και ο εναλλακτικός, η ανταγωνιστικότητά του και επίσης στο πόσο συμβάλλει στην οικονομία της Ελλάδας.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Ορισμοί Τουρισμού:

Ο τουρισμός ορίζεται ως οι δραστηριότητες των προσώπων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε τόπους εκτός του συνηθισμένου περιβάλλοντός τους για όχι περισσότερο από ένα συνεχή χρόνο, για αναψυχή, επαγγελματικούς και άλλους σκοπούς που δεν σχετίζονται με την άσκηση κάποιας δραστηριότητας αμειβόμενης στο τόπο επίσκεψης.

Ο ‘τουρισμός’ αναφέρεται σε όλες τις δραστηριότητες των επισκεπτών και περιλαμβάνει τόσο τους ‘τουρίστες’ (τους επισκέπτες που διανυκτερεύουν για μια τουλάχιστον βραδιά (overnight visitors)) όσο και για τους ‘επισκέπτες’ της ίδιας μέρας (same-day visitors).

Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του κανονικού τόπου κατοικίας και εργασίας, με συνέπεια ο τουρισμός να δημιουργεί δραστηριότητες που διαφέρουν από αυτές των κατοίκων και εργαζομένων πληθυσμών των τόπων μέσω των οποίων ταξιδεύουν και στους οποίους διαμένουν οι τουρίστες.

Ως τουρισμός ορίζονται επίσης και οι ανθρώπινες επαγγελματικές δραστηριότητες που συνδέονται με μια ή περισσότερες όψεις της προσωρινής μετακίνησης των ατόμων, μακριά το κοντινό περιβάλλον και από το καθημερινό εργασιακό περιβάλλον τους για δουλειές, απόλαυση και προσωπικούς λόγους.

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.2.α Κλασσική εποχή

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός δεν ήταν τόσο γνωστός για τη μεγάλη ανάπτυξη του τουρισμού του, όσο για την εκ μέρους των Ελλήνων φιλοσόφων αναγνώριση, υποστήριξη και προώθηση της ιδέας του ελεύθερου χρόνου, στην οποία βασίζεται ο τουρισμός. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε τον ελεύθερο χρόνο βασικό στοιχείο του τρόπου ζωής των Ελλήνων, εκεί όπου οι σκλάβοι και άλλοι άνθρωποι έπρεπε να κάνουν τις εργασίες που απαιτούνταν, ενώ οι ελεύθεροι άνθρωποι έπρεπε να κάνουν καλή χρήση του ελεύθερου χρόνου τους.

Επίσης η ίδρυση των Ολυμπιακών Αγώνων το 776 π.Χ. έδωσε σημαντική ώθηση στον τουρισμό. Οι Έλληνες ταξίδευαν στον τόπο των Ολυμπιακών Αγώνων και διέμεναν σε κατασκηνώσεις. Ωστόσο εκείνη την περίοδο τα διεθνή ταξίδια ήταν σε περιορισμένα εξαιτίας των Ελληνικών πολέμων.

Αντίθετα, η άνοδος της Ρώμης και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας βασίστηκε στην στρατιωτική κατάκτηση και στη διοίκηση. Το κράτος και οι ιδιώτες δημιούργησαν εγκαταστάσεις αναψυχής (λουτροπόλεις, ιαματικά λουτρά και θέρετρα) και απολάμβαναν παρόμοιο με τους Έλληνες τρόπο ζωής. Τουριστικές εγκαταστάσεις δημιουργήθηκαν με την κατασκευή των κολοσσαίων (γιγαντιαίων διαστάσεων σταδίων) για εκδηλώσεις και αθλητικά θεάματα. Επίσης, οι πλούσιοι άρχισαν να μετακινούνται από την πόλη στην εξοχή, χτίζοντας εξοχικές βίλες για ψυχαγωγικούς σκοπούς.

1.2.β Μεσαίωνας

Τα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου είναι γνωστά ως Σκοτεινοί Χρόνοι – μια περίοδος όπου παρήκμασαν ο πολιτισμός και η πρόοδος της Ρωμαϊκής εποχής. Όμως, ακόμη και σε αυτούς τους φαινομενικά σκοτεινούς καιρούς, ο τουρισμός μπορούσε να διακριθεί, με την εμφάνιση των πανηγύρεων και άλλων τουριστικών εκδηλώσεων που ενισχύονταν από τις δραστηριότητες της αριστοκρατίας.

Κατά το μεταγενέστερο Μεσαίωνα, οι προσκυνητές ταξίδευαν στους Αγίους Τόπους. Η πραγματοποίηση των ταξιδιών ήταν δύσκολη εξαιτίας της κακής ποιότητας της πρόσβασης, αν και αυτή η δυσκολία δημιούργησε τη ζήτηση για υπηρεσίες διαμονής και φιλοξενίας κατά τη διαμονή.

1.2.γ Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση

Η Αναγέννηση έφερε την άνοδο των περιφερόμενων θιάσων και το πατρωνάρισμα των τεχνών που δημιούργησαν ευκαιρίες για ταξίδια και μια πιο φωτισμένη εποχή. Οι πλούσιοι συνέχιζαν να χτίζουν βίλες στην εξοχή, τόσο για μακροχρόνια όσο και για βραχυχρόνια χρήση.

Στην Ευρώπη, ο ελεύθερος χρόνος και οι τουριστικές δραστηριότητες διαφόρων κοινωνικών τάξεων άρχισαν να διαφοροποιούνται. Σε μια από τις πιο σημαντικές μελέτες της ιστορίας του τουρισμού Towner (1996) εξηγεί πως οι ανώτερες τάξεις αποσύρθηκαν από το λαϊκό πολιτισμό.

1.2.δ Ο Μεγάλος Γύρος της Ευρώπης

Το δέκατο έκτο αιώνα, αναφάνηκε μια ακόμα σημαντική εξέλιξη, ως μια αριστοκρατική μορφή τουρισμού, ο Μεγάλος Γύρος (Grand Tour). Η περιήγηση, δηλαδή, των ταξιδιωτών σε σημαντικούς προορισμούς και τοποθεσίες, τους οποίους επισκεπτόταν με σκοπό την κουλτούρα και την εκπαίδευση και απευθυνόταν κυρίως στις εύπορες, αριστοκρατικές και προνομιούχες οικογένειες. Το δέκατο όγδοο αιώνα, ο Μεγάλος Γύρος έχει εξιστορηθεί στα ημερολόγια, στις επιστολές και στα απομνημονεύματα των ταξιδιωτών και έχει καταγραφεί σε τουριστικούς οδηγούς και ιστορικά αρχεία που έχουν σχέση με τον τουρισμό. Ο Towner (1985) υπολόγισε ότι στα μέσα του δέκατου όγδοου αιώνα ανάμεσα στους 15.000 με 20.000 Βρετανοί περιόδευαν ετησίως στην ηπειρωτική Ευρώπη - περίπου το 0,2-0,7 τοις εκατό του πληθυσμού.

1.2.στ Τουρισμός και ακτή

Κατά την διάρκεια του 18^{ου} αιώνα η επίδραση των ποιητών, των καλλιτεχνών (όπως ο Constable) και των εκπροσώπων του ρομαντισμού, οδήγησε στην παραλία και στην ανακάλυψη της ακτογραμμής ως μιας τοποθεσίας για απόλαυση – ενός μέρους για πνευματική ολοκλήρωση και μιας τοποθεσίας για τουρισμό καθώς το μπάνιο στη θάλασσα αναπτύχθηκε σταδιακά ως μια κοινή δραστηριότητα και δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου μεταξύ 1750 και 1840. Στην νεότερη ιστορία του παραθαλάσσιου τουρισμού μπορεί να αναγνωριστεί ένας αριθμός σημαντικών ορόσημων μεταξύ των οποίων:

- Η πραγματεία του Dr Russell (1752) για την χρήση του θαλασσινού νερού για λόγους υγείας καθώς και για μπάνιο.
- Η μαζικοποίηση του μπάνιου στη θάλασσα από το πατρονάρισμα του βασιλιά (π.χ. ο Γεώργιος ο 3^{ος} έκανε το μπάνιο του στο Weymouth στο τέλος του 18^{ου} αιώνα).
- Το βασιλικό πατρονάρισμα των τουριστικών κέντρων όπως το Brighton από το Πρίγκιπα Αντιβασιλέα.
- Ο συνδυασμός των λόγων υγείας με την απόλαυση και τη μόδα.
- Η έρευνα από την κοινωνική ελίτ της Ευρώπης για τους πιο εκλεκτικούς και ανεξερεύνητους προορισμούς.
- Η άνοδος των τουριστικών κέντρων με μια ευρεία γκάμα κοινωνικών και βοηθητικών υπηρεσιών για να ικανοποιούν τις ανάγκες των επισκεπτών (π.χ. αναγνωστήρια, διαμονή, αίθουσες συνελεύσεων, περιπάτους, εκδρομές και διασκέδαση).

Σύντομα σημειώθηκε αύξηση την πρόσβασης στην παραθαλάσσια αναψυχή και τον τουρισμό, καθώς η τεχνολογία της μεταφοράς έκανε τα κέντρα ευπρόσιτα (π.χ. το 1820 με την παρουσία τροχήλατων ατμόπλοιων η μεταφορά απλουστεύτηκε στο παραθαλάσσια θέρετρα του Λονδίνου και του Κεντ). Υπήρχε επίσης και η διαφοροποίηση στα παραθαλάσσια κέντρα, όπου οι παράγοντες ανάπτυξης, οι δημοτικές αρχές και οι επιχειρήσεις, προσέλκυαν συγκεκριμένους τύπους επισκεπτών.

Παράλληλη με τον μαζικό τουριστικό φαινόμενο των παραθαλάσσιων θερέτρων ήταν η απαρχή της μοντέρνας τουριστικής βιομηχανίας, με την εμφάνιση του εμπορικά οργανωμένου τουρισμού από τον Thomas Cook. Ο Cook διοργάνωσε τις πρώτες οργανωμένες διακοπές, αρχικά χρησιμοποιώντας το σύστημα των Βικτωριανών σιδηροδρόμων, με εκδρομές με τρένο στη Σκωτία, το 1848, και υπερπόντια ταξίδια την δεκαετία του 1850. Άλλοι επιχειρηματίες, διοργάνωσαν επίσης τουριστικά πακέτα για σκι στην Ελβετία, ενώ οι μεσαίες τάξεις συμμετείχαν σε νέα υπερπόντια ταξίδια, καθώς και στον εγχώριο τουρισμό σε παραθαλάσσια κέντρα.

1.3 Σύγχρονος Τουρισμός

Ο τουρισμός έχει καθιερωθεί ως ένα σημαντικό κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο με σπουδαία δυναμική, κυρίως, τα τελευταία πενήντα χρόνια. Μπορεί ως μια πρώτη μορφή να αναγνωρίζεται η περιήγηση, με βάση μια ατομική αναζήτηση για τις ρίζες του παρελθόντος, την περιέργεια για άλλους πολιτισμούς και της περιπλάνηση σε άγνωστους τόπους, μια δραστηριότητα για τους λίγους. (Lofgren 1999).

Πλέον δεν υπάρχει τόπος ανά τον κόσμο που να μην έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον του σύγχρονου τουρίστα, που να μην αναζητά να προσελκύσει το ενδιαφέρον του ίδιου του τουρισμού με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, επιθυμώντας τα σημαντικά πολλαπλασιαστικά οφέλη (οικονομικά, πολιτισμικά, κοινωνικά). Πολλά είναι τα σημεία που μπορεί να σταθεί κάποιος όσον αφορά για αυξημένο ενδιαφέρον για την προσέλκυση τουριστών σε ένα τόπο. Πρώτον, ο κάθε τόπος διαφέρει και είναι δυνατόν να προσελκύσει το ενδιαφέρον του κάποιων επισκεπτών με τα μοναδικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Δεύτερον, με την παγκοσμιοποίηση και την εξέλιξη της τεχνολογίας, η πληροφορία είναι ελεύθερη να φτάσει από άκρη σε άκρη της γης. Έτσι ο κάθε τόπος μπορεί εύκολα να αναδείξει τα τουριστικά θέλγητρα σε όλο το κόσμο. Τρίτον, ο τουρισμός πλέον έχει μια μεγάλη γκάμα αναγκών (π.χ. αναψυχή, εκπαίδευση) και κατά συνέπεια θέλγητρων (ήλιος-θάλασσα, φυσικές ομορφιές, γαστρονομία, πολιτισμός). Τέταρτον, η διεύρυνση του τουρισμού έχει στηρίξει και στυλώσει κατά πολύ και σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες, καθώς ο τουρισμός έχει πολλαπλές διασυνδέσεις με άλλους κλάδους (γεωργία, εμπόριο, κατασκευές μεταφορές). Πέμπτον, ο σωστά ανεπτυγμένος τουρισμός, συμβάλει στην προβολή και την προστασία της πολύτιμης πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς σε έναν τόπο και διευρύνει τις υπηρεσίες για τους ντόπιους και συμβάλει στην κοινωνική ανάπτυξη και ανέλιξη.

Οι δυνατότητες για δραστηριότητες αναψυχής είναι πολλές και ως εκ τούτου ένα ταξίδι διακοπών δεν έχει πλέον τη μορφή που είχε τις προηγούμενες δεκαετίες αλλά προσφέρεται για το συνδυασμό διάφορων επιλογών. Για αυτό το λόγο και οι έρευνες που σχετίζονται με τη τουριστική ανάπτυξη προσπαθούν να διακρίνουν

τις νέες τάσεις και τα κίνητρα τα οποία καταγράφονται για τους σύγχρονους τουρίστες καταναλωτές.

Οι βασικοί παράγοντες που εκτιμάται ότι θα συνεχίσουν να δίνουν μορφή στην τουριστική βιομηχανία είναι οι εξής:

- Ταυτότητα. → Ανάδειξη της τουριστικής ταυτότητας (branding). Οι ταξιδιώτες γίνονται όλο και πιο απαιτητικοί σε θέματα που σχετίζονται με το ‘όνομα’ και δίνουν σημασία στην εμπειρία του ταξιδιού και όχι απλώς στα όμορφα τοπία κάθε προορισμού. Η λογική των νέων προορισμών στηρίζεται σε αυτή τη φιλοσοφία, προσφέροντας από ήλιο-θάλασσα μέχρι και δυνατότητες για αγορές και σε πολυτελή κέντρα, αθλητικές δραστηριότητες, σκι και άλλα.
- Νέες αγορές. → Η επίδραση των νέων αγορών (π.χ. Κίνα, Ινδία, Περσικός Κόλπος) στις διεθνείς τουριστικές εξελίξεις: οι αγορές αυτές προσφέρουν και τις ικανότητες για εξέλιξη οικιστικών συγκροτημάτων ως εξοχικών κατοικιών, που ανοίγει μια νέα αγορά και δημιουργεί ζήτηση για παρόμοιες υπηρεσίες και αγαθά.
- Ανθρώπινο δυναμικό. → Δημογραφικές αλλαγές. Διάφορες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες (π.χ. συνταξιοδότηση, περισσότερος ελεύθερος χρόνος) δίνουν την ευκαιρία σε ηλικιακές ομάδες άνω των πενήντα ετών να είναι ενεργοί και δραστήριοι τουριστικά, δημιουργώντας έτσι μια νέα αγορά-στόχο.
- Τεχνολογία. → Ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας. Η εφαρμογή νέων τεχνολογικών συστημάτων και η ευρεία χρήση του διαδικτύου διαμορφώνουν την σύγχρονη τουριστική αγορά.

1.3.α Τμηματοποίηση της αγοράς

Οι κύριες μελλοντικές εξελίξεις στην αγορά των διακοπών (Future Foundation 2004):

- Προορισμοί. Από σαφή διάκριση ανάμεσα σε περιοχές ‘διακοπών’ και ‘μη διακοπών’ προς μια αυξανόμενη ζήτηση για όλο και πιο απίθανους προορισμούς.
- Προσφορά. Από γενικού σε ειδικού τύπου: από τον μαζικό στον πολυδιάστατο τουρισμό.

- Καταναλωτής. Από ευρύτερες ομάδες σε εξατομικευμένα τμήματα. Ζήτηση για συγκεκριμένου τύπου διακοπές και εμπειρίες πλούσιες σε γνώση.
- Εποχικότητα. Από αυστηρά προσδιορισμένες περιόδους σε πιο ευέλικτες, συχνές και βραχύτερες παραμονές. Μείωση ωραρίου εργασίας και αύξηση σε πληρωμένες ημέρες απουσίας.
- Διαμονή. Από κλασικού τύπου διαύλους σε μια πληθώρα εναλλακτικών δυνατοτήτων, άμεσων και εικονικών.

1.4 Είδη τουρισμού

Ο μαζικός τουρισμός είναι μια σχετικά νέα ιδέα που προήλθε από την μεγάλη αύξηση των εισοδημάτων μετά την βιομηχανική επανάσταση. Πριν από αυτή, τα ταξίδια πολιτιστικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο λίγων εκλεκτών περιηγητών, κυρίως αριστοκρατών. Η παγκόσμια τάση σήμερα είναι ο τουρισμός να είναι φιλικός ως προς τον άνθρωπο και ως προς το περιβάλλον. Μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, ο πολιτιστικός, ο συνεδριακός, ο τουρισμός των πόλεων (city breaks), θεωρούνται σήμερα ως οι μορφές που πρέπει να επικρατήσουν προκειμένου η τουριστική άνθιση ώστε να είναι βιώσιμη αλλά και να αντιμετωπιστεί η εποχικότητα.

Ο μαζικός τουρισμός είναι μια σχετικά νέα ιδέα που προήλθε από την μεγάλη αύξηση των εισοδημάτων μετά την βιομηχανική επανάσταση. Πριν από αυτή, τα ταξίδια πολιτιστικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο λίγων εκλεκτών περιηγητών, κυρίως αριστοκρατών. Με την πάροδο των χρόνων, στην διαδικασία του τουρισμού μπορούσαν να συμμετέχουν όχι μόνο αριστοκράτες αλλά και άνθρωποι από χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, φτάνοντας στο σήμερα όπου πρόσβαση μπορεί να έχει ο κάθε άνθρωπος. Εφόσον η προσβασιμότητα πια είχε διευρυνθεί, ο τουρίστας άρχισε να έχει περισσότερες ανάγκες πέρα από την περιήγηση και την αναψυχή. Έτσι ο τουρισμός άρχισε να τμηματοποιείται σε διάφορα είδη. Ειδικότερα:

Τουρισμός αναψυχής: οι ταξιδιώτες επιλέγουν τουριστικά θέρετρα για να απολαύσουν τις διακοπές τους με κύριο σκοπό την ξεκούραση, την επαφή με τον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον.

Περιηγητικός τουρισμός: είναι ο τουρισμός που αφορά ταξίδια περιηγήσεων και εξερευνήσεων του πολιτισμού της περιοχής. Οι τουρίστες καταγράφουν εμπειρίες και γεγονότα που συνήθως αποτελούν μέρος κάποιας έρευνας.

Πολιτιστικός τουρισμός: ο πιο δημοφιλής μετά τον τουρισμό αναψυχής, οι ταξιδιώτες επιλέγουν τόπους διαμονής με πολιτιστικό υλικό και χαρακτήρα και αποσκοπούν στην γνωριμία με την ιστορία, την παράδοση, την γαστρονομία, τα ήθη-έθιμα της περιοχής, επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία.

Γαστρονομικός τουρισμός: αφορά ταξίδια τα οποία αποσκοπούν στην εξερεύνηση και την απόλαυση νέων γεύσεων τα οποία συνδέονται άμεσα με την κουλτούρα των περιοχών που επιλέγει ο τουρίστας.

Αγροτουρισμός: οι τουρίστες διαμένουν σε είτε σε ξενοδοχειακά είτε αγροτικά καταλύματα, μαζί ή διαφορετικό χώρο από την γεωργική οικογένεια, παρατηρούν τις αγροτικές διαδικασίες, δοκιμάζουν και τρέφονται με τα ίδια φαγητά και συμμετέχουν στις γεωργικές δραστηριότητες.

Εκθεσιακός τουρισμός: οι ταξιδιώτες είναι κυρίως επαγγελματίες και σκοπό έχουν να ενημερωθούν για προϊόντα ή να ενημερώσουν επισκέπτες-εκθέτες με στόχο την πώληση τους.

Τουρισμός πόλης/Αστικός τουρισμός: αφορά τα ταξίδια μικρής χρονικής διάρκειας σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπου οι τουρίστες έχουν ως κίνητρα ψώνια από την αγορά της πόλης, επαγγελματικές συναντήσεις, την επαφή με το αστικό και πολιτιστικό περιβάλλον της πόλης.

Τουρισμός κρουαζιέρας: αποτελεί ένα είδος τουρισμού προσφέρει μέσα σε ένα ταξίδι μεταφορά, διαμονή, εστίαση, πολιτισμός, τουρισμό αναψυχής και ψυχαγωγικές δραστηριότητες εν πλω.

Τουρισμός χειμερινών σπορ: οι τουρίστες στρέφονται σε ορεινούς προορισμούς κατά τους χειμερινούς μήνες και επιλέγουν κυρίως χιονοδρομικά κέντρα ή θέρετρα χιονοδρομίας και απολαμβάνουν χειμερινά σπορ.

Θαλάσσιος τουρισμός: αφορά τα ταξίδια πως ως κύριο ενδιαφέρον έχει την θάλασσα και τις ακτές και το πεδίο δραστηριοτήτων τους είναι τα θαλάσσια αθλήματα.

Οικολογικός τουρισμός: συχνά αναφέρεται και ως *πράσινος* τουρισμός ή τουρισμός της υπαίθρου, οι τουρίστες διαμένουν κοντά στο φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν μέσα από διάφορες δραστηριότητες στην προστασία και την φροντίδα του και στην ήπια τοπική ανάπτυξη.

Γεωτουρισμός: αφορά τα ταξίδια που έχουν στόχο την μελέτη και την απόκτηση γνώσεων της γεω-ποικιλότητας και της γεω-κληρονομιάς ενός τόπου.

Ιαματικός τουρισμός: οι τουρίστες επισκέπτονται περιοχές με ιαματικά λουτρά για την αποκατάσταση της σωματικής υγείας του επισκέπτη.

Ιατρικός τουρισμός: αφορά τα ταξίδια που οι σκοποί του είναι αποκλειστικά θεραπευτικοί. Οι τουρίστες αναζητούν την παροχή ιατρικών υπηρεσιών σε ειδικούς χώρους ή νοσοκομειακά κέντρα με στόχο την αποκατάσταση της υγείας τους.

Θρησκευτικός τουρισμός: αφορά ταξίδια σε τόπους με θρησκευτικό χαρακτήρα και επισκέψεις σε χώρους λατρείας ή περιοχές με θρησκευτικά μνημεία με σκοπό την επαφή, την γνώση της θρησκευτικής παράδοσης και κληρονομιάς.

Συνεδριακός τουρισμός: πρόκειται για ταξιδιώτες που έχουν στόχο να συμμετέχουν σε συνέδρια με άτομα κυρίως κοινού επαγγελματικού ενδιαφέροντος με σκοπό την επιστημονική ενημέρωση και την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των συνέδρων.

1.5 Είδη τουρίστα

Τα είδη του τουρίστα είναι δύο, αυτός που επισκέπτεται μόνο μια φορά την τουριστική περιοχή και ο επαναλαμβανόμενος (repeater), που έρχεται ξανά και ξανά. Στόχος των επαγγελματιών τουρισμού είναι ο τουρίστας να γίνει επαναλαμβανόμενος, δηλαδή να μείνει ευχαριστημένος, ώστε να επιθυμεί να επιστρέψει ξανά στον ίδιο τόπο που πέρασε τις διακοπές του.

1.6 Τρία ζητήματα συνδεδεμένα με τον τουρισμό:

- Την μετακίνηση ανθρώπων.
- Ένα τομέα της οικονομίας ή ένα κλάδο.
- Ένα ευρύ σύστημα ανθρωπίνων σχέσεων σε αλληλεπίδραση, τις ανάγκες τους να ταξιδεύουν έξω από τις κοινότητες τους και τις υπηρεσίες που προσπαθούν να ανταποκριθούν σε αυτές τις ανάγκες προσφέροντας προϊόντα.

1.7 Μέτρηση του τουρισμού

Η μέτρηση του τουρισμού βοηθάει επίσης στην κατανόηση των προβλημάτων με τα οποία οι σχεδιαστές και αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις σχεδιάζουν τον τουρισμό και τα σενάρια για την ανάπτυξη στο μέλλον. Υπάρχουν τρεις βασικές θεωρήσεις στην προσπάθεια να οριστεί ο τουρισμός ως μια δραστηριότητα:

1. Ποιος ο σκοπός του ταξιδιού (π.χ. επαγγελματικό ταξίδι, διακοπές, επίσκεψη σε φίλους και συγγενείς, άλλοι λόγοι);
2. Ποια είναι η χρονική διάσταση στην τουριστική επίσκεψη; (Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο τουρισμός συνεπάγεται ένα ελάχιστο 24 ωρών και ένα μέγιστο ενός έτους μακριά από το σπίτι).
3. Τι καταστάσεις επικρατούν εκεί όπου μερικές χώρες μπορεί να επιλέξουν ή να μην επιλέξουν να συμπεριλάβουν κάποιες κατηγορίες ταξιδιωτών ως τουρίστες (π.χ. επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, τουρίστες σε τράνζιτ, εκδρομείς που διαμένουν λιγότερο από 24 ώρες σε ένα προορισμό) ;
4. Ποιος ο σκοπός του ταξιδιού (π.χ. επαγγελματικό ταξίδι, διακοπές, επίσκεψη σε φίλους και συγγενείς, άλλοι λόγοι);
5. Ποια είναι η χρονική διάσταση στην τουριστική επίσκεψη; (Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο τουρισμός συνεπάγεται ένα ελάχιστο 24 ωρών και ένα μέγιστο ενός έτους μακριά από το σπίτι).
6. Τι καταστάσεις επικρατούν εκεί όπου μερικές χώρες μπορεί να επιλέξουν ή να μην επιλέξουν να συμπεριλάβουν κάποιες κατηγορίες ταξιδιωτών ως τουρίστες (π.χ. επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, τουρίστες σε τράνζιτ, εκδρομείς που διαμένουν λιγότερο από 24 ώρες σε ένα προορισμό) ;

1.8 EOT- UNWTO

1.8.α Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (EOT)

Ο ΕΟΤ ιδρύεται για πρώτη φορά το 1929 και επανιδρύεται το 1950 με τον Α.Ν. 1565/50(ΦΕΚ 255 Α'), ο οποίος κυρώνεται με τον Ν. 1624/51 (ΦΕΚ 7 Α') έκτοτε αποτελεί τον βασικό κρατικό φορέα του τουριστικού τομέα. Η τρέχουσα διάρθρωση και οι αρμοδιότητες των υπηρεσιών και των οργάνων διοίκησης περιλαμβάνονται στο Π.Δ. 72/2018 (ΦΕΚ 141/Α'/2-8-2018) αμφότερα όπως ισχύουν σήμερα.

Το 2005 συνιστώνται στον ΕΟΤ οι Περιφερειακές Υπηρεσίες Τουρισμού (Π.Υ.Τ.). Το 2006 άρχεται η σύσταση της Διεύθυνσης Επιθεώρησης. Από το 2014 μεταφέρονται από τον ΕΟΤ στο Υπουργείο οι Περιφερειακές Υπηρεσίες Τουρισμού (ΠΥΤ), ενώ το ίδιο έτος καταργούνται η Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης ΕΟΤ καθώς και οι Διευθύνσεις Μελετών & Επενδύσεων, Ποιοτικού Ελέγχου & Εποπτείας Αγοράς, Τουριστικών Εγκαταστάσεων, Επιθεώρησης και Συντονισμού Περιφερειακών Υπηρεσιών· οι μεταφερόμενες από τον ΕΟΤ αρμοδιότητες ασκούνται από οργανικές μονάδες του Υπουργείου Τουρισμού. Το 2014 στο Υπουργείο μεταφέρεται και η Ειδική Υπηρεσία Προώθησης & Αδειοδότησης Τουριστικών Επιχειρήσεων (Ε.Υ.Π.Α.Τ.Ε.), η οποία είχε συσταθεί στον ΕΟΤ το 2011.

Σύμφωνα με τον Ν. 2160/93 του Προεδρικού Διατάγματος υπ' αριθμών 72 ΦΕΚ Α' 141/02-08-2018, ο πρόεδρος της ελληνικής δημοκρατίας αποφασίζει την εφαρμογή αυτού σύμφωνα με τα κεφάλαια και τα άρθρα του. Τα παρακάτω άρθρα αποτελούν το κεφάλαιο Α' το οποίο αναλύει την νομική μορφή, την αποστολή και την διοίκηση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού.

ΑΡΘΡΟ 1

Νομική Μορφή

Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) και στην αγγλική γλώσσα «Greek National Tourism Organization» (G.N.T.O.), είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με έδρα την Αθήνα και εποπτεύεται από το Υπουργείο Τουρισμού.

ΑΡΘΡΟ 2

Αποστολή

Ο Ε.Ο.Τ. ως καθ' ύλην αρμόδιος εθνικός φορέας έχει ως αποστολή την προώθηση και προβολή του ελληνικού τουρισμού, εγχώρια και διεθνώς, την υλοποίηση της τουριστικής πολιτικής που χαράσσει το Υπουργείο Τουρισμού κατά το μέρος των αρμοδιοτήτων του και την ενίσχυση της εικόνας της χώρας διεθνώς.

Ο Ε.Ο.Τ. σχεδιάζει, καταρτίζει και υλοποιεί το πρόγραμμα τουριστικής προβολής και προώθησης με ίδια μέσα ή σε συνεργασία με άλλους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς, προβαίνοντας στη σύναψη συμβάσεων με διαγωνιστική διαδικασία ή απευθείας ανάθεση μέρους ή συνόλου του ως άνω έργου σε τρίτους ιδιώτες (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) ιδίως σε γραφεία προβολής, διαφημιστικές εταιρείες, εταιρείες δημοσίων σχέσεων, επιδιώκοντας την προστασία του δημοσίου συμφέροντος και το μέγιστο δυνατό όφελος για τη χώρα. Ειδικότερα, και προς τον σκοπό αυτό ο Ε.Ο.Τ.:

α. Υλοποιεί την τουριστική πολιτική που χαράσσει το Υπουργείο Τουρισμού, κατά το μέρος των αρμοδιοτήτων του καθώς και κάθε άλλη δραστηριότητα η οποία του ανατίθεται από το εποπτεύον Υπουργείο.

β. Υποβάλλει προτάσεις προς το εποπτεύον Υπουργείο για τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής στα θέματα αρμοδιότητάς του.

γ. Σχεδιάζει, καταρτίζει και υλοποιεί προγράμματα στρατηγικής επικοινωνίας και δράσεων σύμφωνα με τα σχέδια μάρκετινγκ που έχουν εκπονηθεί από την αρμόδια Υπηρεσία του εποπτεύοντος Υπουργείου με στόχο την ενίσχυση της εικόνας της χώρας διεθνώς.

δ. Καταγράφει τα στοιχεία και τις διεθνείς τάσεις στον τουρισμό και τα αξιοποιεί με κάθε τρόπο προς όφελος της χώρας σε σχέση με το διεθνή ανταγωνισμό για τη χάραξη της εθνικής επικοινωνιακής πολιτικής.

ε. Διοργανώνει, συνδιοργανώνει και συμμετέχει σε πάσης φύσεως εκδηλώσεις με τρίτους, δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς (φυσικά ή νομικά πρόσωπα), για την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και την ενίσχυση της εικόνας της χώρας διεθνώς.

στ. Υποστηρίζει με οικονομική συμμετοχή ή/και συνάπτοντας συμφωνίες συνεργασίας, μνημόνια καθώς και με κάθε άλλο δυνατό τρόπο, πρωτοβουλίες και δράσεις φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, που συμβάλλουν στην προώθηση και προβολή του ελληνικού τουρισμού.

ζ. Διοργανώνει ταξίδια εξοικείωσης για ταξιδιωτικούς

πράκτορες, δημοσιογράφους, διαμορφωτές κοινής γνώμης από το εξωτερικό, για παράγοντες της διεθνούς τουριστικής αγοράς και προσωπικότητες διεθνούς εμβέλειας, με σκοπό την ενίσχυση της εικόνας της χώρας διεθνώς και την αύξηση του τουριστικού ρεύματος προς την Ελλάδα.

η. Συνεργάζεται με τις Περιφέρειες της χώρας προκειμένου κάθε Περιφέρεια να καταρτίσει ετήσια προγράμματα προώθησης και προβολής που θα λειτουργούν συμπληρωματικά με τα αντίστοιχα προγράμματα προβολής του Ε.Ο.Τ., τα οποία εγκρίνει και στη συνέχεια εποπτεύει.

θ. Αναπτύσσει σχέσεις και συνεργασίες με διεθνείς οργανισμούς, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του.

ι. Συνεργάζεται με φορείς διαφόρων κλάδων από τον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας για την από κοινού ανάπτυξη δράσεων, που ενισχύουν την οικονομία και προβάλλουν τον ελληνικό τουρισμό.

ια. Διαχειρίζεται επικοινωνιακά κρίσεις ή/και καταστάσεις που επηρεάζουν τον ελληνικό τουρισμό και την εικόνα της χώρας Διεθνώς σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του εποπτεύοντος Υπουργείου.

Κύριος σκοπός του Ε.Ο.Τ. (άρθρο 1 παρ. 3 Ν. 2160/93) είναι η οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του Τουρισμού στην Ελλάδα, με την αξιοποίηση όλων των υφισταμένων δυνατοτήτων της χώρας. Σύμφωνα με την πρόσφατη αυτή διάταξη, ο Ε.Ο.Τ. καθίσταται ο κύριος φορέας εισήγησης της τουριστικής πολιτικής και υλοποίησής της, με τις ακόλουθες «σφαίρες» δραστηριοτήτων/ αρμοδιοτήτων:

- Υποβάλλει προτάσεις στην Κυβέρνηση για τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής.
- Υλοποιεί την τουριστική πολιτική που χαράσσει η Κυβέρνηση.
- Συντονίζει τις ενέργειες των συναρμόδιων φορέων για την εξυπηρέτηση των τουριστικών σκοπών.
- Μελετά, εκτελεί και εποπτεύει έργα τουριστικής υποδομής και ανάπτυξης και καταρτίζει σχετικά προγράμματα περιλαμβανομένης τις τουριστικής αξιοποίησης λουτροπόλεων και ιαματικών πηγών.
- Καταρτίζει και εκτελεί το πρόγραμμα τουριστικής προβολής της χώρας στο εσωτερικό και εξωτερικό και μεριμνά για την ανάπτυξη τουριστικής συνείδησης.
- Κατασκευάζει και εκμεταλλεύεται κάθε κατηγορίας τουριστικές εγκαταστάσεις και άλλες εγκαταστάσεις τουριστικής υποδομής.
- Έχει την ευθύνη της τουριστικής επιμόρφωσης.
- Εποπτεύει και ελέγχει τις τουριστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες οποιασδήποτε κατηγορίας.
- Ενισχύει δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και φυσικά ή νομικά πρόσωπα, των οποίων οι ενέργειες αποβλέπουν στην προώθηση των στόχων του Ε.Ο.Τ.
- Αναλαμβάνει κάθε άλλη δραστηριότητα ή ενέργεια που αποβλέπει στην οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού.

ΑΡΘΡΟ 3

Διοίκηση

Σύμφωνα με το Π.Δ. 72/2018 (ΦΕΚ 141/Α'2-8-2018), ο ΕΟΤ έχει κύρια αποστολή την οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού στην Ελλάδα με την

αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων της χώρας, ακολουθώντας δράσεις τουριστικής προβολής της Ελλάδας στο εσωτερικό και το εξωτερικό αλλά και κάθε άλλη δραστηριότητα που κρίνεται απαραίτητη για την υποστήριξη και προβολή του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Η αποστολή του είναι να ενισχύσει την αξία του Ελληνικού Τουρισμού, σε συνεργασία με την τουριστική βιομηχανία και όλους τους εμπλεκόμενους φορείς με στόχο την αύξηση του εισερχόμενου τουρισμού και ταυτόχρονα τουριστικών εσόδων. Ο ΕΟΤ λειτουργεί με γνώμονα την ανάπτυξη του τουρισμού, του σημαντικότερου πυλώνας οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας, έχοντας πλήρη συνείδηση ότι το παραγόμενο προϊόν του διαχέεται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες της χώρας επηρεάζει άμεσα την ποιότητα ζωής των Ελλήνων πολιτών, ανταποκρινόμενος με επιτυχία σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον.

1.8.β Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO)

Ως ο παγκόσμιος ηγετικός οργανισμός στο πεδίο του τουρισμού, ο ποτ προωθεί τον τουρισμό ως οδηγό για την οικονομική άνθιση, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και προσφέρει καθοδήγηση και υποστήριξη στο τομέα με ενισχυμένες γνώσεις και τουριστικές πολιτικές παγκοσμίως.

Οι προτεραιότητες του UNWTO:

Ένταξη του τουρισμού στην παγκόσμια ατζέντα: Η υποστήριξη της αξίας του τουρισμού ως ένας οδηγός της κοινωνικοοικονομικής άνθισης και ανάπτυξης συμπεριλαμβάνει ως προτεραιότητα σε εθνικές και παγκόσμιες πολιτικές και είναι ανάγκη να υπάρχουν ίσοι όροι ανταγωνισμού στο τομέα της ανάπτυξης και της ευημερίας.

Βελτιωμένος τουρισμός και ανταγωνισμοί: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μελών του UNWTO μέσω της δημιουργίας και της ανταλλαγής γνώσεων, της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και την προώθηση της αριστείας σε τομείς όπως ο σχεδιασμός πολιτικής, οι στατιστικές και οι τάσεις της αγοράς, βιώσιμη

τουριστική ανάπτυξη, μάρκετινγκ και προώθηση, ανάπτυξη προϊόντων και διαχείριση κρίσεων και κινδύνων.

Προώθηση βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης: Υποστηρικτικές βιώσιμες τουριστικές πολιτικές και πρακτικές: πολιτικές οι οποίες κάνουν βέλτιστη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων, σέβονται την κοινωνική-πολιτισμική αυθεντικότητα των οικοδεσποτών και προσφέρει κοινωνικοοικονομικά οφέλη για όλους.

Προώθηση της συμβολής του τουρισμού στην μείωση της φτώχειας και στην ανάπτυξη: Μεγιστοποίηση της συνεισφοράς του τουρισμού στην μείωση της φτώχειας και την επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας κάνοντας τον τουρισμό να λειτουργεί ως εργαλείο για την αναπτυξιακή ατζέντα.

Υιοθετημένη γνώση, εκπαίδευση και ανάπτυξη ικανοτήτων: Υποστήριξη χωρών για αξιολόγηση και αντιμετώπιση των αναγκών σε εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς και παροχή δικτύων για τη δημιουργία και ανταλλαγή γνώσεων.

Δημιουργία συνεργασιών: Συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, περιφερειακοί και τοπικοί τουριστικοί οργανισμοί, ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα, κοινωνία των πολιτών και σύστημα των Ηνωμένων Εθνών για τη δημιουργία ενός πιο βιώσιμου, υπεύθυνου και ανταγωνιστικού τουριστικού τομέα.

Η δομή του UNWTO

Μέλη: Ένας διακυβερνητικός οργανισμός, ο UNWTO έχει εκατόν πενήντα εννιά (159) μέλη, έξι (6) συνεργάτες, δύο (2) παρατηρητές και πάνω από πεντακόσια (500) μέλη θυγατρικών.

Όργανα: Η Γενική Συνέλευση είναι το ανώτατο όργανο του οργανισμού. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο παίρνει όλα τα μέτρα, στις διαβουλεύσεις με τον Γενικό Γραμματέα για την εφαρμογή των αποφάσεων και των προτάσεων της Γενικής Συνέλευσης και αναφέρει στην Συνέλευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν τα εργαλεία που βοηθούν του αρμόδιους να αναπτύξουν τουριστική δραστηριότητα. Εργαλεία, όπως η τουριστική ανάπτυξη, η αειφόρος ανάπτυξη, η τουριστική προσφορά-ζήτηση, τα οποία έχουν ξεχωριστούς σκοπούς αλλά επιθυμούν να επιτύχουν το ίδιο αποτέλεσμα, τουριστική ευφορία και άνθιση.

2.1. Τουριστική ανάπτυξη

Ο ορισμός της ανάπτυξης για πολλά χρόνια έχει δεχτεί διαφορετικές ερμηνείες και περιεχόμενα. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα δεν έχει διαμορφωθεί ένας ολοκληρωμένος ορισμός. Αυτό οφείλετε στο γεγονός ότι η ανάπτυξη αποτελεί φύση θέση μια διαδικασία αλλαγής που ερμηνεύεται με ποικίλους τρόπους. Η ποικιλία αυτή χρησιμοποιείται σε επιστημονικούς τομείς όπως η γεωγραφία, η κοινωνιολογία και η οικονομία. Ο καθένας από αυτούς τους τομείς έρχεται και αγκαλιάζει με διαφορετικό τρόπο τον τουρισμό, βοηθώντας όμως στην συγκρότηση και ανάπτυξή του.

Ο Friedmann (1980) και Oppermann & Chon (1997) θεωρούν την ανάπτυξη ως έναν ως έναν από τους πιο ολισθηρούς όρους στην γλώσσα μας και ως μια εξελικτική διαδικασία με ποικίλους θετικούς αντίκτυπους. Ο Ingham (1993) έχει προσεγγίσει την ανάπτυξη μιλώντας για την διπλή της φύση, τόσο ως διαδικασία όσο και ως στόχο. Ο Todaro (1994) είχε αναφερθεί σε τρεις σημαντικούς στόχους της ανάπτυξης: αυτούς της ανάγκης για την καλύτερη επιβίωση των ανθρώπων, της καλύτερευσης του επιπέδου διαβίωσης και της εξασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παρά την τεράστια αύξηση του τουριστικού προϊόντος κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων και την χρήση του τουρισμού από πολλά κράτη και νησιά ως μια στρατηγική ανάπτυξη, οι αναφορές που σχετίζονται με την ανάπτυξη, δεν περιέχουν την διερεύνηση των διαφόρων αναπτυξιακών προσεγγίσεων σε σχέση

με τον τουρισμό (Apostolopoulos 1994, Gunn 1994, Sinclair 1998). Ωστόσο, η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί ένα πολιτικό εργαλείο που χρησιμοποιείται από όλο και περισσότερες κυβερνήσεις στην προσπάθεια τους να καλυτερεύσουν το επίπεδο των κατοίκων τους μέσω της αύξησης των εισοδημάτων, με νέες θέσης απασχόλησης, αλλά και της μετατροπής ενός μη ανεπτυγμένου τόπου σε ένα πλούσιο και ανεπτυγμένο τουριστικά μέρος.

Ο Rostow (1960) σημειώνει την ύπαρξη ενός ‘φυσικού μονοπατιού’ καλύτερευσης, αυτό της οικονομικής ανάπτυξης που ευστοχεί μέσω ενός μοντέλου εκσυγχρονισμού που οι κοινωνίες και τα κράτη πρέπει να ακολουθήσουν. Αναγνώρισε ότι στην άμεση και επιτυχημένη ανάπτυξη μιας κοινωνίας βασικός παράγοντας είναι η ύπαρξη ενός ελεύθερου και δυνατού ιδιωτικού τομέα σε συνδυασμό με έναν αποδοτικό δημόσιο φορέα. Αν και το μοντέλο του Rostow επικεντρώνεται στην τουριστική ανάπτυξη αλλά γενικότερα στην οικονομική, από όποια μορφή δραστηριότητας, αποτελεί ένα εύχρηστο εργαλείο για την ανάλυση της οικονομικής ευφορίας μέσω του τουρισμού. Ο τουρισμός μπορεί να προσφέρει σε έναν τόπο μια φυσική πορεία οικονομικής ανάπτυξης διαπερνώντας διάφορα επίπεδα, από την παραδοσιακή μη τουριστική φάση ως και την τελική φάση, αυτή του μαζικού τουρισμού.

2.2. Τοπική Ανάπτυξη

Τοπική ή ενδογενής είναι ‘η ανάπτυξη που ξεκινά από τον κοινωνικό χώρο στον οποίο πραγματοποιείται και στηρίζεται σε πόρους που προέρχονται από τον ίδιο χώρο’ Δαουτόπουλος (1997). Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό η τοπική ανάπτυξη είναι μια αλυσιδωτή διαδικασία αναπτυξιακή που χρησιμοποιεί πόρους από την ίδια την κοινωνία στην οποία τους παραδίδει.

Κάθε πολιτική που σκοπεύει στην διεύρυνση ενός τόπου, πρέπει να έχει την δυνατότητα να πραγματοποιεί τις επιθυμίες των ανθρώπων που ζουν σε αυτόν. Η ικανοποίηση των επιθυμιών σε συνδυασμό με την συμβολή του ντόπιου πληθυσμού στις λήψεις αποφάσεων είναι άκρως σημαντική και αλληλοεξαρτώμενη. Η συνεργασία δημόσιων φορέων, των ντόπιων κατοίκων και επιχειρηματιών είναι η ουσία όλης της αναπτυξιακής διαδικασίας. Οι

επιχειρηματίες είναι αυτοί που καλούνται να συμβάλουν δυναμικά στις διαρθρωτικές αλλαγές του τόπου και αντίστοιχα η βασική πολιτική ανάπτυξης πρέπει να ενισχύσει και να στηρίξει τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Επίσης καθοριστικό παράγοντα στον σχεδιασμό και στην λήψη αποφάσεων αποτελούν οι τοπικές αρχές αυτοδιοίκησης, οι οποίες εκτός από την αρμοδιότητα της ικανοποίησης των τοπικών αναγκών, κατέχουν τον βασικό ρόλο του συντονιστή σε όλες τις αναπτυξιακές διαδικασίες.

Όμως στην προσπάθεια αυτής της αλυσιδωτής διαδικασίας τις πλείστες των περιπτώσεων εμφανίζονται προβλήματα. Στην Ελλάδα του σήμερα με τα οικονομικά μέσα να είναι περιορισμένα και το σχεδόν ανύπαρκτο στελεχικό δυναμικό είναι αδύνατον να ανταποκριθεί ακόμη και στις βασικές αρμοδιότητες. Η ελλιπής εμπειρία της τοπικής αυτοδιοίκησης, συνεπώς μένει αμέτοχη στον σχεδιασμό του μοντέλου ανάπτυξης και χωρίς να διαθέτουν αυτονομία, εξαρτώνται στρατηγικά και οικονομικά από την κεντρική διοίκηση.

Συνεπώς, οι διάφορες στρατηγικές για την τοπική διεύρυνση πρέπει να έχουν ως στόχο την εξάλειψη των προβλημάτων που παρουσιάζονται και δυσχεραίνουν την αναπτυξιακή πολιτική, βελτιώνοντας τις συνθήκες διαβίωσης και καλύπτοντας τις βασικές ανάγκες του ντόπιου πληθυσμού.

2.3. Αειφόρος Ανάπτυξη

Με το πέρασμα των χρόνων η προστασία του περιβάλλοντος άρχισε να κεντρίζει το ενδιαφέρον, αλλά οι πρώτες επίσημες ανησυχίες έκαναν την εμφάνισή τους την δεκαετία του '80. Για πρώτη φορά διατυπώθηκε ο όρος 'sustainable development- αειφόρος ανάπτυξη', δηλαδή η ευφορία του περιβάλλοντος, με την δημοσίευση της Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων (JUCN 1980). Από τότε η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης έχει ερμηνευτεί με πολλούς τρόπους και έχει γίνει ευρέως γνωστή.

Με μια επιφανειακή ματιά οι δύο έννοιες αειφορία και ανάπτυξη φαίνονται άκρως αντίθετοι ως προς το περιεχόμενο. Πολλές φορές στο παρελθόν, οι περισσότερες αναπτυξιακές διαδικασίες έχουν χαρακτηριστεί ως 'καταστροφικές' προς το περιβάλλον, ενώ η αειφορία έχει ταχθεί με ιδιαίτερη ευαισθησία στην περιβαλλοντική προστασία και στην βιωσιμότητα των φυσικών πόρων.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης περιέχει πολλές μορφές οικονομικής δραστηριότητας, μορφοποιώντας την ανάγκη για διαφορετική προσέγγιση ανάπτυξης που εκτός από τις οικονομικές παραμέτρους περιλαμβάνει και τις περιβαλλοντολογικούς, τους κοινωνικούς και τους πολιτιστικούς παράγοντες. Μέχρι και σήμερα το περιεχόμενο της, έχει οριστεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Αυτός που έχει γίνει περισσότερο αποδεκτός είναι αυτός της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED):

Η ανάπτυξη είναι που καλύπτει τις παρούσες ανάγκες χωρίς να γίνονται συμβιβασμοί αναφορικά με την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις ανάγκες τους. Είναι μια διαδικασία αλλαγής κατά την οποία η αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης και οι θεσμικές αλλαγές βρίσκονται σε αρμονία και ανυψώνουν τις τρέχουσες και μελλοντικές δυνατότητες να ικανοποιηθούν οι ανθρώπινες ανάγκες και φιλοδοξίες. (WCED 1987)

2.4. Τουριστική ζήτηση

Η τουριστική ζήτηση έχει οριστεί με διάφορους τρόπους όπως: 'ο συνολικός αριθμός των ατόμων που ταξιδεύουν, ή επιθυμούν να ταξιδέψουν, για να χρησιμοποιήσουν τις τουριστικές εγκαταστάσεις και τις υπηρεσίες των τόπων που βρίσκονται μακριά από τα μέρη που δουλεύουν και κατοικούν.' (Mathieson and Wall, 1982:1).

Υπάρχουν τρία βασικά στοιχεία της τουριστικής ζήτησης:

1. Η *ενεργός ή πραγματική ζήτηση*, η οποία είναι το σύνολο των ατόμων που συμμετέχουν στον τουρισμό και συνήθως εκφράζεται ως ο αριθμός των ταξιδιωτών. Κανονικά, αυτή μετριέται από την τουριστική στατιστική – τυπικά, με τις αναχωρήσεις από της χώρες και τις αφίξεις σε προορισμούς.
2. Η *συγκαλυμμένη ζήτηση*, η οποία αποτελείται από τον πληθυσμό που δε μπορεί να ταξιδέψει εξαιτίας των καταστάσεων. Μερικές φορές αναφέρεται ως *δυσνητική ζήτηση*. Η *δυσνητική ζήτηση* μπορεί να μετατραπεί σε ενεργό

ζήτηση αν οι καταστάσεις μεταβληθούν. Υπάρχει επίσης η αναβληθείσα ζήτηση, όπου περιορισμοί μπορούν επίσης να μετατραπούν σε ενεργό ζήτηση αν ο προορισμός μπορεί να ικανοποιήσει την ζήτηση.

3. Η *μη ζήτηση*, η οποία αποτελεί μια ξεχωριστή κατηγορία για τον πληθυσμό που δεν επιθυμεί να ταξιδέψει και αυτούς που δεν μπορούν να ταξιδέψουν εξαιτίας οικογενειακών υποχρεώσεων.

2.4.α Κατηγοριοποίηση τουριστικών κινήτρων

Η θεωρητική εννοιολογική κατασκευή του Dann (1981) είναι μια από τις πιο χρήσιμες προσπάθειες απλοποίησης των τουριστικών κινήτρων σε μια σειρά προτάσεων οι οποίες περιλαμβάνουν:

- Το ταξίδι είναι μια αντίδραση σε αυτό που λείπει αλλά είναι επιθυμητό.
- Η έλξη του προορισμού σχετίζεται με την ώθηση του κινήτρου.
- Η υποκίνηση μπορεί να έχει ένα σκοπό που μπορεί να ταξινομηθεί.

Αυτά οδήγησαν τους ερευνητές να επικεντρωθούν σε δύο βασικά στοιχεία: στις τυπολογίες των κινήτρων και στα κίνητρα και στις εμπειρίες των τουριστών.

Τα στοιχεία απλοποιήθηκαν περαιτέρω από τους McIntosh και Goeldner (1990) σε:

- Φυσικά κίνητρα
- Πολιτιστικά κίνητρα
- Διαπροσωπικά κίνητρα
- Κίνητρα κύρους και γοήτρου

Βασιζόμενος στα κίνητρα και χρησιμοποιώντας το είδος των εμπειριών που επιζητούν οι τουρίστες, ο Cohen (1974) διαχώρισε τέσσερις τύπους ταξιδιωτών:

1. Τους οργανωμένους μαζικούς τουρίστες
2. Τους ατομικούς μαζικούς τουρίστες
3. Τους αναζητητές
4. Τους ανεξάρτητους

Το μοντέλο του Pearce βασίστηκε στο ιεραρχικό σύστημα του Maslow, όπου υπάρχουν πέντε επίπεδα υποκίνησης:

1. Φυσιολογικές ανάγκες
2. Ανάγκες σιγουριάς και ασφάλειας
3. Ανάγκες ανάπτυξης και επέκτασης σχέσεων
4. Ανάγκες ειδικού ενδιαφέροντος αυτό-ανάπτυξης
5. Ανάγκες εκπλήρωσης ή αυτοπραγμάτωσης

2.5. Τουριστική προσφορά

Ο Sessa (1983) ταξινόμησε τα στοιχεία της προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις ως ακολούθως:

- *Τουριστικοί πόροι*, που περιλαμβάνουν και τους φυσικούς και τους ανθρώπινους πόρους μια περιοχής.
- *Γενική τουριστική υποδομή*, που συμπεριλαμβάνει την μεταφορική και τηλεπικοινωνιακή υποδομή.
- *Εγκαταστάσεις υποδοχής*, για την υποδοχή των φιλοξενούμενων, που περιλαμβάνουν διαμονή, μονάδες εστίασης και ποτού και διαμερίσματα/συγκροτήματα κατοικίας
- *Εγκαταστάσεις διασκέδασης και αθλητισμού*, που συγκεντρώνουν το τουριστικό ενδιαφέρον.
- *Τουριστικές υπηρεσίες υποδοχής*, που περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά πρακτορεία, τουριστικά γραφεία, εταιρίες ενοικίασης αυτοκινήτων, ξεναγούς, μεταφραστές και τουριστικούς μανάτζερ.

Αυτά τα 'στοιχεία τουρισμού' υπογραμμίζουν το εύρος της τουριστικής προσφοράς, αλλά χρειάζονται να ληφθούν υπόψη και κάποια άλλα, λιγότερο εμφανή στοιχεία προσφοράς.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό είναι φανερό η αξία των εργαλείων και πόσο βοηθητικά μπορούν να γίνουν ώστε η τουριστική βιομηχανία να ανθίσει και να αναπτυχθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στο κεφάλαιο αυτό θα σημειωθούν δύο πολύ σημαντικά θέματα που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό, όπως η βιώσιμη ανάπτυξη και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Θα αναλυθεί η σημαντικότητα των παραπάνω εννοιών για τον τουρισμό και την ανάπτυξη του.

3.1 Βιώσιμη Ανάπτυξη

Ο όρος της βιώσιμης ανάπτυξης αναφέρεται σε ένα σχήμα αναπτυξιακής πολιτικής η οποία έχει σκοπό να ικανοποιήσει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, τη μακροπρόθεσμη ευημερία. Στηρίζεται στην παραδοχή ότι η ανάπτυξη πρέπει να ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες χωρίς να βάζει σε κίνδυνο την ευημερία των επόμενων γενεών. Επί του πρακτέου, αυτό σημαίνει ότι δημιουργούνται οι συνθήκες για μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη με ταυτόχρονη εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος.

Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες, που ο τουρισμός καλλιεργεί και εξελίσσει είναι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Η σημαντικότητά της προκύπτει από το γεγονός ότι είναι αναγκαία η παρουσία ενός μοντέλου ανάπτυξης σε πολλές τουριστικές περιοχές, το οποίο να δρα στο τοπικό, κοινωνικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό και πολιτιστικό επίπεδό τους, έτσι ώστε να δώσει μορφή και σε τομείς(υπηρεσίες, κτήρια, τεχνογνωσία). Οι όροι και οι κανόνες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι βασίζονται στις επιστημονικές ανατομές της αιεφόρου

ανάπτυξης, που σαν όρος είναι συνώνυμη με τη βιώσιμη, η οποία αναλύει την περιβαλλοντική εξέλιξη. Η ανάδειξη αυτού του τουριστικού παράγοντα ήρθε να τεκμηριώσει τις απόψεις και τις ενστάσεις για τα αρνητικά αποτελέσματα του μαζικού τουρισμού στο περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια, η επίσημη τοποθέτηση και η οριοθέτηση των διαδικασιών της βιώσιμης ανάπτυξης προώθησαν ένα ανανεωμένο τουριστικό μοντέλο υποσχόμενο να διατηρεί τις ισορροπίες ανάμεσα στη προστασία του περιβάλλοντος και τουριστικής ανάπτυξης οι οποίες θα εφαρμόζονται στις τουριστικές περιοχές. Χαρακτηριστικοί είναι, άλλωστε, οι βασικές παράμετροι οι οποίοι αναγράφονται παρακάτω πίνακα.

Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Οι βασικές παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι οι εξής:	
•	Ειδικός σκελετός της τουριστικής ανάπτυξης, με σκοπό την ισορροπία ανάμεσα σε κοινωνικό, την οικονομικό και το περιβαλλοντικό επίπεδο.
•	Ενδυνάμωση όλων των μέτρων (αναπτυξιακές ενέργειες σε τοπικό επίπεδο, πρακτικές συνενώσεις μεταξύ σε οικονομίας, έρευνας, εκπαίδευσης και μάρκετινγκ) που βοηθούν στις ενέργειες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.
•	Ειδικό θεσμικό σχήμα που προωθεί τις ενέργειες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή.
•	Προώθηση μέτρων και ενεργειών που βοηθούν στην διατήρηση και την προβολή ενός τοπικού, ανεπηρέαστου και οργανωμένου περιβάλλοντος.
•	Αξιοποίηση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως κύριο οδηγό της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης.

Τα βασικά ζητήματα που παίζουν σημαντικό ρόλο για την ανάλυση του σχεδιασμού της βιώσιμης ανάπτυξης είναι τρία. Το πρώτο έχει να κάνει με ότι σχετίζεται με τις εξελιγμένες περιοχές τουρισμού διακοπών, οι οποίες βοηθούν στην βελτίωση τους μοντέλου, και στις αναπτυσσόμενες περιοχές, όπου στηρίζει μια μεσοπρόθεσμα ισόρροπη και κυρίως πολυσύνθετη ανάπτυξη τουρισμού. Το δεύτερο, είναι η εξελισσόμενη διαδικασία στην οποία οι τοπικές θεσμικές και παραγωγικές ιδιαιτερότητες επηρεάζουν το αποτέλεσμά της. Αυτό δικαιολογεί την ύπαρξη οργανωμένων ενεργειών για την χρήση της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά και ενέργειες

ανεπιτυχείς, στις οποίες χρησιμοποιούνται τμήματα μόνον των δράσεων και πολιτικών της. Τέλος, η βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού τρέφει και τρέφεται από την αντίστοιχη ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

3.2 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

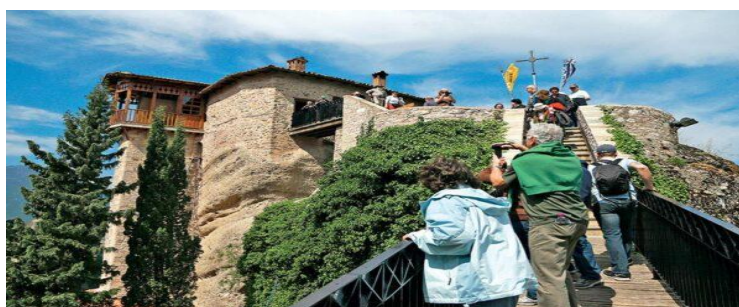
Η τεράστια τουριστική ανάπτυξη βασίστηκε σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό στη ζήτηση για τον τουρισμό διακοπών και σε μικρότερο ποσοστό στη ζήτηση για ταξίδια επαγγελματικού χαρακτήρα. Έτσι λοιπόν οριοθετήθηκε η πολιτική ανάπτυξης του τουρισμού από χώρες ή περιοχές, οι οποίες διέθεταν τα ανάλογους πόρους, όπως θάλασσα, πολιτιστικά αξιοθέατα και κλίμα, για να ανταποκριθούν σε αυτή τη ζήτηση. Με αυτό τον τρόπο διαμορφώθηκαν γνωρίσματα και παράμετροι επιρροής της ζήτησης του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο και τα χαρακτηριστικά στην εξέλιξη και την οργάνωση των υποδομών προσφοράς αντίστοιχα. Τα βασικότερα και πιο διαχρονικά από τα χαρακτηριστικά αυτά είναι τα μαζικά οργανωμένα ταξίδια από tour operators από μεριάς ζήτησης και το μοντέλο οργάνωσης των τουριστικών θερέτρων, στον οποίο κυριαρχεί ο μεγάλος αριθμός κάθε τύπου καταλυμάτων. Η αύξηση των εισοδημάτων είχε αποτέλεσμα, το μαζικό και τυποποιημένο τουριστικό ταξίδι να γίνει βασικός παράγοντας στον ετήσιο προϋπολογισμό ενός μέσου αστικού νοικοκυριού των αναπτυγμένων περιοχών. Η περίοδος λοιπόν, μετά το 1980 εμφανίζονται ποικιλόμορφα χαρακτηριστικά τα οποία προστέθηκαν στο μέχρι τότε τουριστικό προϊόν. Πολλά από αυτά είχαν ήδη την εμφάνισή τους, όπως ο εκθεσιακός τουρισμός που αφορά εκθέσεις εμπορικού κυρίως περιεχομένου, ο συνεδριακός τουρισμός που αφορά σεμινάρια και εκπαιδευτικές ημερίδες, ο αγροτουρισμός ο τουρισμός δηλαδή που φέρνει τους επισκέπτες κοντά με τον τρόπο ζωής κοντά στη φύση, ο τουρισμός πόλης ή αστικός τουρισμός που αφορά τους ενδιαφέρει τουρίστες οι οποίοι θέλουν να περιηγηθούν στην πόλη να κάνουν ψώνια και άλλες δραστηριότητες που προσφέρει το κλεινόν άστυ, ο τουρισμός κρουαζιέρας που αφορά πολυήμερα συνήθως ταξίδια που γίνονται με πλοίο και ο γεωτουρισμός που αφορά κυρίως ερευνητές που ασχολούνται με την γεωμορφία ενός τόπου. Στην συνέχεια, θα αναλυθούν και άλλοι τύποι τουριστικών ταξιδιών όπως ο θρησκευτικός τουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο ιαματικός

τουρισμός, θα αναλυθούν εκτενέστερα παρακάτω και οι οποίοι έχουν συμπεριληφθεί και στο ερωτηματολόγιο που παρατεθεί σε επόμενα κεφάλαια.

3.2.α Θρησκευτικός τουρισμός

Ορισμός: Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά ταξίδια σε τόπους θρησκευτικής λατρείας, όπως είναι οι Άγιοι Τόποι, η Μέκκα και ο Άγιος Πέτρος, αλλά και εξερευνήσεις ή επισκέψεις σε περιοχές με θρησκευτικά μνημεία με σκοπό την επαφή, την γνωριμία, την μελέτη και την γνώση της θρησκευτικής παράδοσης και συνδέονται στενά με τον πολιτισμό, εφόσον η θρησκεία αποτελεί τμήμα του.

Με την πάροδο των χρόνων εντοπίζεται η εμφάνιση του τουρισμού που είναι συνδεδεμένη με τα θρησκευτικά ταξίδια. Μάλιστα για πολλούς ερευνητές ο θρησκευτικός τουρισμός θεωρείται υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού, δεδομένου ότι οι επισκέπτες οργανωμένων θρησκευτικών περιηγήσεων και ταξιδιών διαθέτουν επιπλέον χρόνο για επίσκεψη σε επιλεγμένα τουριστικά αξιοθέατα πολιτισμικού χαρακτήρα.

3.2.β Γαστρονομικός τουρισμός

Ορισμός: Η Γαστρονομία είναι η τέχνη της δημιουργίας ενός πιάτου, του σερβιρίσματος και της απόλαυσης του καλού φαγητού. Είναι επίσης, αναπόσπαστο κομμάτι και γνώρισμα ενός πολιτισμού, μιας περιοχής ή ενός έθνους.

Ο γαστρονομικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή του με πολύτιμη πολιτιστική κληρονομιά, η οποία προβάλλει την κουλτούρα της τοπικής κουζίνας. Μέσα από την γαστρονομία, το φαγητό και το ποτό, μπορεί να ξεδιπλωθεί ο τρόπος ζωής ενός τόπου. Η τέχνη της μαγειρικής συμπληρώνουν το πακέτο ενός ταξιδιού μνήμης, για αυτό και η γαστρονομία είναι ένα επάγγελμα που λέει ιστορίες. Είναι

επίσης, η διακόσμηση του πιάτου, η παρουσίαση του τραπεζιού, η αισθητική του εδεσματολογίου, η αισθητική του χώρου η τελετουργία του σεβριρίσματος. Η γνωριμία με διαφορετικές κουζίνες είναι συνυφασμένη με στιγμές διασκέδασης και ταξιδιού, αλλά ο όρος του γαστρονομικού τουρισμού, εξελισσόμενος πια, είναι σε θέση να περιλαμβάνει δραστηριότητες ξέχωρα από το φαγητό. Τουριστικά και ψυχαγωγικά δρώμενα, τα οποία συλλογικά με τη γαστρονομία, αξιολογούν τη σχέση ανάμεσα στο φαγητό και την κοινωνία ως πυξίδα μιας τοπικής ταυτότητας και πολιτισμικής κληρονομιάς.

3.2.γ Αθλητικός τουρισμός

Ορισμός: Ο αθλητικός τουρισμός αφορά τους επισκέπτες που ενδιαφέρονται για δρώμενα και δραστηριότητες αθλητικού χαρακτήρα. Οι τουρίστες διαλέγουν τον τουριστικό προορισμό των διακοπών τους, με στόχο την ψυχαγωγία και την βελτίωση της υγείας, της φυσικής κατάστασης και της ευεξίας τους.

Οι ενέργειες του αθλητικού τουρισμού είναι συνυφασμένο με τα δρώμενα του ελεύθερου χρόνου και της αναψυχής. Η γνωριμία με το φυσικό μας περιβάλλον επιτυγχάνεται μέσα από ποικίλες αθλητικές δραστηριότητες, οι εξορμήσεις στην φύση με τα γνωστά μας αθλήματα όπως το ορεινό τρέξιμο, η ορεινή ποδηλασία, η ορειβασία, η αναρρίχηση, το ορειβατικό σκι και το αλεξίπτωτο πλαιγιάς, κ.λπ., οι οποίες προάγουν την ευγενή άμιλλα και έχουν στόχο την αναψυχή μέσα από την άθληση. Τέλος, ο αθλητικός τουρισμός αποτελεί μία από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες μορφές τουρισμού παγκοσμίως, καθώς σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς το 25% των τουριστών κάνει σπορ στις διακοπές, ενώ ο αθλητικός τουρισμός είναι υπεύθυνος για 220 εκατομμύρια διεθνείς αφίξεις και έχει δωδεκάμηνη διάρκεια.

3.2.δ Ιαματικός τουρισμός

Ορισμός: Η χρήση ιαματικών πηγών αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του ιαματικού/θεραπευτικού τουρισμού. Στόχος είναι η πρόληψη, η διατήρηση ή η αποκατάσταση τόσο της σωματικής όσο και της ψυχικής υγείας του ατόμου. Στον ιατρικό τουρισμό στόχος είναι η παροχή ιατρικών υπηρεσιών σε μη υγιή άτομα για αποκατάσταση ασθενειών/παθήσεων σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους με ιατρικό χαρακτήρα και νοσοκομειακές υποδομές.

Ο θεραπευτικός/ιαματικός τουρισμός, αφορά ασθενείς και σε ηλικιωμένα άτομα που χρειάζονται κάποια συγκεκριμένης θεραπεία, αλλά και σε άτομα χωρίς κάποιο ανάλογο πρόβλημα υγείας και νεότερων ηλικιακά ομάδων οι οποίοι ενδιαφέρονται για τις ευεργετικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών, την συνεχή άσκηση, την σωστή διατροφή την και εν τέλει τον υγιεινό τρόπο ζωής. Στον παρακάτω πίνακα θα αναλυθεί ένα μοντέλο τουριστικού πακέτου για τον ιαματικό τουρισμό.

Τουριστικό πακέτο	
•	Διαμονή: εξαρτάται από τον πελάτη και δεν υπάρχει περιορισμός.
•	Διατροφή: συνήθως συμπεριλαμβάνεται και στόχος είναι να ακολουθήσει ο πελάτης ισορροπημένη διατροφή σε συνδυασμό με τη θεραπεία του.
•	Μετακίνηση-transfer: εξαρτάται από το είδος του πακέτου
•	Δραστηριότητες: ποικίλες, που μπορεί να σχετίζονται άμεσα με ένα ευρύτατο πλέγμα δραστηριοτήτων με βάση το υγρό στοιχείο, όπως θεραπείες, πρόληψη, φροντίδα, υγεία, χρησιμοποιώντας σύγχρονες ή παραδοσιακές τεχνικές και υπηρεσίες.

Συμπερασματικά, η βιώσιμη ανάπτυξη και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι αναπόσπαστα κομμάτια του τουρισμού, στα οποία βασίζεται και από τα οποία ανθίζει. Η βιομηχανία του τουρισμού πέρα από τον βασικό της σκελετό είναι από μόνη της μια εξελισσόμενη μορφή η οποία αλληλεπιδρά στην κοινωνία και τονώνει τόσο τις τοπικές οικονομίες, όσο και την παγκόσμια οικονομία. Είναι πολύ σημαντική λοιπόν, αλλά και πολύ ενδιαφέρουσα η ενασχόληση και η ανακάλυψη όλων αυτών των χρήσιμων εργαλείων του τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Στο επόμενο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε και θα εμβαθύνουμε στον πολιτιστικό τουρισμό και θα παρουσιάσουμε ένα μοντέλο τουριστικού-πολιτιστικού πακέτου διακοπών. Είναι σημαντικό να σταθούμε στον πολιτισμό και στην προσφορά του στην τουριστική ανάπτυξη καθώς όπως αναφέραμε και στην ιστορική αναδρομή η απαρχή του τουρισμού βασιζόταν στον πολιτιστικό περιηγητισμό.

Ορισμός: Ο πολιτισμικός τουρισμός αναφέρεται σε τουριστικά ταξίδια τα οποία έχουν ως κυρίαρχα κίνητρα διαφορετικές δραστηριότητες και εμπειρίες σχετικές με τον πολιτισμό, όπως συμμετοχή σε φεστιβάλ και πολιτιστικές εκδηλώσεις, γνωριμία με την ιστορία και την παράδοση τόπων και χωρών, επίσκεψη σε περιοχές με παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον, επίσκεψη σε πολιτιστικά μνημεία και μουσεία, γνωριμία με τα τοπικά ήθη και έθιμα καθώς και την τοπική γαστρονομία.

4.1 GRAND TOUR

Το Grand Tour (η μεγάλη περιήγηση) έκανε την εμφάνισή του τον 17^ο αιώνα και είχε πολιτιστικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα, με ομάδα-στόχο οικογένειες αριστοκρατών. Από το 1780 η δημιουργία της μεσαίας τάξης δίνει εντελώς διαφορετική υπόσταση και περιεχόμενο στο Grand Tour. Πλέον ο τουρισμός δεν είναι προνόμιο μόνο των εύπορων τάξεων, καθώς οι ομάδες-στόχοι διευρύνονται. Τα ταξίδια στρέφονται στη θέαση κλασικών αρχαιοτήτων, αστικών και αγροτικών τοπίων. Με την εξέλιξη αυτή το πολιτιστικό προϊόν μετατρέπεται σε πόρο αναψυχής και περιπέτειας. Τον 18^ο αιώνα με την Γαλλική Επανάσταση το τοπίο αλλάζει, ευνοεί την πρόοδο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Την ίδια εποχή, καθώς ο αριθμός των τουριστών αυξάνεται, τα αγαθά που συλλέγονται από όλες τις περιοχές του κόσμου, συγκεντρώνονται στην ίδρυση των πρώτων μουσείων. Η εξάπλωση και η ανάπτυξη των μουσείων, των εκθέσεων και των άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων έδωσε ώθηση στον τουρισμό, προσελκύοντας ακόμα περισσότερο κόσμο ανά περιοχές. Άλλωστε, τα πρώτα τουριστικά πακέτα που σχεδίασε ο πρωτοπόρος Thomas Cook (ο 'πατέρας' του σύγχρονου τουρισμού) είχαν πολιτιστικό χαρακτήρα (επίσκεψη σε αξιοθέατα του παγκόσμιου πολιτισμού).

Οι τουρίστες κατά βάση προέρχονται από ανεπτυγμένες χώρες, έχουν υψηλό επίπεδο παιδείας και εκπαίδευσης, μέσο και υψηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο και σέβονται την φυσιογνωμία του τουριστικού προορισμού που επισκέπτονται. Η αγορά στόχου διαμορφώνεται από τέσσερις βασικούς παράγοντες:

- Εκπαιδευτικό επίπεδο (με στόχο την αυτοπραγμάτωση και η αυτοκαλλιέργεια)
- Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (π.χ. στα μουσεία τέχνης όπου είναι αναγκαίο το υψηλό πολιτιστικό επίπεδα, παρατηρείται έντονη κοινωνική διαστρωμάτωση)
- Επαγγελματικό επίπεδο (π.χ. καλλιτέχνες άτομα με επαγγελματικό ενδιαφέρον στη τέχνη)
- Ηλικιακή σύνθεση (ομάδες-στόχοι π.χ. άτομα μεσαίων ή μεγαλύτερων ηλικιών που διαθέτουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο)

4.2. Τουριστικό Πολιτιστικό Πακέτο

Το τουριστικό πακέτο έχει τρία βασικά συστατικά στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν ένα πακέτο εμπλουτισμένο πολιτιστικά το οποίο είναι ικανό να προσελκύσει την ομάδα στόχο:

1. *ΔΙΑΜΟΝΗ-ΔΙΑΤΡΟΦΗ*: τις περισσότερες των περιπτώσεων προτιμούνται ξενοδοχεία υψηλών προδιαγραφών και κατηγοριών, ενώ στο πακέτο της διαμονής συμπεριλαμβάνονται και τα γεύματα.
2. *ΜΕΤΑΦΟΡΑ*: τρένο, αυτοκίνητο, πλοίο, ανάλογα το προορισμό, το αεροπλάνο ενδείκνυται, διότι τα ταξίδια είναι ολιγοήμερα, έτσι ο τουρίστας κερδίζει χρόνο χρησιμοποιώντας το.
3. *ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ*: έχουν να κάνουν με το στοιχείο του πολιτισμού σε όλες τις εκφάνσεις του (π.χ. επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, γκαλερί, φυσικά τοπία, αγορά τοπικών προϊόντων γαστρονομιών, χειροτεχνίας, αναμνηστικών ειδών, παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στις περιοχές που ο τουρισμός είναι μια ενεργή δραστηριότητα, η δραστηριότητα αυτή δημιουργεί συνέπειες για την ίδια την περιοχή και κατ' επέκταση για ολόκληρο το κράτος. Οι συνέπειες επηρεάζουν την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

5.1. Κοινωνικές & Πολιτισμικές Επιπτώσεις

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελεί πηγή σύγκρουσης μεταξύ φιλοξενούντων και επισκεπτών στους προορισμούς εκείνους όπου η ανάπτυξη του οδηγεί σε διακριτές και πραγματικές επιπτώσεις. Οι στάσεις των κατοίκων έναντι του τουρισμού αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό τρόπο με τον οποίο αυτή η ομάδα συμφερόντων συμβάλλει στην υποστήριξη ή την εναντίωση πολιτικής και κοινού έναντι του τουρισμού. Σε ένα απλουστευτικό επίπεδο, οι στάσεις των κατοίκων μπορεί να συνιστούν βάρομετρο της ικανότητας μιας περιοχής να απορροφά τουρίστες.

Εντούτοις, η ανάλυση των κοινωνικών και πολιτισμικών επιπτώσεων σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο ο τουρισμός επηρεάζει ή επιφέρει αλλαγές σε διάφορα στοιχεία. Οποιαδήποτε λοιπόν, ανάλυση των επιπτώσεων φιλοξενούντων-φιλοξενουμένων είναι συνάρτηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο ομάδων αυτών και εξαρτάται από:

- Τη φύση και την έκταση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών διαφορών ανάμεσα στους τουρίστες και τους οικοδεσπότες
- Την αναλογία επισκεπτών προς κατοίκους
- Την κατανομή και την ορατότητα της τουριστικής ανάπτυξης
- Την ταχύτητα και την ένταση της ανάπτυξης
- Τον αριθμό των ξένων και την απασχόληση

Ο Pearce (1989) παραθέτει ένα φάσμα άλλων κοινωνικών και πολιτισμικών επιπτώσεων που προκύπτουν από τον τουρισμό, μεταξύ των οποίων είναι οι ακόλουθες επτά επιπτώσεις. Αρχικά, η επίπτωση της μετανάστευσης από την ύπαιθρο στα αστικοποιημένα τουριστικά κέντρα για διασφάλιση απασχόλησης στον κλάδο των υπηρεσιών λόγω υψηλότερων επιπέδων εισοδήματος. Στην συνέχεια, οι μεταβολές στη δομή της απασχόλησης, καθώς διευρύνεται η ζήτηση χαμηλής εξειδίκευσης, γυναικών και εποχικού χαρακτήρα. Η επίπτωση της κοινωνικής αναβάθμισης περιοχών σε κέντρα των πόλεων μέσω της μετεγκατάστασης εύπορων ομάδων, όπου η αστική αναγέννηση με μια έντονη παρουσία τουριστικών δραστηριοτήτων μετασχηματίζει την τοπική αγορά κατοικίας οδηγώντας στη μετακίνηση ντόπιων κατοίκων προς άλλες περιοχές διαμονής. Ακόμα, οι μεταβολές στις κοινωνικές αξίες, με μεγαλύτερες ανατροπές στην κοινότητα. Επίσης, τα αυξημένα επίπεδα εγκληματικότητας όταν συμβαίνουν ειδικές εκδηλώσεις και εξέχοντα γεγονότα (π.χ. ολυμπιακοί αγώνες). Τα δυνητικά αρνητικά αποτελέσματα σχετιζόμενα με την αύξηση των τυχερών παιγνίων σε μερικές περιοχές για να ικανοποιηθούν ορισμένες ανάγκες των επισκεπτών. Τέλος, η υποχώρηση στη χρήση της ντόπιας γλώσσας, επειδή το γενικό μέσο συνομιλίας στον τουρισμό είναι σε ευρωπαϊκές γλώσσες (αγγλικά και γαλλικά).

5.2 Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Ο δεσμός μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος έχει τονιστεί ως σχέση μείζονος σημασίας, ιδιαίτερα με την εμφάνιση των αντιπαραθέσεων γύρω από την αιφόρο ανάπτυξη. Ωστόσο, η σχέση αυτή μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος έχει εξελιχθεί σε μια ευρύτερη χρονική περίοδο, δηλαδή, τα τελευταία 50 χρόνια. Οι συνέπειες του τουρισμού στο περιβάλλον περιλαμβάνουν και τις μεταβολές που δέχεται ένας τόπος, την διαμόρφωση του δομημένου περιβάλλοντος, όπως πολεοδομία, αρχιτεκτονική, τεχνητά πάρκα και άλλα.

Ο Dowling αναφέρει ότι στην δεκαετία του 1950 θεωρούνταν ότι επρόκειτο για σχέση συνύπαρξης. Εντούτοις, με την έλευση του μαζικού τουρισμού την δεκαετία του 1960, η πίεση στις φυσικές περιοχές για τουριστική ανάπτυξη ήταν αυξανόμενη. Μαζί με την αυξανόμενη περιβαλλοντική συνείδηση και τις ανησυχίες των αρχών της δεκαετίας του 1970 η σχέση θεωρήθηκε ότι ήταν σχέση σύγκρουσης. Στη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας η άποψη αυτή υιοθετήθηκε και από άλλους. Η καλλιέργεια επωφελούς σχέσης μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος απαιτεί παρέμβαση του δημόσιου τομέα για σχεδιασμό και διαχείριση κάθε στοιχείου, ενώ τονίζονται τα οφέλη για την τουριστική βιομηχανία. Παραδείγματος χάριν, η μελέτη της κυβέρνησης του Η.Β. για τον Τουρισμό και το Περιβάλλον, του υπουργείου απασχόλησης το 1991, εξέτασε και καθιέρωσε την κλίμακα και τη φύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός στις σπουδαιότερες τουριστικές περιοχές και παρήγαγε κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση παρόμοιων προβλημάτων.

Περιγράφοντας την σχέση αλληλεξάρτησης τουρισμού και περιβάλλοντος οι Mathieson και Wall υποστήριξαν ότι:

‘Με την απουσία ελκυστικού περιβάλλοντος θα είχαμε λίγο τουρισμό. Από τα βασικά θέλγητρα του ήλιου, της θάλασσας και της αμμουδιάς μέχρι την αναμφίβολη έλξη που ασκούν ιστορικές τοποθεσίες και οικοδομήματα το περιβάλλον είναι το θεμέλιο του τουρισμού.’

5.3. Οικονομικές Επιπτώσεις

Ο τουρισμός χρησιμοποιείται από πολλές εθνικές και τοπικές κυβερνήσεις ως μηχανισμός υποβοήθησης της ανάπτυξης και αναζωογόνησης της οικονομίας. Αυτό συμβαίνει επειδή πολιτικοί και υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων παρατηρούν ότι δημιουργεί την ανάγκη για νέες ευκαιρίες εργασίας, εισοδήματος και εσόδων για την τοπική οικονομία καθώς και οι συγκεκριμένοι τόποι επηρεάζονται από την παγκόσμια, εθνική και τοπική οικονομική αναδιάρθρωση. Ανάμεσα σε εθνικές και τοπικές κυβερνήσεις επικρατεί η αντίληψη ότι οι τόποι προορισμού συσσωρεύουν οικονομικά οφέλη, που στη συνέχεια δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης και προωθούν την αναπτυξιακή διαδικασία στα τουριστικά κέντρα και τις τοπικές κοινωνίες. Οι υποστηρικτές της τουριστικής ανάπτυξης συχνά επισημαίνουν ότι η επένδυση σε υποδομές τουρισμού και αναψυχής αποτελεί θετική συμβολή στην τοπική οικονομία.

Το φαινόμενο της τουριστικής δραστηριότητας ευημερεί στον ελληνικό χώρο χάρη σε τέσσερα ισχυρά πλεονεκτήματα:

- Το εύκρατο κλίμα
- Η πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά
- Η γεωγραφική πολυμορφία
- Η εγγύτητα σε βασικές τουριστικές αγορές

Η ζήτηση για θέσεις εργασίας, η αύξηση φορολογικών εσόδων που καταλήγει στην οικονομική ευρωστία του και οι διασυνδέσεις της τουριστικής βιομηχανίας με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας, αποτελούν θετικές συνέπειες για το κράτος. Επίσης, στους θετικούς παράγοντες μπορούν να συμπεριλαμβάνονται οι προοπτικές διεύρυνσης του τουρισμού στις μεσογειακές χώρες, η ανεπτυγμένη ξενοδοχειακή υποδομή της χώρας και η σημαντική βελτίωση στις βασικές υποδομές και εξυπηρετήσεις, ο τρόπος ζωής και η παραδοσιακή αίσθηση φιλοξενίας.

Από την άλλη μεριά, τουρισμός δεν αποτελεί πάντοτε σταθερή πηγή εισοδήματος για όλους τους προορισμούς, επειδή οι τουρίστες δεν χαρακτηρίζονται πάντα από υψηλά επίπεδα αφοσίωσης ως πελάτες των τουριστικών προορισμών. Αυτό που συχνά δεν γίνεται αντιληπτό, αντιθέτως από πολλούς τομείς υποστηρίζεται το

ακριβώς αντίθετο με αποτέλεσμα να ο τουρισμός να βγαίνει ο κακός της υπόθεσης και υπαίτιος για την εκάστοτε εθνική ή τοπική οικονομική ανατάραξη.

5.3.α Φορολογικά έσοδα

Η εκάστοτε κυβέρνηση αναγκάζεται να επωμιστεί συγκεκριμένο κόστος για την ανάπτυξη της τουριστικής της βιομηχανίας. Συγκεκριμένα, οι διοικούσες αρχές ξοδεύουν αστρονομικά ποσά κάθε χρόνο για την διατήρηση ενός τουριστικού οργανισμού και την προώθηση της τουριστικής δραστηριότητας στο εξωτερικό. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τα κράτη που ξοδεύουν τα μεγαλύτερα ποσά για τον τουρισμό και τα μεγαλύτερα ποσοστά επί των δαπανών.

Πίνακας 1

ΕΤΟΣ	Συμβολή στο ΑΕΠ	Έσοδα	Συμβολή σε απασχόληση	Αριθμός εργαζομένων	Θέση σε διεθνείς αφίξεις	Δείκτης ταξιδιωτικής και τουριστικής ανταγωνιστικότητας	Μερίδιο αγοράς	
							Παγκόσμια	Ευρώπη
2008	16,8%	11,6 δις	18,7%	854400	16 ^η	24 ^η (στις 133)	1,7%	3,3%
2009	15,9%	10,4 δις	17,7%	798600	16 ^η	24 ^η (στις 133)	1,6%	3,2%
2010	16%	9,6 δις	17,8%	786000	17 ^η	29 ^η (στις 139)	1,7%	3,1%
2011	15,8%	10,5 δις	17,6%	720600	17 ^η	29 ^η (στις 139)	1,7%	3,2%

ΠΗΓΗ: ΣΕΤΕ

Η επένδυση των κυβερνήσεων για την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας αποσκοπεί στην επίτευξη κάποιου κέρδους. Η αύξηση των κρατικών εσόδων μέσω του τουρισμού, εξαρτάται από το φορολογικό και το νομικό σύστημα. Φορολογικά

έσοδα για τις τοπικές κυβερνήσεις από τον τουρισμό προέρχονται από πηγές όπως η φορολόγηση αερολιμένων, ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) σε υπηρεσίες και αγαθά και άλλα. Το 1998 το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC) αναφέρει πως κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα, απέφερε περίπου 802,6 δισεκατομμύρια δολάρια σε φόρους παγκοσμίως. Βέβαια, υφίστανται περιπτώσεις που οι φόροι μπορεί να αυξάνουν τα κρατικά εισοδήματα αλλά επιφέρουν και αρνητικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα το 2003 οι εισπράξεις φόρων από τον τουρισμό έφτασαν τα 285,3 δισεκατομμύρια δολάρια. Ωστόσο υπάρχουν και φόροι οι οποίοι ακόμη και αν αυξάνουν τα κρατικά εισοδήματα και δίνουν προοπτικές για δημόσιες επενδύσεις, ωστόσο έχουν αρνητικές επιπτώσεις. Στην Ελλάδα, παραδείγματος χάριν, η επιβολή φόρου στις αφίξεις των τουριστών, το λεγόμενο 'Σπατόσημο' για την χρηματοδότηση του αεροδρομίου των Σπάτων προκάλεσε ηχηρές αντιδράσεις και ως και απειλές για τουριστικό αποκλεισμό από τους οργανωτές ταξιδιών (EIU 1994).

Το παραπάνω παράδειγμα, οδηγεί στο συμπέρασμα πως απαιτείται μεγάλη προσοχή στις επιβολές φόρων και στις συνέπειές όπου μπορούν να προκαλούν στην τουριστική βιομηχανία. Πολλές φορές λόγω της παραοικονομίας προκύπτει μεγάλη διαρροή εισοδημάτων από κρατικούς φόρους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι παράνομες συναλλαγές αποκρύπτονται από το φορολογικό σύστημα.

Ο Pearce υποστήριξε ότι 'το αντικείμενο και η λεπτομερής αξιολόγηση των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού μπορεί να είναι ένα καθήκον μακρόχρονο και πολύπλοκο'. Αυτό οφείλεται στο ότι δεν υπάρχει επαρκής συναίνεση ως προς το τι συνιστά την τουριστική βιομηχανία, μολονότι, κανονικά ταξινομείται σε σχέση με τα καταλύματα, τις μεταφορές, τα θέλγητρα, τον τομέα των οργανισμών ταξιδιών (π.χ. ταξιδιωτικά πρακτορεία) και τον τομέα της οργάνωσης των προορισμών.

Σημαντικό ρόλο έχουν επίσης οι υπηρεσίες φιλοξενίας και οι παρόμοιες συμπληρωματικές υπηρεσίες. Η κατανόηση των οικονομικών επιπτώσεων αυτών των διάσπαρτων τομέων της οικονομίας χρειάζεται μια μέθοδο ανάλυσης που επιτρέπει την απομόνωση της εισοδηματικής ροής στην τοπική τουριστική οικονομία. Κάτι τέτοιο είναι δύσκολο διότι συνεπάγεται διαχωρισμό του ποσοστού της τουριστικής δαπάνης σε αγαθά και υπηρεσίες σχετικά με το συνολικό υπόδειγμα δαπανών από

όλους τους χρήστες του τόπου προορισμού (π.χ. κατοίκους εργαζόμενους, επισκέπτες). Συνήθως, προσδιορίζονται οι διαφορετικές μορφές δαπάνης και ο τρόπος επηρεασμού της τοπικής κοινωνίας. Τυπικά, αυτές περιλαμβάνουν:

- Τον τύπο της περιοχής προορισμού και τα προϊόντα, τις υποδομές και τα φυσικά στοιχεία της
- Τον όγκο και της κλίμακα τους τουριστικής δαπάνης
- Την κατάσταση της οικονομικής ανάπτυξης και την οικονομία του τόπου προορισμού
- Το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της τοπικής οικονομίας
- Τον βαθμό στον οποίο η τουριστική δαπάνη διαχέεται στην οικονομία και δεν δαπανάται σε 'εισαγόμενα' αγαθά και υπηρεσίες.
- Τον βαθμό στο οποίο η τοπική οικονομία έχει να διαχειριστεί το πρόβλημα της εποχικότητας και έχει διευρύνει σε όλη την διάρκεια του έτους την έλξη του τόπου προορισμού.

Βάση των παραγόντων αυτών, μπορεί να εκτιμηθεί εάν η οικονομική επίπτωση θα είναι επωφελής ή επιβλαβής. Από την άποψη αυτή είναι δυνατό να αναγνωριστούν μερικά από τα συχνά αναφερόμενα οικονομικά οφέλη του τουρισμού, από τα οποία αρχικά, είναι η δημιουργία εισοδήματος για την τοπική οικονομία, στην συνέχεια δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης. Επίσης, βελτιώσεις στην διάρθρωση και εξισορρόπηση των οικονομικών κινήσεων εντός της τοπικής κοινωνίας και τέλος ενίσχυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Αντίθετα, υπάρχει επίσης το κόστος αναφορικά με τον τουρισμό και σε αυτόν περιλαμβάνονται αρχικά, η πιθανότητα υπερβολικής εξάρτησης από μια ξεχωριστή οικονομική δραστηριότητα. Ακόμα, το πληθωριστικό κόστος στην τοπική οικονομία, καθώς εισχωρούν νέοι καταναλωτές, και πιθανές αυξήσεις στις τιμές των ακινήτων, καθώς ξεκινά ο κύκλος της τουριστικής προόδου και ο τουρισμός ανταγωνίζεται με άλλες χρήσεις γης. Επίσης, ανάλογα με τον όγκο και τη φύση της τοπικής οικονομίας, αυξανόμενη εξάρτηση από εισαγόμενα παρά τα τοπικά παραγόμενα αγαθά, υπηρεσίες κι εργασία καθώς εξελίσσεται η πρόοδος των υποδομών και εγκαταστάσεων. Μαζί με τα παραπάνω περιλαμβάνεται επίσης, η εποχικότητα στην κατανάλωση και την παραγωγή τουριστικής υποδομής υπηρεσιών με αποτέλεσμα

περιορισμένες αποδόσεις των επενδύσεων. Επιπλέον, η διαρροή δαπανών τουρισμού από την τοπική οικονομία και τέλος το πρόσθετο κόστος για της τοπικές αρχές.

Ο τουρισμός όμως, παρά τα αρνητικά στοιχεία που προαναφέραμε, όπως η εποχικότητα και άλλα, έχει καθιερωθεί ως ένα από τα σημαντικότερα θεμέλια της εκάστοτε εθνικής οικονομίας, πολύ περισσότερο της ελληνικής. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος οι τουριστικές εισπράξεις αγγίζουν τα 12 εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Η οικονομική ανάπτυξη πλείστων περιοχών εξαρτώνται κυρίως από τον τουρισμό, ο οποίος συμβάλει στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη. Επίσης, ο τουρισμός αποτελεί βασική οικονομική δραστηριότητα για την Ελλάδα συμβάλλοντας άμεσα και έμμεσα στο 15% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, στις υπόλοιπες χώρες του Μεσογείου τα ποσοστά συμβολή του τουρισμού σημειώνουν παρόμοια νούμερα (π.χ. Αίγυπτο, Ισπανία, Τυνησία). Ο διεθνής μέσος όρος σημειώνεται περίπου στο 11%. Σχετικά με τα ποσοστά του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολεί ο τουρισμός, το νούμερο σημειώνεται στην τάξη του 16% της συνολικής απασχόλησης, δηλαδή 700.000 θέσεις εργασίας (μια στις έξι θέσεις στο σύνολο εργατικού δυναμικό). Κατά τις μελέτες του WTTC, τα ποσοστά της συμβολής στην απασχόληση για την ελληνική οικονομία, κατά τα επόμενα χρόνια θα έχει ανοδική πορεία.

5.3.β Η δόμηση των οικονομικών των επιπτώσεων του τουρισμού

Για την πλήρη κατανόηση του μεγέθους των συνεπειών του τουρισμού στις οικονομίες των χωρών και των προορισμών, οι οικονομολόγοι όρισαν διάφορες αναλυτικές μεθόδους. Συνήθως, αυτές συνεπάγονται τη συγκέντρωση δεδομένων για την δημιουργία ενός μοντέλου σχετικά με τις δαπάνες από τον τουρισμό και την επίπτωσή τους, καθώς οι πληροφορίες που διαλέγονται σε έρευνες για τους ταξιδιώτες μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να προσδιοριστούν:

1. Οι άμεσες δαπάνες των επισκεπτών σε αγαθά και υπηρεσίες που καταναλώνονται (π.χ. ξενοδοχεία, εστιατόρια), μολονότι δεν πρόκειται για το σύνολο των δαπανών εξαιτίας της διαρροής των τουριστικών δαπανών σε περιοχές και οργανισμούς εκτός της τοπικής οικονομίας.

2. Οι έμμεσες δαπάνες των τουριστών, που συχνά εκτιμώνται με τον προσδιορισμό του αριθμού των τουριστικών επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν το εισόδημα ή προέλευση του οποίου είναι οι δαπάνες των τουριστών. Η εν λόγω δαπάνη χρησιμοποιείται τότε από τις επιχειρήσεις για την πληρωμή των υπηρεσιών, των φόρων και των εργαζομένων και έτσι επανακυκλοφορεί στην τοπική κοινωνία.
3. Η επαγωγική επίπτωση υπολογίζοντάς την επίπτωση της δαπάνης εκείνων που απασχολούνται στον τουρισμό και των αποτελεσμάτων της στην τοπική οικονομία.

Οι τρεις αυτές επιπτώσεις χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση της φύσης της τουριστικής δαπάνης. Ανάμεσα στις έννοιες της τουριστικής δαπάνης και του τουρισμού έρχεται και η έννοια της διαρροής, όπου η δαπάνη χάνεται από το τοπικό σύστημα προς τις άλλες περιοχές. Για σχεδιαστές και μάνατζερ η μεγιστοποίηση των τοπικών οικονομικών συνδέσεων μπορεί να αυξήσει τα οφέλη του τουρισμού για την τοπική κοινότητα. Εκεί, όπου η τοπική κοινότητα είναι πολύ τρωτή και εξαρτάται από πολλές εισαγωγές (π.χ. εργατικό δυναμικό), οι διαρροές θα είναι μεγάλες. Έτσι, η μείωση του ανοιχτού χαρακτήρα της τουριστικής οικονομίας θα βοηθήσει στην βελτίωση των τοπικών επιπτώσεων. Σε πολλές λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και νησιωτικά κράτη, που εξαρτώνται από τον τουρισμό, η διαρροή είναι μεγάλη, επίσης εξαιτίας του εξωτερικού ελέγχου του τουρισμού από πολυεθνικές εταιρείες και της απροθυμίας τους να χρησιμοποιούν τοπικά προϊόντα. Έτσι, οι μεγάλες εισαγωγές μειώνουν τις ωφέλιμες τοπικές επιπτώσεις του τουρισμού. Οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν πολλά εργαλεία για την μέτρηση της ζήτησης στις τοπικές οικονομίες, αποκαλούμενα ως Ανάλυση Πολλαπλασιαστική (Multiplier Analysis) όπου με ένα τύπο υπολογίζονται οι μεταβολές που μπορεί να δημιουργήσει η τουριστική δαπάνη.

Πιο πρόσφατα, οι κυβερνήσεις έχουν προσπαθήσει να καταλάβουν τον τρόπο με τον οποίο ο τουρισμός επηρεάζει την εθνική οικονομία. Σε συνεργασία με τον Π.Ο.Τ. και των Ο.Σ.Σ.Α., ορισμένες χώρες έχουν αναπτύξει Δορυφορικούς Τουριστικούς Λογαριασμούς (Tourism Satellite Accounts-TSA) για να μετρούν την οικονομική επίπτωση του τουρισμού με μεγαλύτερη ακρίβεια. Παίρνοντας ως παράδειγμα τη Νέα Ζηλανδία, το 1999, η κυβέρνηση έδωσε στην δημοσιότητα τα αποτελέσματα των

TSA, που χρησιμοποιούσαν μια ευρεία γκάμα οικονομικών δεδομένων προκειμένου να προσδιοριστούν έξι κύρια θέματα σχετικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού:

1. Την άμεση επίπτωση του τουρισμού στο Α.Ε.Π.
2. Την τουριστική δαπάνη εκφρασμένη ως ποσοστό του Α.Ε.Π.
3. Το επίπεδο της τουριστικής απασχόλησης στην οικονομία
4. Την δαπάνη που σχετίζεται με διεθνή ταξίδια ως ποσοστό της συνολικής δαπάνης που σχετίζεται με ταξίδια
5. Την εγχώρια προσωπική δαπάνη ως ποσοστό της συνολικής ταξιδιωτικής δαπάνης
6. Δαπάνες εγχώριων επιχειρήσεων και κυβέρνησης ως ποσοστό συνολικής ταξιδιωτικής δαπάνης

Η μοντελοποίηση της τουριστικής οικονομίας εφόσον έχει κερδίσει την αξιοπιστία από πολλές κυβερνήσεις, αφού οι αξιόπιστες πληροφορίες για την οικονομική επίπτωση του τουρισμού και στα ακόλουθα πεδία:

- Διαμόρφωση πολιτικής
- Σχεδιασμό και μανάτζμεντ του μακροοικονομικού τομέα της οικονομίας
- Κατανομή πόρων του δημόσιου τομέα σε τουριστικά έργα
- Εσωτερικές κρατικές διαδικασίες για εξασφάλιση πρόσθετων πόρων για το Υπουργείο Τουρισμού και τον Ε.Ο.Τ.

Ύστερα από τις παραπάνω αναλύσεις, είναι φανερό ότι η οικονομία δέχεται πολύ μεγάλη ενίσχυση από τον τουρισμό παγκοσμίως και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, όπου ο τουρισμός έχει χαρακτηριστεί ως η *Βαριά Βιομηχανία της χώρας*. Πάρα πολλές χώρες δεν έχουν μόνο αρκετά οικονομικά οφέλη αλλά στηρίζονται στην βιομηχανία του τουρισμού και για αυτό επενδύουν σε αυτόν.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με την πόλη της Κορίνθου αλλά και με την ευρύτερή της περιοχή, θα αναλύσουμε το τουριστικό και το πολιτιστικό της περιεχόμενο και στην συνέχεια θα σημειώσουμε την πολιτιστική της υπόσταση και εξέλιξη της ύστερα από την συνεργασία της με την UNESCO στο πρόγραμμα Learning City: Corinth.

1.1 Η πόλης της Κορίνθου

Η Κόρινθος εδρεύει ως πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού, με πληθυσμό 30.177 σύμφωνα με την απογραφή μόνιμου κατοίκων του 2011 (ΕΛΕΣΤΑΤ) και με απόσταση 83,1 χλμ από την πρωτεύουσα της χώρας. Ο νομός είναι ο μόνος που συνορεύει με την Αττική και η πόλη της Κορίνθου αποτελεί αξιόλογο διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Επίσης είναι μια όμορφη πόλη με φαρδιούς δρόμους, πάρκα, πεζοδρόμους, πλατείες κι ένα γραφικό λιμάνι.

Η Κόρινθος κατοικείται από τη νεολιθική εποχή, όπως μαρτυρά ο οικισμός του 5000 π.Χ. που ανακαλύφθηκε στην περιοχή Κοράκου και στην αρχαιότητα υπήρξε μια από

τις μεγαλύτερες και σπουδαιότερες πόλεις της Ελλάδας. Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της ακμαίας εμπορικής δραστηριότητας ο ρόλος που επιτελούσε ήταν πολύ σημαντικός, ενώ μετά το 200 π.Χ. έγινε η πρωτεύουσα της Αχαϊκής Συμπολιτείας, ενώ επί Ιουλίου Καίσαρα αναδείχθηκε σε πρωτεύουσα της επαρχίας της Αχαΐας. Η μεσαιωνική ιστορία της έχει χαρακτηριστεί από το εντυπωσιακό οχυρό της, τον Ακροκόρινθο. Μετά το καταστροφικό σεισμό του 1858, η πόλη ξαναχτίστηκε με καλές αντισεισμικές προδιαγραφές και καλό ρυμοτομικό σχέδιο, 9 χλμ Β από την παλαιά πόλη. Στη θέση της παλαιάς πόλης βρίσκεται ένα γραφικό χωριό, η Αρχαία Κόρινθος.

Κοντά στο κέντρο της πόλης συναντάμε της πλατεία του Ελ. Βενιζέλου, στην οποία δεσπόζει το εμβληματικό άγαλμα του Πήγασου και δίπλα το μικρό πρώην εμπορικών τουριστικό λιμάνι του Φλοίσβου με τη μαρίνα. Σε κοντινή απόσταση βρίσκεται η περιοχή Καλάμια, μια μεγάλη βοτσαλωτή και οργανωμένη ακτή, μια από τις πιο γνωστές και κοσμοπολίτικες παραλίες της πόλη, με πολλά καφέ και ταβέρνες. Στην κεντρική πλατεία Περιβολάκια συναντούμε ένα κατάφυτο μέρος με πάρκο, ιδανικό για ανάπαυλα και ξεκούραση, αφού περιμετρικά της βρίσκονται καφέ και εστιατόρια. Ακριβώς απέναντι βρίσκεται το επιβλητικό Δικαστικό Μέγαρο της πόλης, ενώ στην μικρή πλατεία μπροστά από το μέγαρο δεσπόζει το άγαλμα του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού (1890-1949). Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο στο οποίο συναντούμε 3.500 φορεσιές του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα από κάθε περιοχή της Ελλάδας, όπως επίσης η Δημοτική-Δανειστική Βιβλιοθήκη με εξαιρετες βιβλιογραφικές συλλογές, η οποία συστεγάζεται με την Πινακοθήκη της Κορίνθου.

1.1.α Κοντινές Εξορμήσεις

Τα μέρη που κυκλώνουν την πόλη της Κορίνθου, είναι αρκετά με πλούσιο φυσικό περιβάλλον και πολιτιστικά αξιοθέατα. Αρχικά, η Διώρυγα και ο Ισθμός της Κορίνθου είναι από τα πιο γνωστά τουριστικά σημεία, όπου πληθώρα τουριστών επισκέπτεται όλο τον χρόνο, το κανάλι που συνδέει τον Σαρωνικό με τον Κορινθιακό κόλπο, συνέλαβε ο Περίανδρος (6ος π.Χ. αι.), αλλά, τελικά, το κανάλι ανοίχτηκε μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδας, το χρονικό διάστημα 1882-1893. Έχει μήκος 6.346 μέτρων, πλάτος 24,6 μέτρων στην επιφάνεια της θάλασσας και βάθος 8 μέτρων. Το 2018 σύμφωνα με έρευνες, ήταν το δεύτερο αξιοθέατο της χώρας σε επισκεψιμότητα μετά το Παρθενώνα, ενώ κάθε χρόνο συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό τουριστών. Επίσης, στην Ποσειδωνία συναντάται ο αρχαίος Δίορκος από την μεριά του Κορινθιακού κόλπου, ενός λιθόστρωτου δρόμου όπου βοηθούσε το γρήγορο πέρασμα των πλοίων από τον Σαρωνικό στον Κορινθιακό κόλπο και αντίστροφα και η κατασκευή του χρονολογείται τον 6^ο αιώνα π.Χ., έργο του γνωστού τύραννου της Κορίνθου Περίανδρου. Στη συνέχεια, η Αρχαία Κόρινθος και το κάστρο της Ακροκορίνθου, στους πρόποδες του οποίου ήταν χτισμένη η αρχαία πόλη, χρονολογείται γύρω στο 4000 π.Χ., που και αυτό το μέρος είναι από τους πιο συνήθεις προορισμούς εκτός της πόλεως.

Ένας ακόμα προορισμός είναι το Λέχαιο, ένα παραθαλάσσιο χωριό, δίπλα ακριβώς από την Κόρινθο, το οποίο συγκεντρώνει πληθώρα τουριστών κάθε χρόνο τους καλοκαιρινούς μήνες, με αξιόλογα πολιτιστικά αξιοθέατα, όπως το μνημείο της παλαιοχριστιανικής βασιλικής και το αρχαίο λιμάνι. Ανάμεσα στους οικισμούς Ευλοκάστρου κι Συκιάς, εκτείνεται ένα φυσικό πευκοδάσος, το “πράσινο ακρογιάλι της πατρίδας” του Κώστα Καρυωτάκη. Η Νεμέα βρίσκεται στα όρια με τον νομό

Αργολίδας και περικλείεται από τους αναρίθμητους αμπελώνες που την έχουν κάνει γνωστή για το καλό κρασί που παράγει. Έχει μείνει ξακουστή στην αρχαιότητα, με τον άθλο του Ηρακλή, που σκότωσε το λιοντάρι της Νεμέας. Ο ναός του Δία, τα λουτρά και το στάδιο της Νεμέας είναι μερικά από τα αξιοθέατα που μπορεί να επισκεφτεί κανείς. Τέλος, τα Τρίκαλα είναι το κεφαλοχώρι της Κυλλήνης, χτισμένα στα ερείπια του αρχαίου Μυσαίου, σήμερα αποτελείται από τρεις συνοικίες (Άνω, Μεσαία και Κάτω Τρίκαλα). Φωλιασμένα σε κατάφυτες πλαγιές της Ζήρειας, ενδείκνυνται για χειμερινές αποδράσεις και προσφέρονται για ένα αναζωογονητικό Σαββατοκύριακο καθώς είναι από τους πιο προσφιλείς και εύκολους σε πρόσβαση προορισμούς.

Ο νομός Κορινθίας είναι γεμάτος από τοποθεσίες μικρής ή και μεγάλης εμβέλειας, γεωγραφικά και πολιτιστικά, κοσμοπολίτικες και με πλούσιο φυσικό περιβάλλον. Οποιος επισκέπτης περιηγηθεί στα μέρη του νομού είναι σίγουρο πως θα μείνει με εξαιρετικές εντυπώσεις από τα αγαθά που θα του προσφέρει.

1.1.β Μεταφορά

Η πρόσβαση στον νομό Κορινθίας είναι εύκολη καθώς είναι σε κοντινή απόσταση από την πρωτεύουσα, στην οποία βρίσκονται το λιμάνι του Πειραιά και το αεροδρόμιο του Ελ. Βενιζέλου. Η πρόσβαση στην πόλη της Κορίνθου γίνεται οδικώς και με λεωφορείο (ΚΤΕΛ) και με τρένο. Με αυτοκίνητο, οι οδηγοί ακολουθούν την Ε94 της Εθνικής Οδού Αθηνών-Κορίνθου και ύστερα της έξοδο 11, ενώ με το λεωφορείο ακολουθείται η ίδια διαδρομή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ: LEARNING CITY-UNESCO-ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ

**ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ: ΤΟΠΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ**

‘LEARNING CITIES’: ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Το πρόγραμμα learning cities της UNESCO αποτελεί ένα καινοτόμο σχέδιο προσέγγισης και δικτύωσης όλως των φορέων που παράγουν πολιτισμό και γνώση. Η δράση αυτή αποσκοπεί είναι η άμεση παρέμβαση στον τρόπο ζωής των πόλεων που περιλαμβάνει και αυτό που θέλει να πετύχει είναι η πρόοδος σε όλα τα επίπεδα της καθημερινότητας.

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Κορινθίας, που υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, είναι ο κύριος φορέας διαφύλαξης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς του Νομού Κορινθίας. Είναι επίσης, ένας φορέας, μέσα στους επιχειρηματικούς στόχους του οποίου είναι η φροντίδα για την παραγωγή και την διάχυση της επιστημονικής μάθησης, όπως και η μέριμνα για την σχεδίαση και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η τοπική Αρχαιολογική Υπηρεσία είναι ένας οργανισμός ο οποίος είναι γερά συνδεδεμένος όσον αφορά τις επιθυμίες και τους στόχους σε συνεργασία με τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, τους Πολιτιστικούς οργανισμούς της τοπικής κοινωνίας και τις υπηρεσίες Δια Βίου Μάθησης και κατά συνέπεια την συμμετοχή της Εφορείας Αρχαιοτήτων στην προσαρμογή και την ανάδειξη της Κορίνθου σε μια πόλη που μαθαίνει γίνεται επιβεβλημένη.

Τα πολιτιστικά προϊόντα της Κορινθίας, δηλαδή οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία είναι σημεία αναφοράς για την τουριστική άνθιση τις εκπαιδευτικές δράσεις που μπορούν να συμβάλουν στην διάπλαση μιας κουλτούρας της καθημερινότητας που θα παράγει πολιτισμό υψηλής αισθητικής αξίας.

2.1. Η ταυτότητα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κορινθίας

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Κορινθίας είναι περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού με χωρική δικαιοδοσία στον νομό Κορινθίας, έχει την έδρα της την Αρχαία Κόρινθο και προέκυψε με τον οργανισμό του 2014 του Υπουργείου, από την συνένωση ΛΖ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και της 25^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, όπου μέχρι τότε είχε στην δικαιοδοσία της εκτός από την Κορινθία, την Αρκαδία και την Αργολίδα.

Η Κορινθία αποτελεί είναι η μεγάλη πόρτα για την Πελοπόννησο, είναι νομός με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό στο βάθος του χρόνου και βρέθηκε μέγας θεατής σε πολλά και αξιοσημείωτα γεγονότα που καθόρισαν την πολιτική, κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ιστορία της Πελοποννήσου αλλά και στο σύνολο του

ελλαδικού χώρου. Η δράση της Αρχαιολογικής υπηρεσίας είναι ευρεία αφού κατέχει στην επίβλεψη της πέντε μουσεία (Αρχαία Κόρινθος, Αρχαία Νεμέα, Αρχαία Σικυώνα, Ίσθμια και Φενεό), επίσης κατέχει στο σύνολο 140 αρχαιολογικούς τόποι και μνημεία, δημοσιευμένα σε Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ). Οι γνωστοποιημένοι αυτοί τόποι έχουν ανάγκη από φροντίδα, προστασία, σωστικών επεμβάσεων, και τακτικών ελέγχων. Είναι χώροι που έχουν ανάγκη από συστηματική διαχείριση, ανάδειξης, ενώ είναι απαραίτητη ο συνεχής έλεγχος και η τακτική φροντίδα.

2.2 Πολιτισμός: το κλειδί για βιώσιμη ανάπτυξη

Η μέριμνα και η προβολή του πολιτιστικού πλούτου είναι επιθυμία όπως και υποχρέωση της Εφορείας Αρχαιοτήτων, διότι ο πολιτισμός αποτελεί το μέσο για την βιώσιμη ανάπτυξη κάτι που πλέον είναι παγκοσμίως γνωστό.

Το συνέδριο με τον ομώνυμο τίτλο του κεφαλαίου, ‘Πολιτισμός: το κλειδί για την βιώσιμη ανάπτυξη’, που διοργανώθηκε από την UNESCO τον Μάιο του 2013 στο Χανγκζού της Κίνας, σκόπευε να ενισχύσει τον χαρακτήρα του πολιτισμού στο πλαίσιο την βιώσιμης ανάπτυξης. Στην διακήρυξη του συνεδρίου, αναγνωρίστηκε η συμβολή του πολιτισμού στην κοινωνική άνθιση και την διαφύλαξη του περιβάλλοντος, ενώ ο ρόλος της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στα πλαίσια των τοπικών κοινωνιών, διατυπώνεται με ακρίβεια στην ατζέντα 2030 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η Κορινθία και το πολιτιστικό της απόθεμα, λόγω της διαχρονικότητας και της πληθώρας των μνημείων της, διαθέτει εξαιρετικές ευκαιρίες εκπαιδευτικής εκμετάλλευσης και δύναται να υποστηρίξει όλα τα είδη θεματικού τουρισμού, με την προϋπόθεση η τοπική κοινωνία και οι φορείς διοίκησης της να είναι σε θέση να κατανοήσουν και να ασπαστούν τη σημαντικότητα της πολιτιστικής ταυτότητας της Κορινθίας και ενισχύσουν τις δράσεις της Αρχαιολογικής υπηρεσίας.

2.3. Τεχνικά έργα στους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία της Κορινθίας

Από το έτος 2011 έως και το 2017 πραγματοποιήθηκαν αρκετές εργασίες στα μνημεία και τους αρχαιολογικούς τόπους του νομού, ιδιαίτερα με προγράμματα του ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης). Οι εργασίες αυτές είχαν παραπάνω από ένα αποτέλεσμα αφού αρχικά προστάτευσαν τα μνημεία από την

κατάρρευση και σοβαρές ζημιές και στη συνέχεια έναν περισσότερο αντιληπτή την λειτουργία τους προς το ευρύ κοινό, ενώ παράλληλα συνέβαλλαν στην ανάδειξή τους. Η αποκατάσταση των μνημείων έκανε δυνατό το σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών ενεργειών που δημιούργησαν γνωριμίες και συνέδεσαν, ιδιαίτερα την εκπαιδευτική κοινότητα με τα έργα πολιτισμού της αρχαιότητας και του Βυζαντίου.

Στην συνέχεια θα δοθεί σημασία για κάποια από τα σημαντικότερα μνημεία της Κορινθίας τα οποία υπέστησαν τεχνικές εργασίες προστασίας, αποκατάστασης και ανάδειξης και θα αναφερθούν οι λόγοι για τους οποίους θεωρείται ότι ο πολιτιστικός πλούτος, με την σωστή αξιοποίηση θα οδηγήσει τους ανθρώπους σε νέες αξίες και οράματα και θα καταφέρει και τον βασικό του στόχο, δηλαδή την άνθιση της τοπικής κοινωνίας διαμέσου της τουριστικής αξιοποίησης του.

2.3.α Κάστρο Ακροκορίνθου-Αγιονορίου-Βήμα του Γαλλίωνος-Παλαιοχριστιανική Βασιλική Λεγαίου

Η διαφύλαξη και η ανάδειξη του *Κάστρου της Ακροκορίνθου*, το οποίο είναι ένα από τα σημαντικότερα μνημεία οχυρωματικής αρχιτεκτονικής και ενδιαφέροντος, είναι προτεραιότητα για την Εφορεία Αρχαιοτήτων. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας της σημαντικότητας του ως φυσικό οχυρό, της μακράς του ιστορίας και της άρρηκτα συνδεδεμένης σχέσης του με την πόλη της Αρχαίας Κορίνθου και την εξέλιξη της μέσα στα χρόνια. Στο κάστρο υλοποιήθηκαν εργασίες αποκατάστασης στον νότιο-δυτικό, τον γνωστό Φράγκικο Πύργο και στην Κρήνη Άνω Πειρήνη. Έπειτα τα μνημεία αυτά έγιναν επισκέψιμα και στο ευρύ κοινό, το οποίο τώρα πια μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τις λειτουργίες, στην σημασία τους και το τι εξυπηρετεί η θέση τους η οποία είναι το υψηλότερο σημείο της Ακροκορίνθου. Το κάστρο του Αγιονορίου, ήταν κτισμένο στο υψηλότερο σημείο και αυτό, του οικισμού Αγιονορίου, κατείχε στρατηγική αξία, καθώς αναγράφεται σε καταλόγους φρουριών των ετών 1450,1467, 1467, 1471 και είναι χαρακτηριστικό δείγμα φεουδαρχικού κάστρου της ύστερης βυζαντινής εποχής.

Το μεγαλύτερο μέρος του κάστρου ήταν ερειπωμένο. Παράλληλα με την αποκατάστασή του, στην εσωτερική μεριά του κάστρου έγινε και ανασκαφή κατά τη διάρκεια της οποίας ανακαλύφθηκαν πολλά κτίσματα περιμετρικά των τειχών. Μετά τη σημαντική αυτή εύρεση των κτισμάτων έγιναν οι απαραίτητες επισκευές της πύλης εισόδου και η πρόσβαση έγινε ακόμα πιο εύκολη. Τώρα πιο ο χώρος δίνει την ευκαιρία στο κοινό για ενέργειες περιήγησης κάθε ηλικίας, δημιουργώντας δίκτυα περιήγησης, συμβάλλοντας στην άνθιση του συγκεκριμένου είδους τουρισμού, ο οποίος περιλαμβάνει πολιτισμό και φυσικό περιβάλλον. Έπειτα από τις επισκευαστικές εργασίες πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις έλαβαν χώρα στην ακτίνα του κάστρου, οι οποίες προώθησαν και προέβαλλαν τον αρχαιολογικό χώρο και φέρνοντας του κοινό σε επαφή με τα μνημεία. Η εκδήλωση που έκανε την αρχή ήταν εκείνη της αυγουστιάτικης πανσελήνου το 2018, με περιήγηση και ξενάγηση στους χώρους του κάστρου ομιλίες και οπτικοακουστικά υλικά και με την συμμετοχή της Βυζαντινής Χορωδίας Κορίνθου.

Στο κεντρικό σημείο του Αρχαιολογικού Χώρου και της Ρωμαϊκής Αγοράς Αρχαίας Κορίνθου, υπάρχει το παραστατικό μνημείο του Βήματος Γαλλίωνος, του Ρωμαίου αξιωματικού της πόλης στο οποίο σύμφωνα με τις Πράξεις των Αποστόλων οδηγήθηκε ο Απόστολος Παύλος για να απολογηθεί στους δημότες της πόλης. Το σημείο έχει επισκέπτες καθ' όλο το χρόνο και συγκεντρώνει ομάδες θρησκευτικού χαρακτήρα. Στο χώρο, έχουν γίνει επισκευαστικές εργασίες, ανάταξης, στερέωσης και συντήρησης.

Βήμα του Γαλλίωνος

Στο αρχαίο λιμάνι του Λεχαίου βρίσκεται το πιο αξιοσημείωτο παλαιοχριστιανικό μνημείο όλης της Πελοποννήσου και η μεγαλύτερη Βασιλική κατά μήκος, η Παλαιοχριστιανική Βασιλική του μάρτυρα Λεωνίδα. Η Βασιλική κατασκευάστηκε τον 5^ο είναι τρίκλιτη ξύλινη κατασκευή, με πεντάκλιτο νάρθηκα και εγκάρσιο κλίτος και αίθριο. Ήταν αφιερωμένη στον επίσκοπο Αθηναίων Λεωνίδα, του οποίου ο βίος ήταν μαρτυρικός. Αρκετά χρόνια αργότερα έγιναν διορθωτικές επεμβάσεις κατά τις οποίες έγινε συντήρηση και ανάταξη των τριών κίωνων.

Παλαιοχριστιανική Βασιλική

2.4 Αρχαιολογικοί χώροι και θεματικός τουρισμός

Οι αρχαιολογικοί τόποι που αναλύθηκαν παραπάνω, παρουσιάζουν έντονο τουριστικό ενδιαφέρον καθώς μπορούν να συμπεριληφθούν και σε άλλες μορφές τουρισμού, βάζοντας ένα ακόμα σημαντικό λιθαράκι στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με μνημεία και τόπους θρησκευτικού χαρακτήρα. Στον νομό εδρεύουν πολλά βυζαντινά μνημεία, σύμφωνα με την χωρική τους διάταξη είναι δυνατή η δημιουργία θρησκευτικών διαδρομών, οι οποίες θα συμβάλουν θετικά στην κοινωνικοοικονομική τόνωση της περιοχής.

Άλλη μια ενδιαφέρουσα μορφή θεματικού τουρισμού που μπορεί να υποστηρίξει ο νομός Κορινθίας είναι ο ιαματικός τουρισμός. Στον Λουτράκι Κορινθίας, εκτός από τις ξακουστές ιαματικές πηγές και το υδροθεραπευτήριο, βρίσκονται δυο άξια λόγου μνημεία που αναδεικνύουν την ομορφιά του τόπου και την αξία του ιαματικού νερού. Στην ρωμαϊκή έπαυλη της Κατουνίστρας στο Λουτράκι από ανασκαφές έχουν ανακαλυφθεί εγκαταστάσεις και στον αρχαιολογικό χώρο των Ισθμίων το ρωμαϊκό λουτρό με πισίνα ολυμπιακών διαστάσεων και ένα εξαιρετικής ομορφιάς ψηφιδωτό δάπεδο ιταλικού τύπου, το μεγαλύτερο στην ανατολική Μεσόγειο. Τα μνημεία αυτά θεμελιώνουν ένα δυνατό τουριστικό πακέτο το οποίο συνδυάζει τον πολιτιστικό και τον ιαματικό τουρισμό με ποικίλα οφέλη για την περιοχή.

Ρωμαϊκό λουτρό Ισθμίων
Κατουνίστρας

Έπαυλη

Τέλος, ο οινοτουρισμός είναι κύριο χαρακτηριστικό της περιοχής της Κορινθίας καθώς, ο νομός είναι γεμάτος από αμπελώνες και κλήματα. Η σταφίδα και το κρασί είναι τα κύρια και τα πιο ξακουστά προϊόντα που παράγει η Κορινθία. Οι ερυθροί

οίνοι της περιοχής ανέδειξαν το τοπωνύμιο Νεμέα, το οποίο αναγνωρίστηκε ως “Όνομασία Προέλευσης Ανωτέρας Ποιότητας”. Η Νεμέα ήταν γνωστή από της αρχαιότητα για τον κρασί της και συγκεκριμένα για το Φλάσιο οίνο, ενώ ο Όμηρος στα έργα του έχει εξυμνήσει τη “Άμπελόεσσα Νεμέα”, η οποία είναι από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Κορινθίας και ήταν από τα τέσσερα μεγάλα Πανελλήνια Ιερά. Οι ατέλειωτοι αμπελώνες περιβάλλουν τον αρχαιολογικό χώρο της Νεμέας και τις βυζαντινές εκκλησίες της περιοχής αποτελούν μια πολύ ενδιαφέρουσα εικόνα για τον επισκέπτη, οποίος σε ένα μέρος μπορεί να αντλεί ποικίλες εμπειρίες και πληροφορίες. Αυτό είναι ένα πολύ δυνατό κίνητρο για το Υπουργείο Πολιτισμού και τους οινοπαραγωγούς της περιοχής για συνεργασία με στόχο την ανάπτυξη του τόπου.

2.5 Τα αρχαία λιμάνια της Κορίνθου: Λεχαιο, Κεγχρεές

Η αρχαία πόλη-κράτος της Κορίνθου χρωστά σε μεγάλο βαθμό την φήμη αλλά την ευπορία και τον πλούτο της στα δύο λιμάνια της. Οι λιμένες ήταν εξαιρετικής σημασίας καθώς εξυπηρέτησαν στην διακίνηση των προϊόντων, το εμπόριο δηλαδή, που είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική της άνθιση της Κορίνθου, μετατρέποντας την σε μια από τις πλουσιότερες πόλεις της Αρχαίας Ελλάδας. Οι λιμένες πρόσφεραν πολλές δυνατότητες και αλλαγές στην πόλη, εκτός από την οικονομική της ευρωστία. Μέσω του εμπορίου, νέες ιδέες κινούνταν ανάμεσα στους πολίτες, η πολυπολιτισμικότητα έδωσε νέα διάσταση στη κοινωνία της Κορίνθου.

Ο λιμένας του Λεχαιού έκανε δυνατή την σύνδεση με το Ιόνιο και την δυτική Μεσόγειο, ενώ μέχρι και σήμερα αν και αναξιοποίητος αρχαιολογικός χώρος

αποτελεί σημείο με δυνατές προοπτικές ανάπτυξης. Το λιμάνι του Λεχαίου ήταν τεχνητό έργο, το οποίο δημιουργήθηκε με την αφαίρεση τόνων χώματος και έχει δύο τμήματα, ένα εσωτερικό και ένα εξωτερικό που συνδέονταν με τεχνητό κανάλι. Για την τεχνητή του αυτή φύση λεγόταν «χωστός λίμνη», ενώ συμπεριλαμβάνεται στα πρώτα τεχνικά έργα του Περιάνδρου, του γνωστού τύραννου της Κορίνθου. Ο χώρος του λιμανιού απέχει μόλις 1,5 χιλιόμετρο από το κέντρο της Κορίνθου και έχει έκταση πεντακοσίων στρεμμάτων. Επίσης, θα μπορούσε να λειτουργεί ως τοπόσημο για την περιοχή αλλά και για την Κορινθία ευρύτερα, αλλά και να συμπεριληφθεί σε αναπτυξιακά προγράμματα για τουριστική και πολιτιστική ανάπτυξη. Ο συνδυασμός του αρχαιολογικού μνημείου και του υδροβιότοπου σε απόσταση αναπνοής από την θάλασσα γιγαντώνει την περιβαλλοντική του αξία.

Ο λιμένας των Κεγχρεών επικοινωνούσε με το Αιγαίο, την Μικρά Ασία και την ανατολική Μεσόγειο και διευκόλυνε την διαδικασία του εμπορίου με την Ανατολή. Στον μόλο του λιμανιού δέσποζε το κάστρο Μπούρτζι, το οποίο ήταν αμυντικό οχυρό. Οι υποδομές του λιμανιού περιλάμβαναν αποθήκες, υπηρεσίες τελωνείου, ιχθυοτροφεία και ιερά. Η παρουσία του Αποστόλου Παύλου στην Κορινθία, έχει σημαδευτεί στο λιμάνι των Κεγχρεών, αφού από εκεί το 52 μ.Χ. έκανε απόπλους για το ταξίδι του στην Έφεσο.

Αρχαίο Λιμάνι Κεγχρεών
Λεχαίου

Αρχαίο Λιμάνι

2.6 Εκπαιδευτικά προγράμματα στους αρχαιολογικούς χώρους

Το επίτευγμα της συνεργασίας ανάμεσα στην αρχαιολογική υπηρεσία και την τοπική κοινωνία είναι τα μνημεία να έχουν αντιμετώπιση ως βιούμενα κοινωνικά αγαθά, ώστε με την σειρά τους οι τουρίστες να την φέρονται το ίδιο. Η βιωματική συμπεριφορά στα μνημεία γίνεται πιο έντονη, όταν οι ντόπιοι ή οι επισκέπτες συμμετέχουν σε δραστηριότητες που γίνονται στους αρχαιολογικούς χώρους, στις οποίες έρχονται σε επαφή με τα μνημεία της αρχαιότητας.

Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι τα εκπαιδευτικά προγράμματα της αναβίωσης των Νέμεων αγώνων, που δίνουν βιωματικό χαρακτήρα στη δράση και οι συμμετέχοντες γνωρίζουν τον τρόπο ζωής στα αρχαία χρόνια. Επίσης, μέσα από μουσικές εκδηλώσεις, τις δημιουργίες κατασκευών και γενικά τις εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρο στο φυσικό περιβάλλον των αρχαιολογικών τόπων, ενισχύεται το βίωμα του πολιτιστικού αγαθού και γεννιούνται συναισθήματα για το κοινό, που δύσκολα ξεχνιούνται. Για αυτούς τους λόγους, τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι πολύ σημαντικά, διότι κάνουν πολύ προσιτή και κατανοητή την επιστημονική γνώση στο κοινό, κάνοντας έτσι ακόμα πιο εύκολο το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του ΥΠΠΟΑ (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού).

Οι ενέργειες της Εφορείας είναι αξιοθαύμαστες, διότι ακόμα κι αν δεν έχουν τις ειδικότητες που είναι απαραίτητες για την υπηρεσία, όπως μουσείο-παιδαγωγού ή του αρχαιολόγου-μουσειολόγου, προσπαθούν να συμμετέχουν σε όσες περισσότερες δράσεις μπορούν κυρίως σε συνεργασία με την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και με την στήριξη των τοπικών φορέων, όπως το κέντρο Πολιτισμού και το ΙΑΜΚ (Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου). Επίσης, η Εφορεία Αρχαιοτήτων κατά τα έτη 2014 και 2015 διοργάνωσε σεμινάρια για εκπαιδευτικούς ώστε και αυτοί με τη σειρά τους να ενημερωθούν και να γνωρίσουν τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας και με την στήριξη της Εφορείας να μεταλαμπαδεύσουν αυτές τις γνώσεις στους μαθητές τους. Στα σεμινάρια αυτά σημαντική ήταν η συμμετοχή της Πινακοθήκης και της δημοτικής Βιβλιοθήκης της Κορίνθου. Στη συνέχεια, έγιναν μαθητικές δραστηριότητες, όπου τα παιδιά έμαθαν για τους τοπικούς μύθους, την ιστορία και τον αρχαιολογικό πλούτο της περιοχής.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΗΜΕΡΑ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία 18 Μαΐου 2015

Μουσείο Αρχαίας Κορίνθου, 15 Μαΐου, 10.30-12.30
«Ψηλαφώντας το ρωμαϊκό παρελθόν της Κορίνθου»
Απεικαστική και μουσική φερόσημη
για ενήλικες με προγράμματα ορασης ή ακοής
Εξυπηρετούμε με το Έργο της Αρχαίας Κορίνθου

Μουσείο Περιβαλλόντος Στοιβαίου
Αρχαιολογικός χώρος & Μουσείο Σικανόνας
17 Μαΐου, 9.00-17.00
«Τι κρυφούν τα μνημεία της Σικανίας ;»
Σεμινάριο μουσειακής εκπαίδευσης για εκπαιδευτικούς
Εξυπηρετούμε με το Έργο της Αρχαίας Κορίνθου
Αρχαιολογικός Χώρος Βασιλικής Λεχιάου
29 Μαΐου, 9.00-11.00 & 11.00-13.00
«Η Βασιλική στο Λεχαιο πόρνευσε ιστορίες
για τη νέα θρησκεία.»
Εκπαιδευτική δραστηριότητα για μαθητές

είσοδος ελεύθερη

 ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Επίσης, στη Νεμέα πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση με θεματολογία <<Νεμέα, ξετυλίγοντας το κουβάρι του χρόνου>>, ντυμένο με αφηγηματική και μουσική υπόκρουση, που είχε κοινό παιδιά του νήπιου και δημοτικού με στόχο τη γνωριμία με την ιστορία της Νεμέας από την εποχή των Μύθων του Ηρακλή. Άλλη μια δράση με εκπαιδευτικό χαρακτήρα είναι το πρόγραμμα <<Ψηλαφώντας το ρωμαϊκό παρελθόν της Κορίνθου>>, με την συμμετοχή του Σωματείου ΑΜΕΑ, που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου για τυφλούς ενήλικες, δείχνει ότι το μουσείο όχι μόνο εξυπηρετεί ευρείας γκάμας κοινό, αλλά κοινωνικοποιεί όλες τις κοινωνικές ομάδες. Επίσης, μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα <<Οι μαθητές ξεναγούν τους μαθητές στα αρχαία θέατρα>>, το Κορινθιακό Ωδείο οργάνωσε την εκδήλωση <<Η μουσική ταξιδεύει στον χρόνο στην Κόρινθο>>, δις μέσω του οποίου έγινε δυνατή η συνεργασία με φορείς όπως Εφορεία Αρχαιοτήτων Κορινθίας, Αμερικανικό Κολλέγιο Pierce, Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών-Ανασκαφές Κορίνθου, Δημοτικό Σχολείο Αρχαίας Κορίνθου, Χαμόγελο του Παιδιού, Διάζωμα και Ολυμπία Οδός. Η Αρχαιολογική υπηρεσία αξιοποίησε όλες αυτές τις συνέργειες με αφορμή εγχώριους και διεθνείς εορτασμούς και θεματικές δράσεις, που ευαισθητοποιούν και προσελκύουν τον κόσμο στα Μουσεία.

Ο εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας των Μουσείων εορτάζεται κάθε χρόνο στις 18 Μαΐου. Στις 18 Μαΐου του 2017 με θεματική <<Μουσεία και αμφιλεγόμενες ιστορίες>>, παρουσίασε την λατρεία της Θεάς Αφροδίτης, συνοδευόμενο με έκθεση έργων τέχνης συνδεδεμένα με την θεά Αφροδίτη και μουσικά ντυμένο από την γνωστή στην κορινθιακή κοινωνία χορωδία του Κέντρου Πολιτισμού του νομού, Opus Femina.

2.7 2018: Ευρωπαϊκό έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Δράσεις-Εκδηλώσεις-Συνεργασίες

Όλες οι δράσεις που έγιναν από την αρχαιολογική υπηρεσία σε συνέργεια με τους φορείς που προαναφέρθηκαν, για την πραγματοποίηση της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης προβολής και προώθησης των αρχαιολογικών-πολιτιστικών αγαθών του τόπου, με τις υπηρεσίες του έκαστου φορέα στο αντικείμενο του. Η Εφορεία αρχαιοτήτων μαζί με το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο και το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς με τα οποία υπάρχει ήδη, μια πολυετή συνεργασία, μαζί ίδρυσαν ένα πλάνο δράσεων. Το πλάνο αυτό είχε ως αφορμή την ανακήρυξη του έτους 2018 ως <<Ευρωπαϊκό έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς>> και είχε τίτλο <<Γέφυρες: Ιχνηλατώντας τα πολιτιστικά τοπία της Κορινθίας>>. Οι βασικές θεματικές του ήταν μουσεία και αρχαιολογικοί-πολιτιστικοί χώροι εντός του νομού Κορινθίας και οι συνέργειες των πολιτιστικών και επιστημονικών οργανισμών. Οι συνεργασίες των φορέων αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την τουριστική ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή.

2.8 Συμβολή Δήμου Κορινθίων

Ο δήμος Κορινθίων είναι γεμάτος από τουριστικά και πολιτιστικά αξιοθέατα, οι αρμόδιες αρχές λοιπόν, δεν θα μπορούσαν να το αγνοήσουν αυτό και πάντα προσπαθούν να αναδεικνύουν το πολιτιστικό και τουριστικό της πλούτο.

Από το έτος 2012 υπάρχουν πρακτικά συνεδρίασης, αναρτημένα στο διαδίκτυο, του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Κορινθίων, στα οποία οι αρμόδιοι εισηγούνται πρακτικές για προώθηση και τουριστική προβολή του δήμου Κορινθίων. Στις πρακτικές περιλαμβάνεται η έκδοση έντυπου και ηλεκτρονικού προωθητικού υλικού, συμμετοχή σε διεθνείς και εγχώριες τουριστικές εκθέσεις. Μέχρι και σήμερα αυτές οι πρακτικές εφαρμόζονται και ανανεώνονται καθώς στις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Κορινθίων οι αρμόδιοι του τμήματος τουρισμού έχουν εισηγηθεί όχι μόνο αντίστοιχες προτάσεις αλλά εμπλουτισμένες με περισσότερα εργαλεία προβολής και προώθησης με στόχο την τουριστική ανάπτυξη. Ειδικότερα, σύμφωνα με πρακτικά συνεδρίασης του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Κορινθίων οι αρμόδιοι εισηγήθηκαν την υλοποίηση εργαλείων τουριστικής προβολής. Οι

εισηγήσεις αυτές ομόφωνα εγκρίθηκαν όπως και το ποσό του ετήσιου προϋπολογισμού για την τουριστική προβολή του δήμου. Τα εργαλεία που εγκρίθηκαν είναι η δημιουργία ιστοσελίδας, η δημιουργία οπτικοακουστικού υλικού, έντυπο ενημερωτικό υλικό, συμμετοχή σε διεθνείς και εγχώριες τουριστικές εκθέσεις, όπως και η δημιουργία και διατήρηση social media. Στην ιστοσελίδα του δήμου εκτός από τα τουριστικά μέρη και ομορφιές του τόπου, προβάλλονται σε μεγάλο και τα πολιτιστικά αξιοθέατα του δήμου Κορινθίων, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλά και στα τουριστικά σποτάκια του δήμου. Στην συνέχεια το τμήμα τουρισμού συγκέντρωσε επιχειρήσεις, ξενοδοχειακές μονάδες για συνεργασία και έκθεση ιδεών, καθώς το ίδιο έκανε και με το αρχαιολογικό μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου.

Από τα παραπάνω είναι για ακόμη μια φορά φανερό η σχέση πολιτισμού και τουρισμού. Οι αρμόδιοι ξέρουν πως η τουριστική ανάπτυξη βασίζεται στον πολιτισμό και κάνουν τα απαραίτητα για να αναδείξουν το πολιτιστικό πλούτο του τόπου.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, η Κόρινθος ως πόλη που μαθαίνει, αναπτύσσοντας την πολιτιστική της αξία με το ήδη υπάρχον πλούσιο πολιτιστικό περιεχόμενο της. Το Αρχαιολογικό Μουσείο με τις συνεργασίες που έχει επιτύχει πριν αλλά και μετά το πρόγραμμα της UNESCO έχει αναβαθμίσει αρκετά το πολιτισμικό επίπεδο του τόπου και έχει προσελκύσει πολύ κόσμο από διάφορες ομάδες-στόχους. Μέσα από την έντονη πολιτισμική δραστηριότητα επιτυγχάνεται λοιπόν και η τουριστική ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

3.1 Ιστορία του Μουσείου

Το Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου αποτελεί κτίσμα του 1932. Η ανάγκη για μουσειακό χώρο γεννήθηκε έπειτα από αρχαιολογικές ανασκαφές και έρευνες που υλοποιούνταν στην ευρύτερη περιοχή και έφερναν στην επιφάνεια σπουδαία αρχαιολογικά αντικείμενα. Η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών μερίμνησε για κατασκευή, με δωρεά της Ada Small Moore. Τα σχέδια του μουσείου

φιλοτεχνήθηκαν από τον Stuart Thompson, ενώ το 1951 ήρθε να προστεθεί η δυτική του πτέρυγα. Τους χώρους του Μουσείου κυκλώνουν δύο αίθρια, που δίνουν άλλη όψη στη γενική εικόνα του κτηρίου. Κατά τα έτη 2007-2008 έγιναν ανακαινίσεις σε αίθουσες, στις οποίες προστέθηκε η ενότητα του Ασκληπιού.

3.1.α Μουσειακός χώρος

Ο υπαίθριος αρχαιολογικός χώρος βρίσκεται κάτω από τον λόφο της Ακροκορίνθου όπου στην κορυφή του δεσπόζει το κάστρο. Έπειτα από ανασκαφές γύρω από τον Ναό του Απόλλωνα έχει ξεδιπλωθεί η αρχαία Ρωμαϊκή Αγορά, μνημεία λατρείας, κρήνες, στοές, εγκαταστάσεις λουτρών και πολλά άλλα μνημεία. Από ερευνητικές ενέργειες μέχρι το φρούριο της Ακροκορίνθου, νότια του αρχαιολογικού χώρου, ήρθαν στο φως οικισμοί προϊστορικού χρόνου, όπως αυτός του Κοράκου, η Γύριζα και πολλοί άλλοι. Ακόμα ανασκαφές έφεραν στην επιφάνεια το Θέατρο, το ιερό του Ασκληπιού και της Υγείας, κεραμικά εργαστήρια, νεκροταφεία, καθώς και πλήθος από μνημεία όπως η Φράγκικη Συνοικία.

Κατά τα έτη 1892 και 1906 αποτελεσματικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν από τον Α. Σκιά χρηματοδοτούμενες από την Αρχαιολογική Εταιρεία. Υπό την εποπτεία της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών, μέχρι και σήμερα γίνονται ανασκαφικές ενέργειες οι οποίες άρχισαν από το 1896.

3.1.β Κόρινθος, μια ισχυρή πόλη-κράτος

Η εκθεσιακή ενότητα «Κόρινθος, μια ισχυρή πόλη κράτος» απαρτίζεται σε δύο πτέρυγες. Στην μία πτέρυγα συναντούμε τους δίδυμους Κούρους οι οποίοι αποτελούν ευρήματα της Τενέας, αλλά και αντικείμενα από ιερά της πόλης-κράτους. Στην άλλη πτέρυγα εκτίθενται αντικείμενα και οπτικοακουστικό υλικό που παρουσιάζουν την πολιτιστικό πλούτο της Κορίνθου, ενώ επισημαίνουν την δυναμική της στο εμπόριο, τις λατρευτικές αντιλήψεις, τον τρόπο ζωής της κοινωνίας και τα πολιτικά και πολεμικά γεγονότα που έγιναν σταθμός για την πορεία της πόλης.

3.2 Συλλογή

Το μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου ποικίλει σε εκθέματα τόσο στον εσωτερικό χώρο του όσο και στον υπαίθριο. Έχει διάφορες εκθεσιακές ενότητες στις οποίες μπορούν να περιηγηθούν οι επισκέπτες οι οποίες είναι οι ακόλουθες. Αρχικά, η πιο ενδιαφέρουσα είναι η *Κόρινθος-μια ισχυρή πόλη-κράτος*, στην οποία εκτίθενται είκοσι τρία αντικείμενα. Έπειτα, ακολουθεί η ενότητα *Κόρινθος: η αποικία των Ρωμαίων*, στην οποία εκτίθενται εννιά μουσειακά αντικείμενα. Στην συνέχεια, συναντούμε την ενότητα *Ασκληπιείο, το ιερό θεραπευτήριο* με οχτώ εκθέματα. Ακόμη μια μικρή, αλλά όχι ασήμαντη είναι η ενότητα *Η Κορινθία στα προϊστορικά χρόνια* η οποία φιλοξενεί έξι εκθέματα. Τέλος, στην ενότητα *Αίθριο*, στον εξωτερικό χώρο δηλαδή του μουσειακού συγκροτήματος συναντούμε επτά εκθέματα. Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικά, ένα από τα εκθέματα κάθε ενότητα.

Α. Κούροι της Τενέας

Χρονολόγηση: 530 - 520 π.Χ.

Εκθεσιακός Χώρος: Κόρινθος, μια ισχυρή πόλη-κράτος

Το 2010, δύο Κούροι κατασχέθηκαν σε χέρια αρχαιοκάπηλων στις Κλένιες Κορινθίας. Οι αρχαιοκάπηλοι υπέδειξαν το σημείο όπου είχαν βρει τα αγάλματα και έτσι ξεκίνησε άμεσα ανασκαφή από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κορινθίας. Η έρευνα έφερε στο φως κομμάτια που έλειπαν από τους Κούρους, αλλά και ένα εκτεταμένο νεκροταφείο. Τα αγάλματα κατασκευάστηκαν στο 530 – 520 π.Χ. Είναι από παριανό μάρμαρο. Ήταν στημένα το ένα δίπλα στο άλλο, σε περίοπτο σημείο του νεκροταφείου. Ένας μικρός τύμβος σκέπαζε δύο σαρκοφάγους από πωρόλιθο που είχαν τοποθετηθεί σε κοινό λάκκο. Μέσα στις σαρκοφάγους βρέθηκαν οστά ανδρών. Η ανάλυση των δοντιών τους έδειξε ότι οι δύο νέοι είχαν πεθάνει σε ηλικία περίπου 35 χρονών. Οι δίδυμοι Κούροι αποτελούν το μοναδικό αρχαϊκό επιτύμβιο «σύνταγμα αγαλμάτων» στον ελλαδικό χώρο.

Β. Ψηφιδωτό δάπεδο από ρωμαϊκή έπαυλη

Χρονολόγηση: 2ος αι. μ.Χ.

Αρ. Ευρετηρίου: Α 609

Εκθεσιακός Χώρος: Κόρινθος, αποικία Ρωμαίων

Ψηφιδωτό δάπεδο από ρωμαϊκή έπαυλη που κοσμείται με μέταλλο με την κεφαλή του θεού Διόνυσου.

Γ. Χρυσό διάδημα

Χρονολόγηση: 2000-1500 π.Χ.

Αρ. Ευρετηρίου: T2755

Εκθεσιακός χώρος: Η Κορινθία στα προϊστορικά χρόνια

Το παρόν αντικείμενο ανήκει στην εκθεσιακή ενότητα των προϊστορικών χρόνων και αποτελεί ένα χρυσό διάδημα. Κτέρισμα, δηλαδή πολύτιμο αντικείμενο, συνήθως προσωπικό το οποίο ακολουθούσε τον νεκρό στην ταφή του. Βρέθηκε στο Βόρειο Νεκροταφείο της Αρχαίας Κορίνθου.

Δ. Ασκληπιός

Το άγαλμα του Ασκληπιού, εκτίθεται στην ομώνυμη ενότητα, Ασκληπιείο το ιερό θεραπευτήριο και απαθανατίζει τον μεγάλο μέντορα της ιατρικής των αρχαίων χρόνων. Δεν του έχει αποδοθεί χρονική τοποθέτηση.

Ε. Άγαλμα της Μελπομένης

Χρονολόγηση: Ρωμαϊκή περίοδος

Αρ. Ευρετηρίου: S 842

Εκθεσιακός χώρος: Αίθριο

Το άγαλμα απεικονίζει την Μελπομένη, η οποία ήταν Μούσα της Τραγωδίας. Το έκθεμα αυτό βρέθηκε στην Ρωμαϊκή Αγορά και το συναντούμε στον αίθριο χώρο του μουσείου.

3.3 Πρόσβαση

Το μουσείο βρίσκεται στο χωριό της Αρχαίας Κορίνθου, λίγα μόλις χιλιόμετρα από το κέντρο της πόλης της Κορίνθου. Η πρόσβαση στον χώρο γίνεται με ποικίλους τρόπους διότι ο νομός συνδέεται άμεσα με την πρωτεύουσα. Ο επισκέπτης μπορεί να προσέλθει είτε οδικώς με ΙΧ το οποίο μπορεί να παραμείνει ασφαλές στο parking του μουσείου είτε με δρομολόγια του ΚΤΕΛ ή του Προαστιακού Σιδηροδρόμου τα οποία είναι πολυάριθμα από την πόλη της Κορίνθου αλλά και από την Αθήνα.

Η πρόσβαση από οικονομικής πλευράς έχει αρκετές διαβαθμίσεις και εξυπηρετεί πολλές κοινωνικές ομάδες. Το ενιαίο εισιτήριο κυμαίνεται στα οχτώ ευρώ, ενώ το μειωμένο στα τέσσερα ευρώ. Επίσης, υπάρχει και η δυνατότητα της ελεύθερης εισόδου, η οποία ισχύει για κατόχους δελτίου ελευθέρων εισόδου, κάρτας ICOM ή ICOMOS ή κάρτας πολιτισμού, για ανέργους, άτομα με ειδικές ανάγκες και τους

συνοδούς τους, νέους έως 18 ετών, ξεναγούς, συνοδούς εκπαιδευτικούς, υπαλλήλους ΥΠΠΟ, φίλους μουσείων και αρχαιολογικών χώρων, φοιτητές και σπουδαστές με επίδειξη του σχετικού αποδεικτικού εγγράφου.

Ελεύθερη είσοδος για όλους στις εξής ημέρες και επετείους:

- Μνήμη Μελίνας Μερκούρη, 6 Μαρτίου
- Διεθνής Ημέρα Μνημείων, 18 Απριλίου
- Διεθνής Ημέρα Μουσείων, 18 Μαΐου
- Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος, 5 Ιουνίου
- Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς – τελευταίο Σαββατοκύριακο κάθε Σεπτεμβρίου
- Επέτειος 28ης Οκτωβρίου
- Την πρώτη Κυριακή κάθε μήνα, από 1 Νοεμβρίου έως 31 Μαρτίου

Η εμπειρία της ξενάγησης σε ένα μουσείο είναι εξαιρετική και μοναδική για τον καθένα. Μας θυμίζει το παρελθόν, τις ρίζες και την ιστορία κάθε τόπου και κάθε λαού. Το μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου είναι σημαντικός σταθμός στην αρχαία ιστορία, καθώς η Κόρινθος στην αρχαιότητα αποτελούσε μια ισχυρή πόλη-κράτος με δύναμη και επιρροή. Παρουσιάζει λοιπόν, μεγάλο ενδιαφέρον η εξερεύνηση της ιστορίας της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ-ΠΙΤΕΣ-ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

4.1 Ερωτηματολόγιο

Ύστερα από την βιβλιογραφική ανάπτυξη και μελέτη της παρούσας εργασίας, έγινε η δημιουργία του παρόντος ερωτηματολογίου σχετικά με πολιτιστικό τουρισμό της περιοχής της Κορινθίας και είχε ως μελέτη περίπτωσης το Αρχαιολογικό Μουσείο

της Αρχαίας Κορίνθου με τίτλο <<Ερωτηματολόγιο για την τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας>>. Το ερωτηματολόγιο αυτό απαντήθηκε ηλεκτρονικά από άτομα διαφόρων ηλικιών κατοίκων εντός αλλά και εκτός νομού.

2/11/2020 Ερωτηματολόγιο για την τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας

Ερωτηματολόγιο για την τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας
Από την πιλοτική έρευνα με 1130: Τουριστική ανάπτυξη και επιπτώσεις: Η περίπτωση του Αρχαιολογικού Μουσείου της Αρχαίας Κορίνθου.

1. Φύλο
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Άρρεν
 Θήλυ

2. Ηλικία
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 18-26
 27-37
 37-50
 51+

3. Με ποια κριτήρια επιλέγετε τον προορισμό των διακοπών σας;
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Διασκέδαση
 Αρχαιολογικοί χώροι-Μουσεία
 Ήλιος-Θάλασσα
 Εκκλησίες-Μοναστήρια
 Φυσικό περιβάλλον

2/11/2020 Ερωτηματολόγιο για την τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας

4. Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας (Αρχαιολογικοί χώροι)
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Καλή
 Μέτρια
 Κακή

5. Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας (Εκκλησίες-Μοναστήρια)
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Καλή
 Μέτρια
 Κακή

6. Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας (Γαστρονομία)
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Καλή
 Μέτρια
 Κακή

7. Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας (Φυσικό περιβάλλον)
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Καλή
 Μέτρια
 Κακή

2/11/2020 Ερωτηματολόγιο για την τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας

8. Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας (Εθιμο-Παραδόσεις)
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Καλή
 Μέτρια
 Κακή

9. Πιστεύετε πως ο τουρισμός έχει θετικές επιπτώσεις για την τοπική κοινωνία;
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Ναι
 Όχι

10. Πιστεύετε πως ο πολιτισμός συμβάλλει θετικά στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου;
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Ναι
 Όχι

11. Θα επισκεπτόσασταν την Κόρινθο αποκλειστικά με κριτήριο τον πολιτιστικό της πλούτο;
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Ναι
 Όχι

2/11/2020 Ερωτηματολόγιο για την τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας

12. Έχετε επισκεφθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου;
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Ναι
 Όχι

13. Αν απαντήσατε ναι, ποιες οι εντυπώσεις που αποκομίσατε;
Na επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
 Καλές
 Μέτριες
 Κακές

14. Για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνοι:
Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.
 Κράτος
 Τοπικές αρχές
 Ντόπιοι
 Τουριστικά γραφεία
 Όλοι

15. Ποιες άλλες μορφές τουρισμού πιστεύετε πως θα ευδοκμούσαν στην περιοχή της Κορινθίας;
Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.
 Θρησκευτικός τουρισμός
 Γαστρονομικός τουρισμός
 Ονοματορισμός
 Ιαματικός τουρισμός
 Αθλητικός τουρισμός

16. Τι θα προτείνατε στους αρμόδιους να αλλάξει:

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

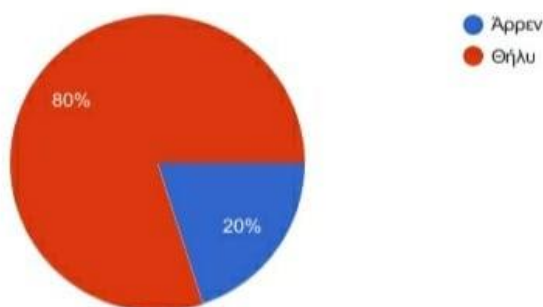
- Υποδομή
- Εκδηλώσεις/δραστηριότητες
- Τουριστικά αξιοθέατα
- Σπόνσορες
- Δημιουργία ταυτότητας
- Τουριστική προβολή

Η διανομή του έγινε ηλεκτρονικά και οι συνολικές απαντήσεις του έχουν διαμορφωθεί σε ποσοστά τα οποία διακρίνονται από πίτες και διαγράμματα. Η κάθε ερώτηση έχει τα αντίστοιχα ποσοστά από τις απαντήσεις που έχουν δοθεί.

4.2 Πίτες-Γραφήματα

Στο πρώτο διάγραμμα διαφαίνεται το ποσοστό των γυναικών και των ανδρών που απάντησε το ερωτηματολόγιο. Το πλήθος των απαντήσεων συγκέντρωσε το γυναικείο φύλο με ποσοστό 80% με το ανδρικό να ακολουθεί με 20%.

Φύλο

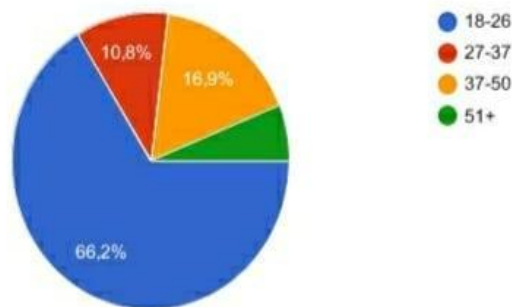

Στο δεύτερο διάγραμμα απεικονίζονται οι ηλικιακές ομάδες. Τον μεγαλύτερο αριθμό συγκεντρώνει η ηλικιακή ομάδα 18-26 με ποσοστό 66,2% με την ομάδα 37-50 να ακολουθεί με ποσοστό 16,9%. Στην συνέχεια παρατηρούνται οι ηλικίες 27-38 να

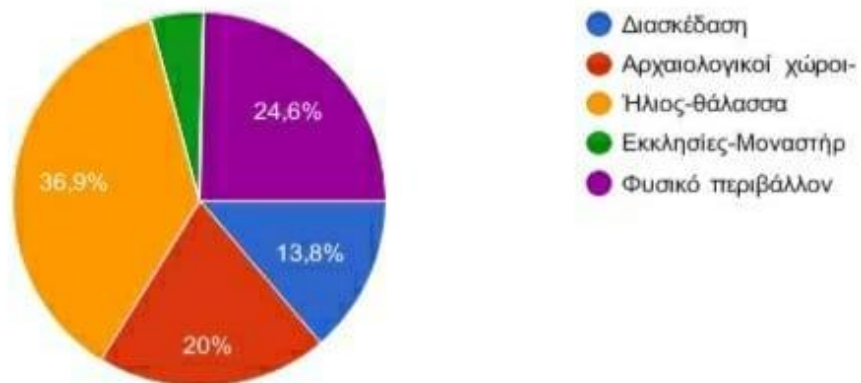
σημειώνουν ποσοστό 10,8% και τέλος η ομάδα ηλικιών 51+ μόλις 1,6%. Τα αποτελέσματα αυτά υποδεικνύουν ότι υπάρχει περισσότερο ενδιαφέρον ως προς τον τουρισμό στις ηλικίες 18-26 και 27-37.

Ηλικία

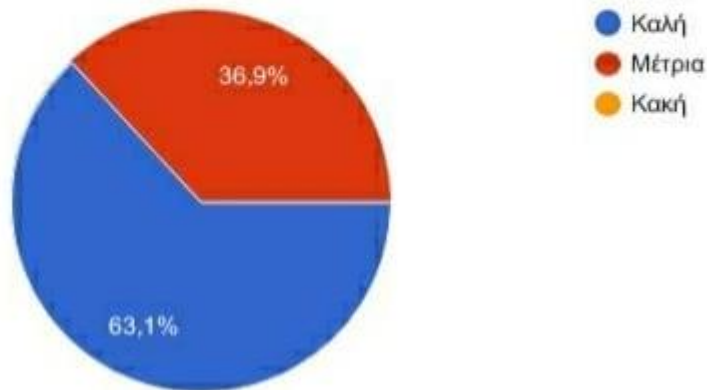
Στο επόμενο διάγραμμα διακρίνουμε τις επιλογές των τουριστών ως προς τον προορισμό των διακοπών τους. Η επιλογή *Ήλιος-Θάλασσα* συγκεντρώνει 36,9% με την επιλογή *Φυσικό Περιβάλλον* να ακολουθεί αμέσως μετά με ποσοστό 24,6%. Στην συνέχεια ακολουθούν οι *Αρχαιολογικοί χώροι* με ποσοστό 20%, ενώ η επιλογή διασκέδασης συγκεντρώνει 13,8% και τέλος η επιλογή *Εκκλησίες-Μοναστήρια* απομένει τελευταία με τιμή μόλις 4,7%. Τα αποτελέσματα αυτά μας δεικνύουν τις προτιμήσεις των τουριστών με τις δημοφιλέστερες να είναι αυτές οι *Ήλιος-Θάλασσα* και *Φυσικό περιβάλλον*, ενώ η λιγότερο επιθυμητή ήταν η επιλογή *Εκκλησίες-Μοναστήρια*. Η επιλογή *Αρχαιολογικοί χώροι* δείχνουν μέτρια προς χαμηλή προτίμηση, αυτό είναι όχι και τόσο καλό σημάδι για την πολιτιστική δραστηριότητα της ευρύτερης περιοχής.

Με ποια κριτήρια επιλέγετε τον προορισμό των διακοπών σας;

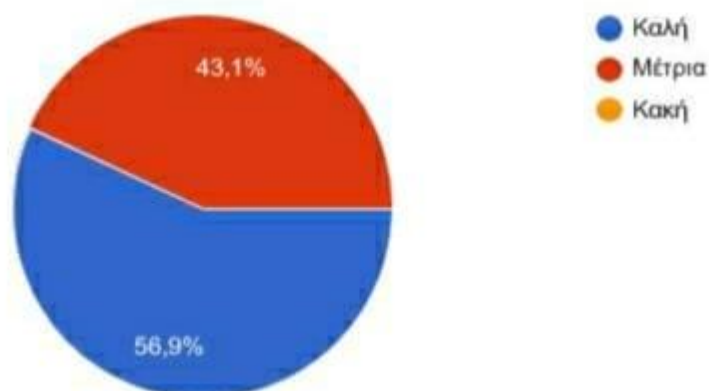
Στο ακόλουθο διάγραμμα διαφαίνεται η γνώμη των ερωτηθέντων για τους αρχαιολογικούς χώρους της Κορινθίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε *Καλή* (γνώμη) με 63,1%, *Μέτρια* (γνώμη) απάντησε το 36,9%, ενώ η επιλογή *Κακή* (γνώμη) δεν συγκέντρωσε καμία απάντηση. Τα δείγματα αυτής της ερώτησης, δείχνουν αρκετά καλή εικόνα αφού το μεγαλύτερο ποσοστό έχει καλή γνώμη για το κομμάτι των αρχαιολογικών τόπων της περιοχής και κανείς δεν επέλεξε την επιλογή *Κακή* (γνώμη).

Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας
(Αρχαιολογικοί χώροι)

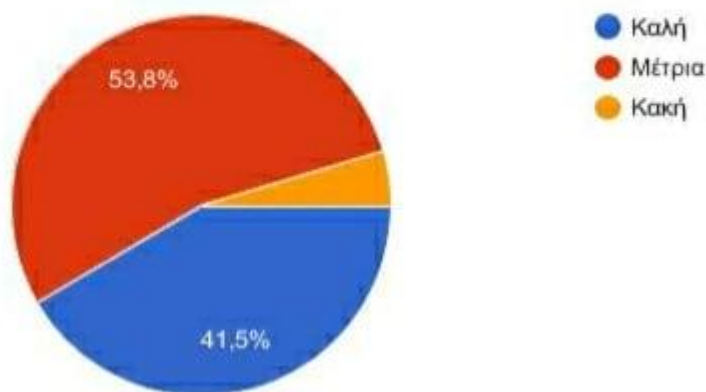
Στο διάγραμμα που ακολουθεί διακρίνεται η γνώμη του κοινού για τους τόπους λατρείας της περιοχής. Τον μεγαλύτερο αριθμό σημειώνει η επιλογή *Καλή* (γνώμη) με 56,9% , η επιλογή *Μέτρια* (γνώμη) σημείωσε 43,1% και τέλος η *Κακή* (γνώμη) δεν σημείωσε κανένα ποσοστό. Η παρούσα ερώτηση ακολουθεί την ίδια πορεία με την προηγούμενη, με τους ερωτηθέντες να δηλώνουν ότι η γνώμη τους για τις εκκλησίες και τα μοναστήρια της Κορινθίας είναι πολύ καλή.

Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας
(Εκκλησίες-Μοναστήρια)

Στο επόμενο διάγραμμα, υποδηλώνεται η άποψη του κοινού για την γαστρονομία της περιοχής με την επικρατέστερη επιλογή να είναι αυτή της *Μέτριας* (γνώμης) με τιμή 53,8%, να έπεται αυτή της *Καλής* (γνώμης) με ποσοστό 41,5% και τέλος αυτή της *Κακής* (γνώμης) με ποσοστό μόλις 4,7%. Το διάγραμμα αυτό μας εκδηλώνει μια διαφορετική άποψη για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας ως προς την γαστρονομία. Το πλήθος των απαντήσεων ήταν η *Μέτρια* (γνώμη), ενώ σε αυτό τον κύκλο ερωτήσεων σημειώνεται το πρώτο ποσοστό απαντήσεων που αντιστοιχούν στην *Κακή* (γνώμη). Τα παραπάνω μας γνωρίζουν την άποψη του κοινού για την γαστρονομία, σύμφωνα με το οποίο ασθενεί και είναι αναγκαία σημάδια βελτίωσης.

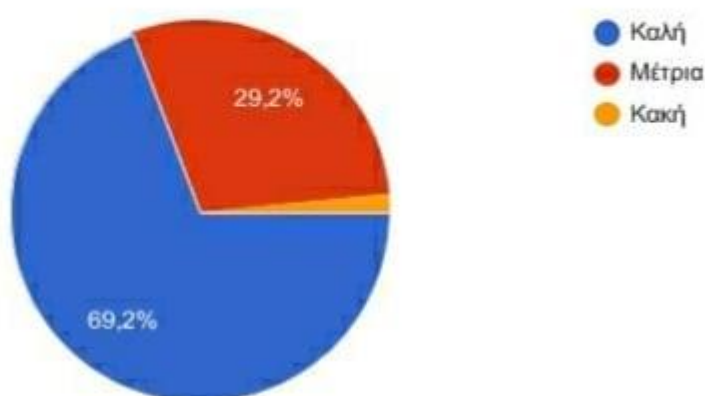
Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας (Γαστρονομία)

Το ακόλουθο διάγραμμα ανήκει στον ίδιο κύκλο ερωτήσεων και μας γνωστοποιεί τις απόψεις των ερωτηθέντων ως προς το Φυσικό περιβάλλον της περιοχής. Η επικρατέστερη απάντηση ήταν η *Καλή* (γνώμη) με ποσοστό 69,2%, με την *Μέτρια* (γνώμη) να ακολουθεί με 29,2%, ενώ η *Κακή* (γνώμη) αγγίζει σχεδόν αμελητέο ποσοστό 1,5%. Οι απαντήσεις φανερώνουν μια καλή εικόνα την οποία κατέχουν οι ερωτηθέντες για το φυσικό περιβάλλον της Κορινθίας και αυτό διαφαίνεται από την

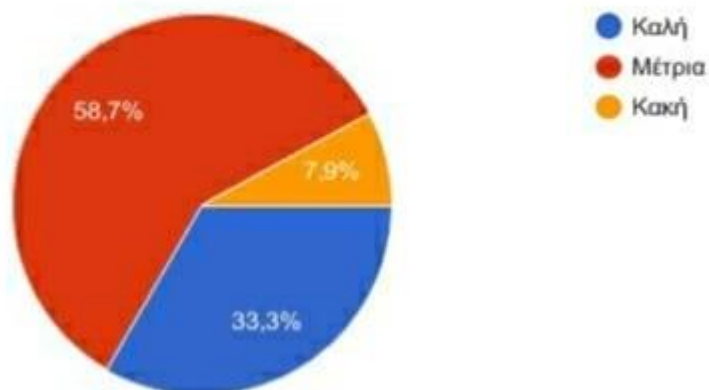
πολύ μικρής έκτασης απαντήσεων οι οποίες αντιστοιχούσαν στην *Κακή* (γνώμη) ενώ η *Καλή* γνώμη είχε το μεγαλύτερο ποσοστό από όλες.

Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας
(Φυσικό περιβάλλον)

Στο επόμενο διάγραμμα με το οποίο και κλείνει ο παραπάνω κύκλος ερωτήσεων, διακρίνονται οι γνώμες του κοινού για τα Έθιμα και τις Παραδόσεις της περιοχής. Η επιλογή που μάζεψε το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν αυτή της *Καλής* (γνώμης) με ποσοστό που αγγίζει το 58,7%, ενώ αυτή που ακολουθεί να είναι αυτή της *Μέτριας* (γνώμης) με 33,3% και τέλος η *Κακή* (γνώμη) να αγγίζει την τιμή μόλις του 7,9%. Σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι από αυτή την κατηγορία ερωτήσεων ως προς την άποψη των ερωτηθέντων για τον πολιτιστικό πλούτο του τόπου (Έθιμα – παραδόσεις) η επιλογή *Κακή* συγκέντρωσε το μεγαλύτερο βαθμός σε σχέση με τις προηγούμενες (7,9%).

Ποια η γνώμη σας για τον πολιτιστικό πλούτο της Κορινθίας
(Εθιμα-Παραδόσεις)

Το παρακάτω διάγραμμα γίνεται φανερό η άποψη του κοινού για το κατά πόσο ο τουρισμός συμβάλει θετικά στην τοπική κοινωνία. Η απάντηση *Ναι* ήταν αυτή με το μεγαλύτερο ποσοστό 98,4%, ενώ η απάντηση *Όχι* συγκέντρωσε μόλις 1,6%. Στα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης δείχνουν την ξεκάθαρη γνώμη του κοινού, το οποίο υποστηρίζει ότι ο τουρισμός, είναι σημαντικός για την τοπική ανάπτυξη.

Πιστεύετε πως ο τουρισμός έχει θετικές επιπτώσεις για την τοπική κοινωνία;

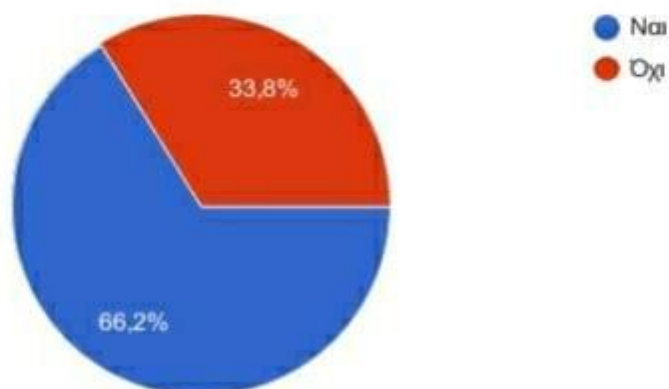
Στο επόμενο διάγραμμα, διακρίνεται η γνώμη του κοινού για την θετική συμβολή του πολιτισμού στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου με το *Ναι*, πάλι να συγκεντρώνει μεγαλύτερο αριθμό 96,9%, ενώ το κοινό που απάντησε *Όχι* με ποσοστό 3,1%. Σε αυτά τα αποτελέσματα απαντήσεων βλέπουμε ελάχιστη μόνο αύξηση της αρνητικής απάντησης (*Όχι*) σε σύγκριση με το προηγούμενο διάγραμμα.

Πιστεύετε πως ο πολιτισμός συμβάλει θετικά στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου;

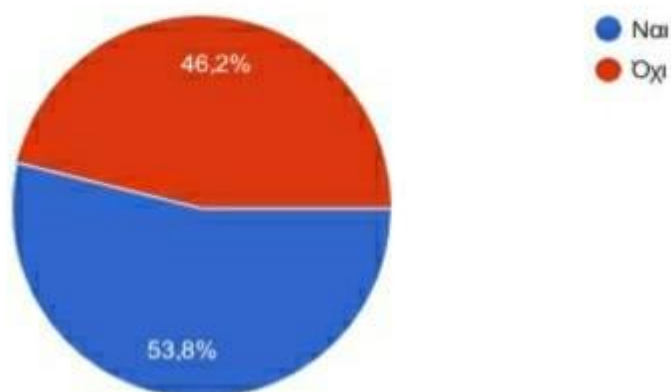
Στο ακόλουθο διάγραμμα, μεταξύ των επιλογών αυτή που επικράτησε ήταν το *Ναι* με ποσοστό 66,2% , ενώ το *Όχι* ακολούθησε με 33,8%. Σε σύγκριση με τα δύο παραπάνω διαγράμματα που το κοινό απάντησε θετικά για την συμβολή του τουρισμού στον τόπο και την συμβολή του πολιτισμού, ωστόσο ένα σεβαστό ποσοστό δεν θα επέλεγε την περιοχή με βάση το πολιτιστικό της περιεχόμενο.

Θα επισκεπτόσασταν την Κόρινθο αποκλειστικά με κριτήριο τον πολιτιστικό της πλούτο;

Στο διάγραμμα αυτό, παρατηρείται ότι η απάντηση *Ναι* συνεχίζει να επικρατεί με το μεγαλύτερο ποσοστό της σύνοψης των απαντήσεων 66,2%, ενώ η απάντηση *Όχι* φτάνει πολύ κοντά στο ποσοστό της πρώτης με 33,8%. Τα συμπεράσματα από αυτά τα ποσοστά είναι ανησυχητικά διότι σχεδόν το μισό από το κοινό που απάντησε, δεν έχει επισκεφτεί το μουσείο. Αυτό το γεγονός πρέπει να γνωστοποιηθεί στους αρμόδιους ώστε το αποτέλεσμα να αλλάξει και πλήθος που επισκέπτεται το μουσείο να σημειώνει ακόμη μεγαλύτερα ποσοστά.

Έχετε επισκεφθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου;

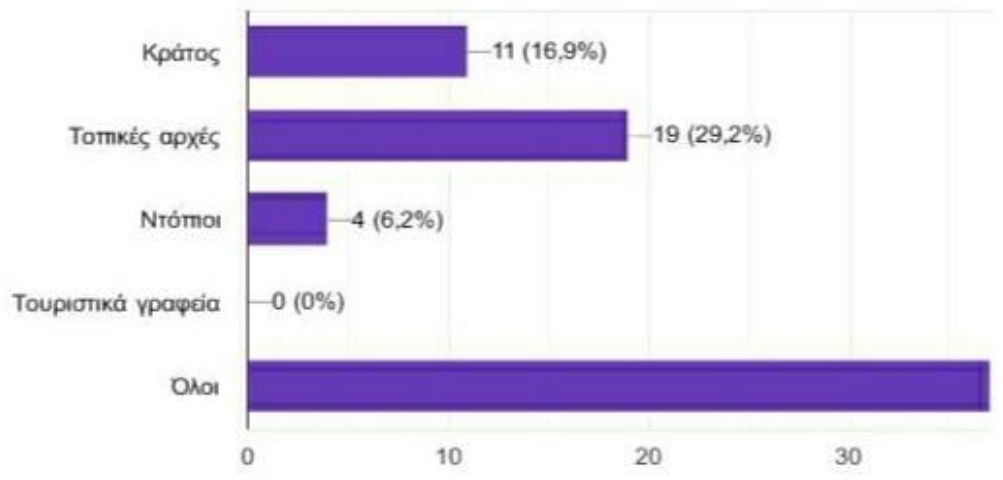
Το ακόλουθο διάγραμμα αποτελεί το δεύτερο μέρος της προηγούμενης ερώτησης και εκθέτει τις εντυπώσεις του κοινού (53,8% του προηγούμενου διαγράμματος) με την απάντηση *Καλές* να σημειώνει τον μεγαλύτερο αριθμό 81,8%, την απάντηση *Μέτριες* 18,9% και τέλος η απάντηση *Κακές* δεν απαντήθηκε από κανέναν. Τα ποσοστά δίνουν μια καλή γνώμη του κοινού για το μουσείο καθώς και οι απαντήσεις είναι περισσότερο *Καλές*, πολύ λιγότερο *Μέτριες* και καθόλου *Κακές*.

Αν απαντήσατε ναι, ποιες οι εντυπώσεις που αποκομίσατε;

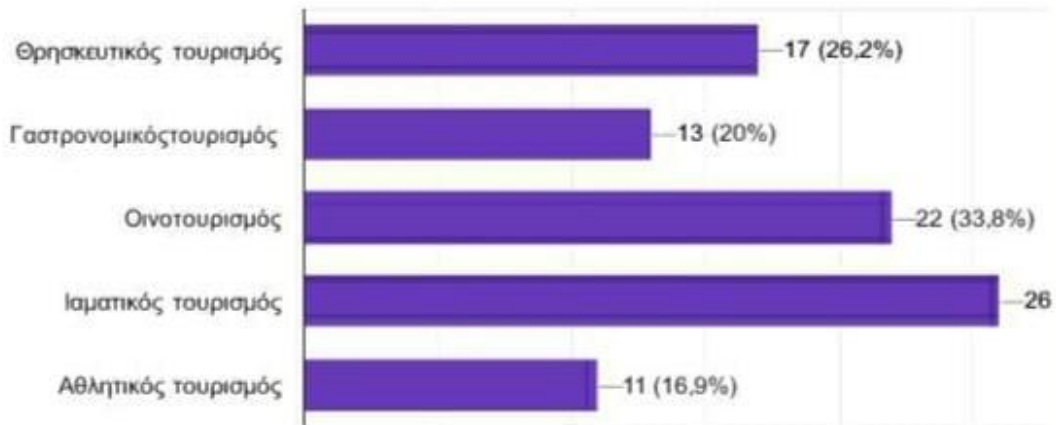
Στο επόμενο γράφημα, γίνεται διακριτή η άποψη των ερωτηθέντων για την αναγνώριση των υπευθύνων για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Από τις ειδικές απαντήσεις αυτή που επικράτησε περισσότερο των *Τοπικών Αρχών* 29,2%, στην συνέχεια με την απάντηση *Κράτος* να ακολουθεί με ποσοστό 16,9%, ενώ η απάντηση *Ντόπιοι* συγκέντρωσαν αμελητέο ποσό της τάξεως 6,2%. Τέλος η γενική απάντηση *Όλοι* σημείωσε το μεγαλύτερο ποσοστό όλως των παραπάνω απαντήσεων με αριθμό 60%. Το κοινό, κατά βάση επέλεξε την γενική απάντηση, δηλαδή όλες τις απαντήσεις. Από την ειδική κατηγορία η απάντηση που επικράτησε περισσότερο ήταν αυτή των *Τοπικών Αρχών* με τα αμέσως επόμενα ποσοστά να αντιστοιχούν σε φορείς, ενώ το τελευταίο ποσοστό να είναι αυτό των *Ντόπιων*. Φαίνεται πως το κοινό πιστεύει πως η βαρύτητα και η προσοχή πρέπει να δοθεί από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, παρά από τον ντόπιο πληθυσμό.

Για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού ποιοι από τους παρακάτω πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνοι;

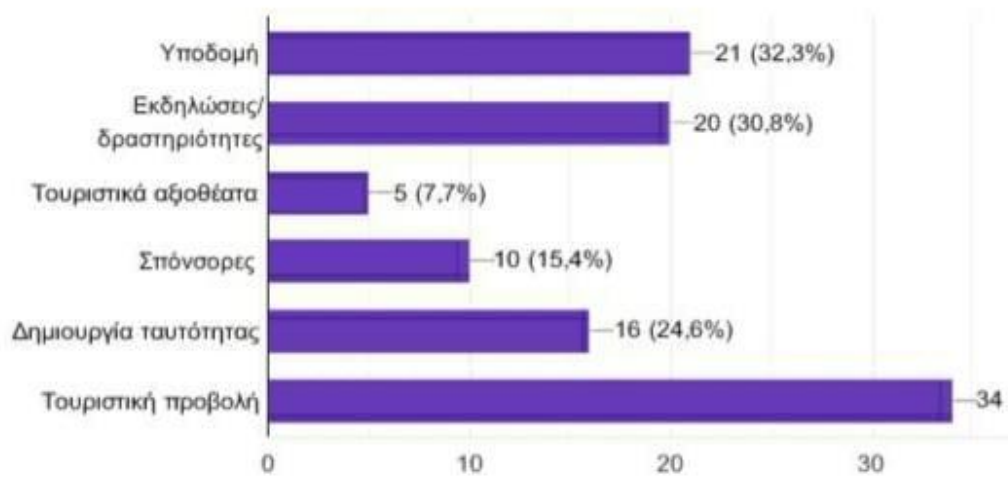
Στο προτελευταίο γράφημα το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στην απάντηση *Ιαματικός τουρισμός* με 40%. Επόμενη επικρατέστερη απάντηση είναι αυτή του *Οινοτουρισμού* με 33,8%, ενώ η επιλογή του *Θρησκευτικού τουρισμού* συγκεντρώνει 26,2%. Τέλος η επιλογή που σημείωσε το λιγότερο ποσοστό ήταν αυτή του *Αθλητικού τουρισμού* με 16,9%. Οι ερωτηθέντες είναι φανερό πως δείχνουν την προτίμηση τους στον Ιαματικό τουρισμό και στον Οινοτουρισμό. Αν κρίνουμε το γεγονός ότι τα πιο πολλά δείγματα είναι απαντημένα από δημότες της ευρύτερης περιοχής της Κορινθίας, οι επικρατέστερες απαντήσεις είναι σωστά ψηλά στην ιεραρχία. Η περιοχή της Κορινθίας έχει πλούσια παραγωγική δραστηριότητα οίνου και έντονη θεραπευτική δραστηριότητα λόγω των ιαματικών πηγών στο Λουτράκι Κορινθίας.

Ποιες άλλες μορφές τουρισμού πιστεύετε πως θα ευδοκιμούσαν στην περιοχή της Κορινθίας;

Στο τελευταίο διάγραμμα διακρίνεται η άποψη των ερωτηθέντων για τις αλλαγές που πρέπει να υλοποιήσουν οι αρμόδιες αρχές. Η επικρατέστερη απάντηση ήταν αυτή της *Τουριστικής προβολής* με ποσοστό 52,3%. Οι επόμενες δύο επιλογές συγκέντρωσαν το ίδιο ποσοστό, δηλαδή οι απαντήσεις *Εκδηλώσεις/Δραστηριότητες* και *Υποδομή* 30,8%. Η επιλογή *Δημιουργία Ταυτότητας* συγκέντρωσε το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό της τάξεως 24,6% με την επιλογή *Σπώνσορες* να ακολουθεί με 15,4% και τέλος το μικρότερο ποσοστό ανήκει στην επιλογή *Τουριστικά Αξιοθέατα* με 7,7%. Η περιοχή της Κορινθίας σφύζει από τουριστικά & πολιτιστικά αξιοθέατα οπότε ορθώς και συγκέντρωσε αμελητέο ποσοστό (7,7%). Τέλος, η Τουριστική προβολή συγκεντρώνει και πάλι ορθώς το μεγαλύτερο ποσοστό διότι η προβολή είναι ένα εργαλείο που είναι πάντα αναγκαίο για την τουριστική ανάπτυξη του τόπου.

Τι θα προτεινάτε στους αρμόδιους να αλλάξει;

4.3 Σχολιασμός

Τα δείγματα των απαντήσεων παρουσιάζουν τις απόψεις του κοινού σχετικά με αλληλένδετη σχέση μεταξύ τουρισμού και πολιτισμού. Οι απαντήσεις δείχνουν μια αρκετά καλή εικόνα για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της Κορινθίας. Η ευρύτερη περιοχή έχει πλούσιο πολιτιστικό υλικό και έχει αρκετά ενδιαφέρον και επίσης πλούσιο ιστορικό περιεχόμενο. Το κοινό έδειξε την προτίμηση του θέτοντας τους αρχαιολογικούς χώρους ως δεύτερη επικρατέστερη επιλογή του πολιτιστικού πλούτου της περιοχής. Το πλούσιο πολιτιστικό υλικό φαίνεται επίσης από τα δείγματα των απαντήσεων που αφορούσαν το Αρχαιολογικό Μουσείο της Κορίνθου. Οι απόψεις του κοινού για τα παραπάνω ήταν κάτι παραπάνω από καλές κάτι που είναι αισιόδοξο για την πολιτιστική πορεία σε συνδυασμό με την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

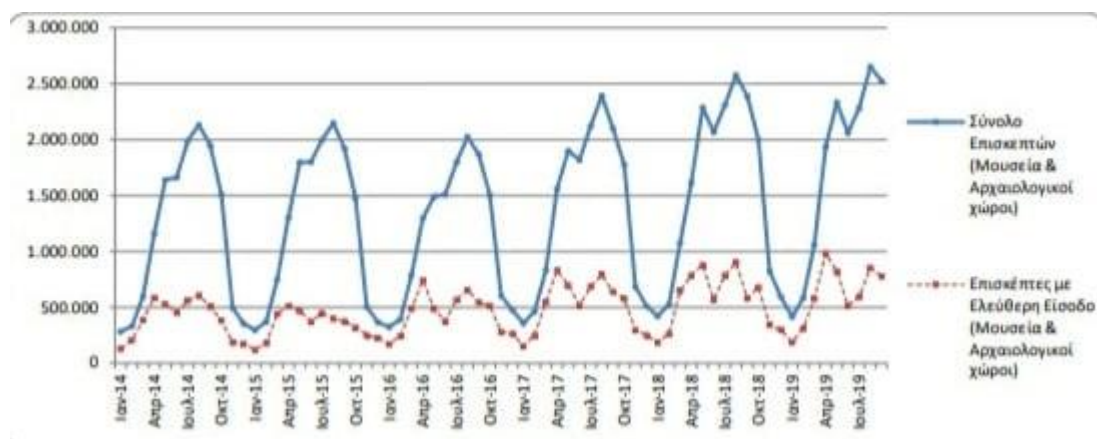
Το ερωτηματολόγιο αυτό λοιπόν, απαντά πως η τουριστική ανάπτυξη της Κορινθίας είναι βασίζεται στον πολιτισμό. Μια σχέση αλληλεξαρτώμενη η οποία τροφοδοτεί η μία την άλλη από τις απαρχές των όρων και των εννοιών του. Άλλωστε από τις πρώτες μορφές τουρισμού, ήταν ο πολιτιστικός περιηγητισμός, αυτό από μόνο του υποδηλώνει την ουσία μεταξύ τουρισμού και πολιτισμού.

4. 4 Στατιστικά στοιχεία

Ύστερα από την υλοποίηση και τον σχολιασμό των πρωτογενών πηγών, η έρευνα συνεχίζεται σε ένα δεύτερο μέρος πρωτογενών πηγών. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο θα αναφερθούν και θα σχολιαστούν στατιστικά στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, τα οποία υποδηλώνουν την κίνηση πολλών μουσείων ανά τα έτη, μέσα στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το αρχαιολογικό μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου.

Στο παρακάτω διάγραμμα, όπως παρατηρείται, η πορεία της επισκεψιμότητας των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων ακολουθεί ρυθμούς καρδιογραφήματος. Έχει δηλαδή ανοδικές και καθοδικές τάσεις. Η χρονική τοποθέτηση του διαγράμματος ξεκινά από το 2014 έως και το 2019, μια πενταετής πορεία στην οποία πρέπει να σημειωθεί ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει ακόμα την οικονομία. Επίσης, είναι φανερό, ότι οι επισκέπτες που δικαιούνται ελεύθερη είσοδο ακολουθούν την ίδια πορεία με τους υπόλοιπους, αλλά εμφανώς σε χαμηλότερα ποσοστά. Τα έτη που παρουσιάζουν ανοδική πορεία είναι το 2018 και το 2019. Από την αρχή του χρονοδιαγράμματος οι καλοκαιρινοί μήνες, φτάνουν στην κορύφωση της επισκεψιμότητας, οι χειμερινοί μήνες σημειώνουν χαμηλή κινητικότητα. Η πορεία αυτή είναι άκρως φυσιολογική καθώς οι καλοκαιρινοί είναι κατά βάση τουριστικοί μήνες κατά τους οποίους η επισκεψιμότητα κορυφώνεται. Αυτό είναι άλλη μια απόδειξη για το πόσο αλληλένδετη και αλληλοεξαρτώμενη είναι η σχέση τουρισμού και πολιτισμού.

Γράφημα 1: Κίνηση Μουσείων & Αρχαιολογικών χώρων 2014-2019

Ύστερα από τα δεδομένα τα οποία αναφέρθηκαν και σχολιάστηκαν από το παραπάνω διάγραμμα, τα συμπεράσματα είναι πολλά. Τα ποσοστά είναι υψηλά από το 2014 που ξεκινά το χρονοδιάγραμμα έως και το 2019 για τους μουσικούς χώρους, οι οποίοι αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα. Τα μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι που αναφέρονται ξεχωριστά είναι αυτά που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά σε σύγκριση με τα υπόλοιπα και μέσα σε αυτά περιλαμβάνονται χώροι όπως η Επίδαυρος, η Αρχαία Ολυμπία, οι Δελφοί και το αρχαιολογικό μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου. Ειδικότερα, στον παρακάτω πίνακα αναγράφονται αναλυτικά συνολικοί αριθμοί επισκεπτών αρκετών μουσείων και αρχαιολογικών χώρων, αριθμοί επισκεπτών με ελεύθερη είσοδο, καθώς και συνολικές εισπράξεις εισιτηρίων για τα έτη 2018 και 2019. Για το έτος 2018 ο συνολικός αριθμός επισκεπτών 1.641.324 εκ των οποίων οι 24.245 ανήκουν στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Κορίνθου, δίνοντας έτσι την ένατη θέση στο γενικό σύνολο. Το 2019 παραμένει στην ένατη θέση στο γενικό σύνολο επισκεψιμότητας το οποίο είναι 1.843.099 με μεγάλη αύξηση κομμένων εισιτηρίων η οποία συγκεντρώνει 27.028. Το ποσοστό μεταβολής συμψηφισμένων των δύο αυτών ετών στο γενικό σύνολο αγγίζει το 12.3%. στην πρώτη θέση των μεταβολών βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος της Ακρόπολης Αθηνών με 27%, με το Σούνιο εν συνεχεία με 20.3% και το αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Κορίνθου να ακολουθεί στην τρίτη θέση με ποσοστό 11.5%. Στην συνέχεια τα ποσοστά σημειώνουν αρκετά χαμηλές τιμές, όπως και οι αριθμοί επισκεπτών χωρίς ωστόσο, να πέφτουν από το όριο των προηγούμενων ετών. Στον ίδιο πίνακα αναγράφεται το χρηματικό ποσό που έχει συγκεντρωθεί από την κοπή εισιτηρίων και για τα δύο έτη που προαναφέρθηκαν στο γενικό σύνολο των μουσείων και αρχαιολογικών χώρων. Όπως προκύπτει και από τα παραπάνω στοιχεία δηλαδή από την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών, φυσικό αποτέλεσμα να αυξηθούν και τα έσοδα από την κοπή των εισιτηρίων. Ειδικότερα, για τους αρχαιολογικούς χώρους το 2018 το χρηματικό ποσό που αντικατοπτρίζει η κοπή των εισιτηρίων είναι 16.835.800 ευρώ με το ακόλουθο έτος να συγκεντρώνει το ποσό 19.012.406. τα νούμερα αυτά φανερώνουν πόσο σημαντικός για την οικονομία είναι ο τομέας του πολιτισμού και μέσα από τα αποτελέσματα απαντήσεων του ερωτηματολογίου που αναλύθηκε παραπάνω, ένα από τα κύρια κίνητρα των τουριστών είναι η πολιτιστική περιήγηση στο μέρος που θα επιλέξουν να επισκεφτούν.

Εν κατακλείδι, καταλήγουμε για ακόμα μια φορά στο συμπέρασμα ότι, τουρισμός ανάπτυξη, οικονομία και πολιτισμός είναι συγκοινωνούντα δοχεία τα οποία αλληλεπιδρούν και βοηθούν το ένα το άλλο. Με άλλα λόγια αλυσιδωτές αντιδράσεις που στόχο έχουν την ανάδειξη του πολιτισμού την οικονομική τόνωση τόσο σε τοπικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο και τέλος την τουριστική ανάπτυξη.

Πίνακας 1: Επισκέπτες-Εισπράξεις Μουσείων & Αρχ. Χώρων 2018-2019

Β. Αρχαιολογικοί χώροι (Δ+Ζ)	1.641.324	1.843.099	12,3%
Επιδαύρου ⁽¹⁾	64.999	65.550	0,8%
Ακροπόλεως Μυκηνών και Θησαυρού Ατρέα	57.206	57.796	1,0%
Ακροπόλεως Αθηνών	342.427	436.786	27,6%
Ιουνίου	33.401	40.179	20,3%
Ακροπόλεως Λίνδου	89.194	94.432	5,9%
Βασιλικοί Τάφοι Βεργίνας	20.431	21.527	5,4%
Αρχαίας Ολυμπίας	57.638	57.446	-0,3%
Κνωσού (Κρήτης)	122.682	133.015	8,4%
Φαιστού (Κρήτης)	13.520	14.303	5,8%
Αρχαίας Κορίνθου ⁽²⁾	24.245	27.028	11,5%
Μυστρά ⁽³⁾	17.350	19.176	10,5%
Δελφών	45.584	49.116	7,7%
Λοιτών αρχαιολογικών χώρων	752.647	826.745	9,8%
II. ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΜΕ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ	2018	2019	Μεταβολή 2019/2018
Σύνολο Επισκεπτών Με Εισιτήριο (Γ+Δ)	1.620.153	1.745.562	7,7%
Γ. Μουσεία	414.295	425.490	2,7%
Δ. Αρχαιολογικοί χώροι	1.205.858	1.320.072	9,5%
III. ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ	2018	2019	Μεταβολή 2019/2018
Σύνολο Επισκεπτών Ελεύθερης Εισόδου (Ε+Ζ)	683.802	776.871	13,6%
Ε. Μουσεία	248.336	253.844	2,2%
Ζ. Αρχαιολογικοί χώροι	435.466	523.027	20,1%
IV. ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ (σε ευρώ)	2018	2019	Μεταβολή 2019/2018
Σύνολο Εισπράξεων (Η+Θ)	16.835.800	19.012.406	12,9%
Η. Μουσεία	2.552.485	3.267.155	28,0%
Θ. Αρχαιολογικοί χώροι	14.283.315	15.745.251	10,2%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

4. 5 Επιπτώσεις

Έπειτα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την ποσοτική έρευνα καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα ως προς τις επιπτώσεις του τουρισμού από την πολιτιστική δραστηριότητα του νομού Κορινθίων.

Η ανέγερση της αρχαιολογικής υπηρεσίας, δηλαδή της Εφορείας Αρχαιοτήτων έδωσε σημαντική υπόσταση στα πολιτιστικά μνημεία και αξιοθέατα ενώ τόνωσε την προβολή τους προς το ευρύ κοινό μέσα από τις δράσεις της. Σημαντικό ρόλο επιτέλεσε η συνέργεια με την UNESCO, καθώς με το κύρος το οποίο προσδίδει και την παγκόσμια προβολή τα οφέλη ήταν πολλά. Ένα παράδειγμα το οποίο αντικατοπτρίζει είναι το πρόγραμμα της UNESCO: ‘Learning city-Πόλεις που

μαθαίνουν'. Η Κόρινθος πια δεν είναι μονάχα μια πόλη με πλούσιο πολιτιστικό στοιχείο αλλά μια πόλη που χτίζει ένα μια ταυτότητα για τους δημότες της, μέσω της οποίας θα είναι σε θέση να προσελκύσει το τουριστικό κοινό. Η Κόρινθος μαθαίνει νέες πρακτικές, φροντίζει την πόλη και τους δημότες, προβάλλει τα δυνατά της σημεία, τα οποία είναι πολιτισμός και αναψυχή. Από την συνεργασία με την UNESCO τόσο με την Εφορεία Αρχαιοτήτων όσο και με το πρόγραμμα, σαν αποτέλεσμα υπήρξαν κι άλλες σπονδυλωτές ενέργειες. Η ανέγερση ή ο ανασχεδιασμός τουριστικών καταλυμάτων και ξενοδοχειακών μονάδων με ποιοτικότερες υποδομές και παροχές προς το τουριστικό κοινό. Η ποιότητα πλέον κυριαρχεί στις ξενοδοχειακές μονάδες έτσι ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις υψηλές προδιαγραφές που έχουν δημιουργήσει όλα τα παραπάνω. Οι συνεχείς ανανεώσεις, οι συνεχείς αναβαθμίσεις του Αρχαιολογικού Μουσείου, το κύρος που έχει αποκτήσει και συνεχίζει να αποκτά προσδίδουν τις ιδανικές συνθήκες και περιστάσεις για τουριστική ανάπτυξη. Παραπάνω αναφέρθηκαν σπονδυλωτές ενέργειες, μια εκ των οποίων είναι και τουριστική δραστηριότητα λόγω συνεδρίων πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως το 'Διεθνές Συνέδριο: Τροία-Τενέα-Ρώμη' το οποίο έλαβε χώρα στο κέντρο της πόλης της Κορίνθου, καθώς η Τενέα ανήκει στον νομό Κορινθίων, τον Δεκέμβριο του 2019, το οποίο τελούσε υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, του Δήμου Κορινθίων, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής UNESCO και του Ελληνικού ICOMOS. Αυτό το συνέδριο έδωσε την ευκαιρία σε ένα σεβαστό αριθμό ατόμων να γνωρίσουν την πόλη της Κορίνθου και να επιστρέψουν στην πόλη ως τουριστικό κοινό. Άξιο είναι να αναφερθεί πως η συμμετοχή της Κορίνθου σε τόσο σημαντικά συνέδρια, διεθνή και πανελλαδικά, αυτό προβάλλει σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό την πόλη αλλά και τον νομό Κορινθίων γενικότερα. Επίσης, επακόλουθη και ευκόλως εννοούμενη επίπτωση είναι η οικονομική τόνωση της κοινωνίας, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η προσέλκυση τουριστών για πολιτιστικούς λόγους κατά βάση αλλά και από άλλα είδη τουρισμού, αποφέρουν ένα σημαντικό οικονομικό όφελος στην οικονομία την πόλης, του νομού αλλά και της χώρας. Η οικονομική ανάκαμψη του Δήμου Κορινθίων και η ανάπτυξη του ως προς τις υποδομές που αφορούν τον τουρισμό είναι φανερά τα τελευταία χρόνια. Ο Δήμος Κορινθίων τα τελευταία έτη δίνει περισσότερη βαρύτητα στον τομέα του τουρισμού και αυτό φαίνεται από τα ποσά που διαθέτει ανά χρονιά μέσα από τον ετήσιο προϋπολογισμό και τις ενέργειες που υλοποιήθηκαν, οι οποίες έχουν αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Τέλος, οι προσπάθειες του δήμου να φέρει τις τουριστικές επιχειρήσεις και το αρχαιολογικό μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου σε σύμπραξη υποδηλώνει την σημαντικότητα της σχέσης τουρισμού και πολιτισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Συμπεράσματα

Έπειτα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση την έρευνα και τον σχολιασμό των πρωτογενών πηγών, η εργασία φτάνει σε ένα τέλος και σε πολλά συμπεράσματα. Η ανάλυση του βιβλιογραφικού περιεχομένου, η αναφορά στην πόλη της Κορίνθου και του αρχαιολογικού μουσείου σε συνδυασμό με την ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου αποτέλεσε την πορεία της εργασίας. Στην πορεία αυτή αναλύθηκαν οι επιπτώσεις του τουρισμού και η αλληλένδετη σχέση τουρισμού-πολιτισμού. Η ευρύτερη περιοχή της Κορινθίας επιλέγεται από το τουριστικό κοινό για το πολιτιστικό της πλούτο, άρα ο αυτό είναι και το υλικό με το οποίο οι αρμόδιοι πρέπει να ασχοληθούν και να το αναδείξουν. Αυτό διαπιστώθηκε και από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, όπου το κοινό μετά την αναγνώση θα επέλεγε την Κόρινθο σε προορισμό διακοπών για το πολιτιστικό της περιεχόμενο. Η πολιτιστική σημαντικότητα της περιοχής διαφαίνεται επίσης, από το γεγονός ότι στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου δεν υπάρχει καμία αρνητική απάντηση σχετικά με το πολιτιστικό υλικό, δηλαδή μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Επίσης το πρόγραμμα της UNESCO 'Learning City' αποτελεί κομβικό σημείο για την πολιτιστική και όχι μόνο πορεία της πόλης της Κορίνθου αλλά και του νομού γενικότερα. Η βοήθεια της UNESCO εκτός από την ενίσχυση και την δυνατή προβολή, προσφέρει και γνώσεις, οι οποίες αν αξιοποιηθούν σωστά, τότε θα έχουμε μια πόλη καλά προετοιμασμένη να προσελκύσει ακόμα περισσότερους τουρίστες, οι οποίοι θα περιηγηθούν στα τουριστικά και τα πολιτιστικά αξιοθέατα και θα τονώσουν την τοπική οικονομία.

Όλη αυτή η διαδικασία του τουρισμού λοιπόν, είναι μια αλυσιδωτή ένωση, στην οποία ο ένας κρίκος βοηθά τον άλλον. Δηλαδή ο πολιτισμός θρέφει τον τουρισμό, και αντίστροφα ο τουρισμός τον πολιτισμό και οι δυο αυτοί κρίκοι μαζί τονώνουν την οικονομία μια κοινωνίας ενός κράτους ή στην προκειμένη περίπτωση ενός νομού.

5.2 Προτάσεις

Προτάσεις οι οποίες θα μπορούσαν να υλοποιηθούν είναι η προστασία και ανάδειξη του φυσικού κάλους και των ιδιαιτεροτήτων κάθε ξεχωριστού τόπου μέσα από ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό πλάνο που να περιλαμβάνει επί μέρους σχέδια ανά περιοχή του νομού. Επίσης σχεδιασμός μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής προώθησης των τουριστικών προϊόντων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, δηλαδή προώθηση σε νέες αγορές. Για να πετύχει η προώθηση που αναφέραμε αναγκαία είναι η αξιοποίηση των τουριστικών υποδομών της περιοχής και η δημιουργία νέων, όπως και βελτίωση της λειτουργικότητας των υποδομών που υπάρχουν και σύνταξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου αναβάθμισης και ανάπτυξης του συνόλου των υποδομών. Επίσης η ενίσχυση επενδύσεων για αναβάθμιση και δημιουργία ποιοτικών καταλυμάτων και ολοκληρωμένων ποιοτικών συγκροτημάτων είναι σημαντικό να υλοποιηθεί, διότι σε οποιαδήποτε μορφή τουρισμού του κατάλυμα δηλαδή η διαμονή είναι βασικό στοιχείο του τουριστικού πακέτου. Η επιτυχία της προβολής της περιοχής και προσέλκυσης των τουριστών σε αυτήν είναι ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν βασισμένο στην ποιότητα γιατί το τουριστικό κοινό διαφέρει πια από το κοινό μιας εικοσαετίας ή δεκαετίας πριν. Η πάροδος του χρόνου, η εξέλιξη της τεχνολογίας επιφέρει και απαιτεί αλλαγές, οι οποίες δημιουργούν από τις ανάγκες των τουριστών.

Καθώς τα χρόνια θα περνούν, οι ανάγκες και οι επιθυμίες των τουριστών θα αλλάζουν τα τουριστικά πακέτα θα ανανεώνονται. Αλλά αυτή είναι η γοητεία και το ενδιαφέρον του τουρισμού. Πάντα υπάρχει, πάντα ανανεώνεται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας αυτήν την εργασία σημαντικό είναι να αναφερθεί πως ο τουρισμός είναι ένα βιώσιμο εργαλείο της κοινωνίας, το οποίο επιφέρει αποτελέσματα όπως η ενίσχυση της οικονομίας και η διεύρυνση της πολυπολιτισμοκότητας και της ανταλλαγής κουλτούρας μεταξύ των λαών. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω ο πολιτισμός και η αναζήτηση του είναι η ταυτότητα μας, οι ρίζες μας ενός παρελθόντος που δίνουν φτερά για το μέλλον. Άρα υποχρέωση του παρόντος είναι η αναζήτηση του πολιτισμού και της ιστορίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

ΒΙΒΛΙΑ:

- Εισαγωγή στον τουρισμό Stephen J. Page Εκδόσεις Παπαζήση 2006
- Douglas and Douglas, 1996:51
- Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού Χ. Κοκκώσης, Ε. Γρίμπα, Π. Τσαρτάς Εκδόσεις Κριτική 2011
- Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός Δρ. Κωνσταντίνος Ανδριώτης Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη 2005
- Τουριστική Πολιτική, Νίκος Γ. Ηγουμενάκης, Εκδόσεις Interbooks 1999
- ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ, ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ Ι.ΠΟΥΛΙΟΣ, Μ.ΑΛΙΒΟΖΑΤΟΥ, Ε.ΜΑΣΧΑ, Μ. ΜΟΥΛΙΟΥ, Μ.ΠΑΠΑΔΑΚΗ. Χ.ΠΡΟΣΥΛΗΣ, Σ.ΤΟΥΛΠΙΑ 2015
- ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΜΑΘΑΙΝΟΥΝ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ, ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ, ΘΕΡΜΗ, ΚΟΡΙΝΘΟ ΚΑΙ ΛΑΡΙΣΑ Γ.ΜΠΑΓΑΚΗΣ, Δ.ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ, Γ.ΚΟΥΛΑΟΥΖΙΔΗΣ, Μ.ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΗ 2019

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-tourismos/n-2160-1993.html>
- <file:///C:/Users/User/Desktop/Πτυχιακη/16893.pdf>
- https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/388701/p.d.-72-2018
- <http://www.gnto.gov.gr>
- <https://www.unwto.org>
- <https://cruising.org/en-gb>

- <https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=agionori>
- <https://www.corinthia.events/diethnis-imera-mouseion-2>
- <https://www.cnn.gr/taksidi/ellada/story/142593/o-isthmos-tis-korinthoy-den-einai-mono-mia-dioryga>
- <http://www.visitgreece.gr/el/destinations/korinthos>
- <https://www.korinthos.gr/>
- <http://el.travelogues.gr/item.php?view=55548>
- <https://web-greece.gr/destinations/korinthia-peloponnese>
- <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>
- <https://insete.gr>
- <https://ekorinthos.gr/ekpaideytiki-drasi-stin-arxaia-korintho-me-thema-i-moysiki-taksideyei-sto-xrono-stin-korintho>
- <http://www.corinth-museum.gr>
- <https://www.culture.gov.gr/el/SitePages/default.aspx>
- <https://streetlife.gr/2019/12/04/troia-tenea-romi-diethnes-archaiologiko-synedrio-stin-korintho>
- <https://www.statistics.gr/documents/20181/643fa0d7-d9f9-0dfa-a562-17f0654ae102>
- <https://www.korinthos.gr/2667/#>
- <https://www.korinthos.gr/wp-content/uploads/2020/04/482020.pdf>
- Google scholar: Ζαφειροπούλου, Π. (2015). Η βιώσιμη ανάπτυξη στην ελληνική πραγματικότητα.
- https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/s/sustainable-development
- <https://www.sportsexelixis.gr/ypiresies/athlitikos-tourismos/>
- <https://www.paskedi.gr/ellada-enallaktikes-morfes-tourismou/>
- <https://www.edu-enosi.gr/spoydes/gastronomikos-tourismos>
- <http://www.diakonima.gr/>
- <https://hania.news>